Schu St. p. 311 – N. 431

103 + last blank ff

[illegible]

Opusculũ· d̃ Mirabilibus noue ⁊ veteris Urbis Rome editum a Frãcisco Albertino Floreñ.

Cum Priuilegio.

Cornelius Cymbalus Francisco Albertino Floren. Pontificii Doctori.S.P.D.

Iraris uarias esse authorum qui de urbis anti/ quitate scripserunt/opiniones:inter quos Io: Torreliũ & Blondũ/Pomponiũq; læt. qui cũ de huiusmodi re scripserint inuicẽ dissentiunt: quam rẽ minime mirari debemus. Cũ diuersa diuersis scrip serint temporibus:nam nihil certi post illam Totilæ dirutionem haberi [illegible]:nisi id quod uel per epy/ taphia:uel per aliquas in marmoribus inscriptiones. Quod hoc nostro/& ita felici tempore Iulio secũdo Ponti.Maximo in solio Petri sedente/contigit. Vnde tu inter alios:qui de antiquitate scripserint / hilarius gratiosiusq; progredi poteris : cum multa illis inco/ gnita:quæ tibi & aliis amicis cognita sunt addidisti: quibus (ut spero) eruditiores gaudebunt. Itaq; egre/ dere: egredere (uti cõpluries efflagitaui) ut imprimat͛ hoc:ad quod ut imprimẽtur persuadeo illa alia opu/ scula de Vrbis scilicet stationibus:de confessione : de modo recte uiuendi:de sacramento:& quod ita eru/ ditius scripseris:ubi ecclesiæ illis quattuor doctoribus merito comparari meres:de expositione scilicet super orationem Dominicam & salutationem Angelicam Hoc cum primum feceris: tuas credo lucubrationes gratas fore omnibus : itaq; mi Francisce aliud tibi p suadere nequirem nisi quod tibi/ & amicis utile foret Vale Romæ.iii.nonas Nouembris.

Cornelii Disticon.

Si priscam quis sine nouam uult cernere Romam
Is duce Francisco mœnia cuncta uidet.

In primo Libro.

In secundo Libro.

In Tertio Libro.

FINIS.

Humilis ac deuotus Franciscus Albertinus florenti/nus/unus e capellanis Reuereñ. Car. tit. sanctæ Sabinæ ad Iulium. ii. Ponti. Maximum.

Onsuetudo mea in amicos Beatissime pr̃/& amor felicissimæ bonæ memoriæ Galeotti Car. defuncti/ac plurima eius erga me officia uehementer cogunt: ut tuæ Sanctitati meum studium/omnem operam pollicear. Idq; nepoti Sixto Car. eius fratri polliceor. Quotiencunq; illum uideo Galeotti semper iussa mihi imposita cũ imagine in mentem subeunt. Sed ea tempora inciderunt: ut gratiam & auctoritatem meam non audeam polliceri: nisi hac exceptione/quantum possim/ quantunq; ualeam. In cæteris uero rebus absq; ulla expectatione temporis aut laboris occupationis ue opera mea sanctitas tua utatur. Quod pollicear præter me ipsum/nihil est. Cum enim opusculum de stationibus & Reliquiis Vrbis ad Imperatorem diuino auxilio a me compositum uidisset præfatus Reueren. Galeottus/dixit. Frãcisce: Bonum opus operatus es. Quare & mirabilia Romæ impfecta fabularũq; nugis plena non corrigis? Non enim datur corona incipientibus/ sed perseuerantibus usq; in finem. Præcor te ut in hoc mihi complaceas. Bonæ intentiõi cuius annuens promisi. Ea diligentia qua potui: opusculum de mirabilibus Romæ ueteris emendaui: ac

nouæ Vrbis aliud in lucem produxi: quod quidem Reuereñ. Galeotto Vicecancellario/ac sanctæ Rom. Ecclesiæ presbytero Cardi.titu.S.P. ad uin. dedicare destinaueram. Sed improba & acerba mors Pontifex summe in tanta rerũ expectatiõe felicitati eius & labo ri meo inuidit in medio itineris cursu. Tamen sicut domino placuit ita factũ est: sit nomẽ dñi benedictũ: & anima eius cum sanctis omnibus in pace Christi requiescat. Humiliter precor sanctitatem tuã: ut ipsa pro eius amore paruulum munusculum in loco uir- tute præditi Nepotis a seruulo Francisco de Alberti. floreñ. simul cum eius recta intentione/sinceraq; fide accipere uelit. Quod quidem opusculum tuæ sancti- tati iamdiu tanq̃ numini dicatum est: quam amo/ob seruo/ueneror atq; colo: rectam ualitudinem perpetu amq; opto. Quod si impetrauero/nihil est quod ti- meam. Tua igitur sanctitas congaudeat ac semper læ tetur de felicitate ac uictoria ciuitatis Bonon recupe- ratæ & aliaꝝ ciuitatum a Venetis occupataꝝ.s. Fauẽ tia: Ariminum: Ceruia: & antiqua Rauẽna: quæ oẽs ad pristinam libertatẽ ecclesiæ deuenere tempore tue sanctitatis. Quid nũc restat nisi ipsos infideles ac pfi- dos maumethanos persequi: ut ad ueram fidem con uertantur? Lætetur inquam tua Beatitudo/tempore cuius Portugall. Rex nouas insulas & barbaras natio nes ad fidem Christi conuertit. Nouissime uero Hy- spaniarum Rex cum Car. Tolletano ciuitates & por

tus infidelium debellauit ad fidéq; ueri dei conuertí fecit. Si membra hoc faciunt: quid caput cū brachiis cæterisq; corporis membris totius christianitatis unitæ faciet? Dn̄s noster Iesus Christus per uiscera misericordiæ suæ faciat Principes ipsos concordes: ut populus Christianus merito & numero augeať. Pater Beatissime quomodo patitur sanctitas tua ciuitatem Sanctam Hierusalem/ac loca sancta a spurcissimis fi/dei hostibus conculcari: ac sepulchrum Xp̄i a pfidis maumetanis coinquinari: sanctamq; Ecclesiā Catholicam ab inimicis Xp̄i persequi? Vrbanus.n.ii. Pontifex cum tricentis Mill. hominum signo salutiferæ Crucis afixis: quid nam fecit? Nōne & Anthiochiā & Asiam fere uniuersam ad fidem Xp̄i conuertit? Relinquo expeditionem Lucii.ii.& Clementis & Innocentii.iii. Honoriiq; eiusdem nominis aliorūq; Pon/tificum: qui ad ipsam expeditionem Principes & Reges Xp̄ianus conuocarunt: ac uictoria tandem potiti sunt. Vtilis est hæc sancta expeditio animæ.s.& corpori pugnantes pro fide sancta perueniamus ad gloriā sempiternam. Cæterum quanta & qualia bona temporalia & regna ac dominia ex hac expeditione assequi possimus: res ipsa: per se patet: & præsertim terram fluentem lacte & melle/quam deus promisit populo suo colendam. Heu nephas: heu dedecus totius populi Christiani: si rem publicam xp̄ianam saluam cupitis. Xp̄m diligite: qua mente / quo uultu/quibus ue

oculis intueri poteſtis tot inſignes prouincias ac no/
biles ciuitates cum imperio Conſtantinopolitano:
quibus in locis populus Chriſtianus Euangelium
ſanctum pdicare conſueuerat/ab hoſtibus fidei chri/
ſtianæ nunc occupari? Cauendum eſt a uero iudice
dicente. Omnis arbor quæ non facit fructum excide/
tur & in ignem mittetur. Et iterũ. Auferetur a uobis
regnum: & dabitur genti facienti fructum eius. Exp/
giſcimini puſillanimes & nolite timere. dominus.n.
pugnat pro fidelibus. Si Saul pcuſſit mille & Dauit
decem millia in figura prioris teſtamenti. Nonne &
dominus noſter Ieſus Chriſtus in uero teſtamento
percutiet & confringet capita omnium inimicorum
eccleſiæ ſuæ ſanctæ? Ceſſent iam ciuilia bella: ceſſent
iam iã bella chriſtianorum principum in chriſtianos.
Iam ſunt principes undiq; armati ad prelium in ipſa
Italia. Iam tempus meſſis aduenit. Ecce inquam para
ta ſunt omnia: periculum eſt in mora. O inuicti ger/
mani ubi ſunt uictoriæ antiquæ? O Chriſtianiſſimi
galli: qui iam Chriſti ſepulchrum recuperaſtis? O fi
deliſſimi Hyſpani qui totiẽs cum infidelibus pugna/
ſtis? O fortiſſimi pannonii qui quotidie contra mau
methanos tanq̃ ſcutum fidei pugnatis? O inclyti &
potẽtes Itali ubi ſũt uires & ingenia ac ipſæ diuitiæ?
ubi inquam mirabilia geſta antiquorum ueſtrorum
memoria digna: qui totum orbem ſub ſuo imperio
congregarunt? Quid dicam de regibus uniuerſis / ac

aliis principibus christianis:qui quidem omnes con/currēt ad tam sanctam & dignam expeditionē. Qua propter Beatissime pater iuli deprecor/ut alter iulius inuictissimus in tertio triumpho cuius scriptum erat. Veni. Vidi. Vici. Eadem uerba in triumpho Crucis christi decantare ualeat Sanctitas tua. Quantum uero meritum quantaqꝫ laus & æternitas gloriæ apud deum & homines ex hoc opere paretur tuæ sanctitati:ipsamet pro sua singulari sapiētia existimare facilius potest/q̄ ullis uerbis explicari. Ego dum tempus habemus operemur bonum pro salute animarū ad laudem & gloriam omnipotentis Dei qui uiuit & regnat in sæculum.

Prohemium.

u Rbs Roma:quæ caput est aliarum ciuitatum cōdita fuit Olympiade.vii.teste Dionysio. Mūdi uero.iiii.M.ccccl. Ante salutem uero dñi fere septigētos.& a Rhomo comite Aeneæ uel a Rhoma Ascanii neptæ uel a Roma Itali filia ut clare dicam in noua Vrbe nominatam esse dicunt: q̄uis nō nulli a Romo fratre Remi:q fuit primus Rex Romanorum/Romam esse uelint:quæ quidem a barbaris exterisqꝫ gētibus sæpe incensa fuit ac diruta. Qua propter beatissime pater in primo libro scribā de mœnibus & portis ac pontibus & regiōibus ueteris Romæ. In secundo uero de templis & Magistratibus &

Capitolio & aliis ædificiis & mirabilibus eius. in ter/tio & ultimo concludam libro/in quo scribam de palatiis pontificum & Cardinalium ædibus & aliis ædificiis nouæ Vrbis:ea breuitate qua potero/ nonnulla cõnectens de pulchris rebus Florentinæ ciuitatis nacta occasione propositione a patria ipsa ingratitudinis uitio reprehendar/cum sit quod ipsi florẽtini i initio ciuitatis prædictæ/Romani per multum tempus appellati sint. Tamen in hoc parcat mihi Sanctitas tua/quod simpliciter stiloq; infimo potiusq̃ mediocri uel supremo(ut deceret)scripserim. Sũ enim doctis atq; indoctis debitor/quos quidem omnes deprecor / ut errores ipsos charitatis gratia castigent: ac deum ipsũ pro me orent immortalem.

De Mœnibus & ambitu Vrbis Ro.

m OENIA Magnæ Vrbis Romæ habuerunt.dcxxxiiii. Turres cum pinnis/& propugnaculis atq; de ambulatoriis uigilũq; receptaculis: nunc uero Turres numero sunt.ccclxv.

Ambitum uero Vrbis.xx.mil.passuũ cõtinuisse dicitur/teste Plinio & Vopisco: Flauius uero hystoricus scribit. Aurelium imperatorem ambitum Vrbis ad.l.Mil.passuum ampliasse ripasq; Tyberis extrux sse. Nostro uero tpe cũ ianiculo & Vaticano uix passuum millia quindecim esse iudicio: q̃ quidẽ mœnia pluries diruta fuere a barbaris: postea uero a diuersis Pontificibus multis in locis instaurata. Poggius noster Flor.ad Nicolaum.v.Pont.de uarietate fortunæ Lib.primo scribit. Quid iam querat quod etiam stuporem recensenti mihi affert Vrbis mœnia ita multiplici clade aflicta/ita a fundamentis eruta.ut ne dum locus eorum pristinus / sed nedum uestigium quidem ullum aspiciatur/omnium ueterũ murorum sublata memoria. Nam ea quæ cernis lateritia noua sunt: & post octingentesimum annum deletis prioribus. Primum ab Hadriano incohata collato ab Hæthruriæ populis centum auri pondo / tum a Gregorio uno & item ab altero pontificibus perfecta: unde & diuersorum Pontificum opus uariã red/

dit muroꝝ formam. Antiqua mœnia ex quadrato la pide post incensam a gallis Vrbē consumata Liuius tradit:ut in portis ipsius Vrbis adhuc uestigia deno tant. Apud mœnia erat pomerium.i.spacium quod dam post murū/qd neq; arari nec habilitari fas erat: ut nunc est in nostra Ciuitate Florentina intus & ex tra cum mætharū signis:adeo quod facile solatii gr̄a quisq; deambulare potest.tamen Romæ nostro tem pore non seruatur:ubi & uineæ & priuatæ ædes Vr bis mœnibus coniunctæ sunt:a pluribus namq; Im peratoribus ampliata sunt / ut apparet super portam Portuensem in lapide cum his litteris.

IMPP. CAESS. DD. HH. INVICTIS SIMIS PRINCIPIBVS HARCA DIO ET HONORIO Victoribus ac Triū phatoribus semp Augg. ob instauratos Vrbis Aeter næ Muros/Portas ac Turres ægestis imensis ruderi bus ex subgestiōibus. V.C. & illustris militis & ma gistri utriusq; militiæ ad perpetuitatem nominis eoꝝ simulachra constituit.

Similiter & de pomerio hoc anno. M.D.ix. in lapide Tyburtino nuper offosso non longe a Cancellaria litteræ indicant.

POMERIVM.

TI. CLAVDIVS DRVSII. F. CAE SAR. AVG. Germanicus Pō. Max. Trib. pot. VIIII. imp. xvi. Cos. IIII. Censor P. P. auctis po

puli Romani finibus Pomeriũ. AMPLIAƎIT TEMINAƎITQ.
Nonnulla in stationum opusculo de ipsa Vrbe scripsi/quæ quidem replicare superfluum uidetur.

De portis Vrbis.

Romulus primus romanorũ rex tribus portis tantũ cinxerat Vrbem:q̃uis nonnulli quattuor affirment.
Prim porta Mugonia dicebatur a mugitu animaliũ quæ & trigonia postea dicta fuit.
Secunda porta Carmentalis a Carmẽta matre Aeuãdri:quæ & Scelerata postea uocata est non longe posita erat a iano.
Tertia uero Pãdana seu Romanula uocabatur: quæ & libera dicta est:quam Pompilius instituit clausam stare pacis tpe/ut ait Piso in Annal Liuius dicit suo tempore.xxxvii.portas fuisse in Vrbe. Plinius uero dicit.xxx.quamuis septem clausas fuisse confirmet. Nostra uero ætate sunt.xx.cum illis: quæ in ciuitate Leonina comprehenduntur.
Prima porta principalis triumphalis dicebatur / quæ omnium erat celeberrima non longe ab ecclesia Sancti Spiritus posita.
Secunda porta Fiumentana postea uero Flaminia a Via nunc uero porta populi appellatur.
Tertia porta Collatina:quæ Collatiam Sabinorum opidum ducebat:postea uero Pinciano a Pincio senatore/quæ quidem nomen retinet.

Quarta porta Quirinalis a Quirinali sacello seu col lina a Quirinali Colle:eadem Aegonensis dicta ab Aegono mõte:postea uero Salaria:ut nũc a sale dcã.
Quinta porta Numẽtana a Numẽto opido postea Viminalis a uiminum multitudine:nunc autem ap/pellatur porta sanctæ Agnetis.
Sexta porta Exqlina postea Tyburtina deinde Thau rina a capite tauri.nunc uero porta sancti Laurentii extra muros dicitur. Pomponius lætus Exquilinam dicit esse nunc clausam cum porta inter aggeres.
Septima porta Labicana seu Neuia a Neuio nemore nunc uero porta maior appellatur:super quam lit/teræ multæ cubitales apparẽt:ut dicã ĩ aqueductibus.
Octaua porta Asinaria/q̃uis nonnulli dicant Cæli/montanã & Septimiam appellatam fuisse. tamẽ anti quitus porta Cælimontana erat inter Asinariam & Metrodii/sed in mœnium instauratione clausa remã sit:nunc uero porta sancti ioannis appellatur.
Nona porta Gabiusa dicebatur quæ nunc est clausa muro nonnulli Metrodii portam appellant.
Decima porta Latina sicut & nunc appellatur nõ lõ ge ab ecclesia sancti ioannis Euangelistæ ab ipsa Via
Vndecima porta Capena postea uero Appia. nunc autem porta sancti Sebastiani appellatur.
Duodecima porta Trigemina seu Hostiensis diceba/tur ut Frontino placet:nunc uero porta sancti Pauli appellatur.

Decimatertia porta Portuēsis a portu Claudii Imp. dicta.nūc uero porta ripæ dicitur in qua sunt litteræ Harcadii & Honorii impp.de instauratione ut superius dixi.
Decimaquarta porta Aurelia nunc autem porta sancti Pancratii dicitur.
Decimaquinta porta Fontinalis non longe a prædicta in uaticano adhuc extant uestigia a fontibus dicta:ut Liuio placet.
Decimasexta porta Septimiana a Septimio imperatore:quæ nomen adhuc retinet.
Decimaseptima porta Turrionis dicitur a Nicolao quinto fundata non longe a Campo sancto: quæ & Posterula dicitur.
Decimaoctaua porta Pertusa in monte Vaticano nō longe a stabulis palatinis.
Est & porta Iulia apud uiridarium: quam nuper tua Beatitudo sumptuoso ædificio & Tyburtino lapide fundauit exornauitq3 adud noua Mœnia Beluidere nuncupata:quæ quidem duæ portæ:non semper (ut aliæ)ostendūt introitum patefactum: sed potius ad cōmoditatem Pontificis & curialium aperiuntur.
Vigesima porta Aenæa uocatur:nunc uero porta castelli sancti Angeli dicitur:non lōge a mole Hadriana:quæ ultimæ quinq3 portæ positæ sunt in ciuitate Leonina.
Erant & aliæ portæ:ut Querquetulana a querco. La-

uernalis a Lauerna dea. Ruduſculana: quod ærata eſſet uel quaſi rudis ſit impoſita & relicta apud Neuiam portam. Ruthumena ab auriga ſic dicto. Minutia a ſacello Minutii. Catularia a canibus dicta: q ibidem imolabantur: aditus quarum propter uetuſtatem & mœnium inſtaurationem neſcitur: tamen multi multa dicunt/quot homines/tot ſententiæ.

De Viis & Plateis.

eRant enim in Vrbe uiæ.xxix.principales:ut placet.P.uictori:tamen tot erant uiæ quot portę ut Liuius inquit/de quibus nonnulla ſcribam.

Via triumphalis a Vaticano/ubi & pons erat triumphalis ad Capitolium uſq; tendebat: q̃uis nonnulli ad Velabrum uſq; affirment.

Via Famminia/quam.C.flãminius collega.M.Lepidi in conſulatu uictor ligurum ſtrauit ex urbe Ro. per Tuſciam & Vmbriam Ariminum uſq; ut adhuc in multis locis uiſuntur ueſtigia.

Via Salaria:quæ a ſale nomen accepit: quoniam per illam ſal in Sabinos portari conſueuerat.

Via Numentana ſiue Eigulenſis/qua itur Nomẽtũ quod eſt oppidum in Sabinis: & in agro numentano balnea fuere: unde Nero Claudius fugiens ad. iiii.milliarium in ſuburbano liberti ſui inter Salariã/ & Numentanam uiam ſeipſum interfecit.

Via Labicana a porta Exquilina incipiens a qua & præneſtina: de quibus Strabo mẽtionem facit lib.v.

Via Latina quæ posita est inter Appiam uiam & Valeriam: quæ ad Cassinum oppidum Appiæ coniungitur: in qua sepelliebãtur cadauera sicut in Flãminia.
Via Appia: quæ tendit ad ecclesiam sancti Sebastiani ab Appio Claudio censore: qui dictam uiã a porta Capena Capuam usq; strauit: quam postea Traianus Impe. instaurauit Brundusium usq; : ut inquit Strabo: paludesq; pontinas siccauit & alia q̃ plurima restituit ædificia: ut i lapide marmoreo apud Circũ maximum in uento apparet cum his litteris sculptis. IMP. CAES. DIVI NERVE. F. TRAIANO Germanico Dacico. Pont. Max. Tribu. Pot. VIII. Imp. IX. Cos. V. P. P. Trib. xxxv. Quod liberalitate optimi Principis commoda earum etiam locorum adiectione ampliata sint.
Via Piscina erat inter Thermas Antonianas & ecclesiam sancti Sixti. ut adhuc uestigia demonstrant.
Via Suburana : quæ tendit a foro Traiani ad ecclesiam sancti Martini in montibus.
Via alta a Thermis Constantini usq; ad uiminalem portam tendebat.
Via Traiana & Aurelia a nominibus propriis dictę.
Erat & uia Valeria & Tyburtina. Amnia & Aemilia Via Claudia & Campana. Hostiensis & Laurẽtina Via Setina & Ardeatina. Tyberina & Quintia. Via Cassia & Cornelia. Gallicana & Patinaria. Via alinagria & Ciminaiquæ quidem omnes retinent nomen

usque in hodiernam diem.
Erat præterea in urbe Via sacra: in qua ictum fuit foedus inter Romulum & Tacium: quam Cæsar dum esset Dictator uelis intexit a domo sua ad Cliuium usq; in Capitolium & tẽdebat a Regia seu a curia ueteri ad arcem usq;: per quam triumphantes ibant ad Capitolium. & in qua augures sedem habẽtes in augurari consueuerant non longe a carinis.
Via noua/quam instaurauit anto. Caracalla. imper. erat apud Thermas ipsius/quæ incipit a porta pallatii per radices ipsius montis supra Circum max. usq; ad infima piscinæ. piscina pub. erat ubi nunc ecclesia sancti Sixti.
Via lata erat apud iseum: quæ adhuc cũ ecclesia sanctæ Mariæ in uia lata nomen retinet.
Erãt & aliæ uiæ: ut ianuclensis & Gallia: uestigia quarum haud facile cognoscuntur. Vespasianus uero impe. multas uias destructas instaurauit: ut in uetustissimo lapide marmoreo ante ædes Cõseruatorum posito litteræ incisæ indicant. S.

IMP. CÆSARI VESPASIANO AVGV. PONT. MAX. Trib. Pot. III. IMP. XII. PP. Cos. III. Des. IIII.

S. C.

Quod Vias Vrbi negligentia superior. tempor. corruptas impensa sua restituit.
Erant deniq; in urbe plateæ pluribus in locis uariis

lapidibus stratis & statuis & collosis exornatis.
Platea uero pallatii saxo lacedemonico ac porphireti co Ant. Heliogabalus imperator strauerat.
Erant in ipsa Vrbe multæ Areæ: ut area Capitolina in qua erant cellulæ subterraneæ teste Gellio lib. ii. ubi reponi solerent signa uetera: quæ ex eo templo collapsa essent & alia quædam religiose donariis consecrata & adhuc uisuntur uestigia uulgo Sala Cæsaris. Erat & Area pinaria & Apollinis ut dicetur in regionibus. Erat præterea Vmbilicus ipsius Vrbis in Regione. viii. ut apparet in marmore antiquo translato ad ecclesiam sancti Ioannis de pinea.
Tamen pater Beatissime: non omnes omnia possumus. Quæ autem feci/domino adiuuante/cito feci: ut infrascripta carmina decantare ualeam.

Si bene quid facias: facias cito: nam cito factum.
Gratum erit: ingratum gratia tarda facit.

De Pontibus Vrbis.

Pontes Vrbis septem fuere principales/q̃uis Vibius æquester &. P. uict. octo fuisse confirment. Videlicet. Aelius. Aemilius. Aurelius. Tarpeius. Palatinus. Exquilinus. Vaticanus & Ianuclensis. Ioan. Annius Viterb. super Fabium pictorem scribit Carmentalis porta erat ubi pons carmentalis: quo trecenti Fabii contra ueientes transeuntes Tyberim in se linquebāt ianiculum a dextra ut patet in Liuio.
Primus pons sublitius dicebat̃: qui fuit ligneus ab

Anco Martio rege Ro.structus.postea uero ab Horatio coclite pro libertate patriæ intercisus: quem deinde Aemilius lapideum fecit: a quo Aemilii nomē accepit: uestigia cuius ad radices Auentini diruta cernuntur. uulgo dicitur marmorata.

Secundus pons erat senatorum: qui & Palatinus dicebatur: nunc uero pons sanctæ Mariæ uocatur.

Tertius pons est insula Iouis lycaonia uetustissimus qui & Tarpeius antea dictus fuit seu Fabritius quē l.Fabritium.C.D.curatorem uiarum faciundum curasse epygramma testatur: &. M. Lepidum.&.M.F. Cos.approbasse. In arcu pontis supra profluentem est inscriptio corrosa cum his litteris.

L.FABRITIVS.C.F.CVR. VIAR. faciundum coerauit.Q.Lepi.M.F.M.Lollius. M.F. Cos. probauerunt.nunc uero pons. iiii.capita nominatur, in quo loco est Quartus pons cōiunctus predicto ponti: qui uocabatur pons Cestius siue Exquilinus (ut placet Pub.uic.) in quo marmoreæ tabulæ uetustate consumptæ cum his litteris uisuntur.

Domini. Nostri IMPERATORES Cæsares. FL. VALENTIANVS PIVS FELIX MAXIMVS uictor ac triumf.semp Aug.pon. Maximus Germanic.Max.Alamann.Max. Franc. Max. Trib.pot.vii.imp.vi.Cos.ii.P.p̄p̄.

ET. FL. VALENS Pius Fœlix Maximus uictor ac triūf.semp Aug.pon.max. Fran. Max. Ghotthic

max.trib.pot.vii.imp.vi.Cos.ii. P.p̄p̄.
ET GRATIANVS *Pius* Fœlix Max. uictor ac triumf. Semper Aug. pontifex maxi. Franci. Maxi. Ghotthic.max.trib.pot.iii.imp.ii.Cons. primum.P. p̄p̄.pontem Fœlicis nominis Gratiani in usum sena tus ac populi constitui dedicariq; iusserunt. Nostro uero tempore pons sancti Bart.uocatur.

Quintus pons aurelius dicebatur postea Ianuclensis:quem Antonius pius imp.marmoreū fecit a Ne rone dirutus fuit: quem Sixtus.iiii. Ponti. maxi. in usum populi Ro.& curialium sumptuoso opere tyburtinis lapidibus refecit:longitudo cuius ped. ccxvi & pons Sixti dicitur:antea uero a curialibus pons ru ptus appellatus est.

Sextus pons triumphalis dicebatur apud ecclesiam & Hospitale sancti Spiritus in Saxia/ut adhuc uestigia ipsius antiquitatis apparent/qui & Vaticanus an tea dictus fuit:quem quidem tua beatitudo uult restituere:& iam a populo Ro.pons iulii uocatur.

Septimus pons Vrbis Aelius seu Hadrianus uocabatur ab ipso Helio Hadriano imp. cōstructo apud molem ipsius nostro tempore pōs sancti Angeli no minatur:subter quos pontes prædictos regalis Tyber rapido cursu illabitur: iuxta ripam cuius lapis marmoreus nuper effossus est cum his lr̄is sculptis.

EX Auctoritate imp.Cæsa. Vespasiani aug.p.M. Trib.pot.iiii.imp.x.pp.Cos.iiii. V.Censor. Caius

calpetanus Rantius Quirinalis Valerius cestus cura-
tor riparum & aluei tyberis terminauit R.R. Prox.
Erat & pons in campo Martio apud montem citato
rium de quo Suetonius mentionem facit.ubi de cō-
siliis coniuratorum in Cæsarem differebat: primum
cunctati utrum ne in campo Martio per comitia tri-
bus ad suffragia uocantem partibus diuisis e ponte
deiicerent:atq; exceptum trucidarent:an in sacra uia/
uel in aditum theatri adorirentur.

Erat pręterea pons marmoreus in foro Ro. a palatio ad capitolium usq;:nil tota urbe præclarius fuit ponte prædicto:quem. C. callicula fecit & capitolium cō iunxit/quem quidem.lxxx.ingentes collumnæ marmoreæ celatæ substentabant.at ex eo nūc sex tantum colūnæ:tris.n.ad radices palatini montis aliæ tres ad capitolii uisunt/nō lōge a qbus hoc āno multa marmora effossa fuere cū ingēti base marmorea/in q̄ erat hæc inscriptio forma circulari cū lr̄is incisa: uidelicet.

VICENNALIA IMPERATORVM.

Ab alia uero parte uisebātur sacerdotes sculpti Thaurum sacrificantes.

Extra urbem est pons Moluius siue Miluius uia Flaminia.ii.mil.ab urbe ab Aemilio scauro constructus ubi Maxentius tyrannus a Cōstantino superatus est supra Anienem sunt quatuor pontes primus salarius secundus Numentanus.tertius Mammeus.Quartus Lucanus.

Pons salarius extra portam salariam in quo sunt infrascripta carmina incisa.

Quam bene curuati directa est semina pontis
 Atq; interruptum continuatur iter.
Miramur rapidas subiecti gurgitis undas
 Et lubet iratæ cernere murmur aquæ.
Ite igitur faciles per gaudia nostra Quirites.
 Et Marsin resonans plausus ubiq; canat.
Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes
 Hic docuit durum flumina ferre iugum.

Sunt & aliæ litteræ ut dicam in opusculo epyth.

Pons Numentanus quo itur Numentum apud ecclesiam sanctæ Agnetis extra urbem: quem Narses eunuchus (ut apparet in marmore) construxit.

Pons Mammeus a matre Alexandri imp. instauratus: quem Anto. pius fecerat extra portam Tyburtinam corrupte dicitur ponte mãmolo. pons uero Lucanus est inter Vrbem & Tyburtinam ciuitatem in quo sunt litteræ infrascriptæ incisæ.

Ti. Plantio. M. Fani Siluano Aeliano pontifi. Sodali Aug. iii. Vir. A. A. A. F. F. Q. Ti. Cæsaris legat. V. in Germania Pr. Vrb. legat. & comiti. Claudii Cæsaris in Britania consuli. Pr. Cos. Asiæ legat. præt. Moesiæ in qua plura quam centum mil. trans danubiorum ad præstanda tributa cum coniugibus ac liberis & princib. aut regibus suis trans duxit. motum orientem Sarmatar. cõpressit q̃uis parte magna

exercitus ad expeditionem in Armeniā misisset igno tus ante aut infensos. p.r. Reges signa romana ado raturos aut hostibus receptos remisit ab aliquis coge obsides accepit per quem pacem prouinciæ & confir mauit & protulit Scytarū quoqꝫ regē Acheronēsi/q̄ est ultra Borustenen obsidione submota primus ex ea prouincia magno tritici modo annona. P.R.adle uiauit hunc legatum in Striniam præfert Vrbis re missum. Senatus in præfactura triumphalibus orna mentis honorauit authore imp. Cæsare Aug. Vespa siano uerbis exornatione eius. Q.I.S.S. moesiæ ita præfuit ut non debuerit in me differri honor trium phalium eius ornamentorum nisi quod latior ei cō tigit mora titulus præfecto urbis imp. Cæsar Aug. Vespasianus iterum Cos fecit. Erant & alii pōtes ut pons Meruli Via portuensi apud dirutam ecclesiam sancti Petri a Deo dato primo.pp.fundatam : apud quem sunt litteræ incisæ.

DD.M.M.ANT.ANTII LVPI.PR.ut dicā in epyth.opusculo.nunc uulgo dicit̃ elponte delarcha.

De montis & collibus Vrbis.

Montes in urbe septem numerātur principales teste Vergilio qui scribit.

Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma.
Septemqꝫ uno sibi muro circundedit arces.

Nomina quorum sunt hæc.s.

Capitolinus Palatinus Auentinus Celius Exquili

nus Viminalis & Quirinalis.

Fabius enim pictor e Fabiorum nobili familia dicit. Facies tunc agri huius instar arcus erat: cuius corda esset alueus Thyberis: cornua ad solis quidem ortū rupes auentina & ad occasum capitolina/media Palatina. Eadem palatina rupes Tyberim a fronte prospicit: a sinistris celio / a dextris exquilino iungitur: Auentinus autem a fronte Thyberim & Capenam tenet: ad dextrā Celiolo ac Viminali heret. Capitolium ante se Thyberim & portam carmentalem cernit hæret illi. Quirinalis. Has rupes antiqui septem colles & septem montes appellauerunt. Area huius arcus est quicquid campi iacet inter Auētinum & Capitolium & a Palatio ad Tyberim. Idem fabius dicit nomina collium ueteris Romæ hæc sunt. Capitolium Quirinalis Exquilinus palatinus Celsus Celiolus Rumurius qui & Auentinus.

Mons Palatinus est ubi palatium maius: in quo Roma Itali filia condidit Valentiam oppidum. Postea uero Euander ex arcadia ueniens habitauit cum suis Herculemq; in hospitio ibidem recepit/ in quo loco Aeneas teste Cephalo Gergitio/primū ædificare cœpit: cui Rap. Vol. cōsentit: in quo postea Romulus Romam oppidulum / teste Fabio pictore regiā Metrapolim uertit inq; Palatino colle fundauit: & in eo mōte fuit sedes po. Ro. Palatium a Palatinis ex agro reatino ibidem considentibus: uel a Pallatia uxore

Latini regis uel a Palantheo archadiæ oppido: seu a balatu ouium dicitur.

Mons Capitolinus qui & Tarpeius nominatur a Tarpeia uirgine. Capitolinus uero a capite hominis inuento. hunc montem saturnium antea uocarunt a Saturno qui ibidē habitauit. Fab. pic. ait. Prima igit̃ origo Romæ fuit collis capitolinus antea saturnius dictus. Is est ubi nunc sancta Maria ara cœli & arx capitolii. Diuiditur enim in duos colles teste Gellio & Pompo. Læt. in capitolium. s. & arcem.

Mons Auentinus qui & Rumurius: in quo habitauit Athalas Italus teste Fabio: ad radices cuius iuxta Tyberim ope atq; consilio Iani capenā oppidulum condidit & regionem eius permissu Italiam dixit: in monte erat silua laurea ioui sacra & fons fauni. Atriū libertatis & spelūca chaci & alia multa ædificia. Auētinus dicitur ab aduentu hominum/ seu ab Auentino rege albanorum ibidem sepulto seu ab auibus auctore Meuio/ uel a uehando: q̧ cum mons a cæteris partibus urbis paludibus esset exclusus uehebantur ad illum homines quem Romulus teste Fabio nemīnem passus est habitare. Nam fratri Remo illum sacrum esse uoluit usq; ad Hylernam Tyberinam de qua Ouidius in fastis.

Adiacet antiquus Tyberino lacus Hylernæ
Pontifices illuc nunc quoq; sacra ferunt.

De quo loco Berosus & Io. ann. clare dixerunt. Mōs

predictus Auentinus est ubi ecclesia.s.Sabinæ.Fabi-
us dicit.tres colles primum coluere ante Romulum
medium quidem Roma filia itali:extremos uero Sa
turnus & Italus. Atrium libertatis. Atrium proprie
ab atriatribus tuscis teste Var.appellatum genus est
ædificii ante ædem cõtinens mediam aream ut inqt
Festus pom. Victruuius uero scribit lib.vi. Atria la-
nuis eē proxima.Liuius scribit atrium libertatis Ro-
mæ fuerat uetustissimum & obsides tarentinos in di
cto atrio custoditos fuisse scribit præterea refectum
fuisse ampliatumq; ab Heliopeto.& Cor.cethego cē
soribus.Suetonius uero ab asinio pollione atrium li
bertatis refectũ fuisse scribit.Nõnulli uolunt porticũ
ueste fuisse ubi nunc tres columnæ quas dixi e põte
palatino esse & aliæ tres capitolii aliud atrium a Tito
& Domitiano instauratum in quo sunt nonnulla si
gna litterarum uidelicet. RESTITVER.
Mons Celius a Celio Vibienno tusco duce nobili q
cũ suis in auxiliũ Romuli uenit cõtra Latinoꝝ regē
Acronē:& incipit a basilica lateranen.& terminũ po-
nit ubi nunc est ecclesia.s.Gregorii & includit eccle-
sias Mariæ in Dominice & Stephani rotundi & Ioã
nis & Pauli ac Petri & Marcellini ĩ radicibus eius &
alias nonnullas ecclesias.Et ibi prope est quatriuium
s. inter Cælium ipsum & Exquilias / in quo monte
erãt ædificia sumptuosa ut dicet' infra: uestigia quo-
rum adhuc multis in locis uisuntur in uinea domini

Achillis de Ciampolis de castro plæbis in qua sæpe fui cũ.d.Iuliano Marasca & Bartholomeo Cynisco. Mons exquilinus est omnium altissimus in quo loco nũc est ecclesia sanctæ Mariæ maioris: prope quã erat Basilica Sicimini Romani. Marcus Varro dicit Exquiliæ duo montes habiti qđ pars Cespius mons suo antiquo nomine etiã nũc in sacris appellatur: est & mons oppius. Exquiliæ teste Pomponio Læto incipiunt ab ecclesia sancti Petri a uinculis & ꝓtẽdunt usq; ad sanctæ Crucis: inde ad Termas dioclitianas: illinc circum eũdo includit ecclesiam sancti Andreæ & Antonii atq; Praxedis & alias nonnullas: ab escubando dicitur/quod ibi escultæ a Rege Tull. essent: uel quod ante urbem conditam/ut nonnullis placet/Collis ille aucupibus erat in usum: ut sparsis. Quisquiliis aues illuderentur.

Mons Quirinalis est: in quo sunt equi marmorei a Fidia & Praxitele sculpti: pars cuius infima solo adequata/ut columna Traiani in foro suo posita melius circũspici posset: qui prius mons Egonus appellatus est/in quo loco & monte est ecclesia sanctæ Agathæ in Subura ubi & decem tabernæ fuerunt: ut in tiburtinis lapidibus nouiter effossis apparet: qui mons teste Dionysio lib.ii. hæret Capitolino: dictus a Iunonis sabinæ templo / quam illi hastatam siue curim.i. quirim uocant. Eundo uero a sinixtris est uallis inclusa parietibus: ubi fiebant Floralia: & mons a dex-

tris habet domũ cardinalis Neapolitani in pte Quĩ rinalis montis:qui uocatur mons Claterae & Apolli nis. Mons uero a dextris uocatur Capitolium uetus ubi fuit templus Iouis antiqui.

Mons Viminalis a uinibus dictus tẽdit ad Thermas usq; dioclitianas: Marcus enim Varro colles Exquil liarũ nõ montes appellat in hæc uerba. Tertiæ regio nis colles quinq; a deorũ phanis appellati sunt / eqs nobiles duo colles Viminalis ab Ioue uiminco: cui' areæ ibi sunt: & Quirinalis a phano Quirini uel ab ipsis Quiritibus:qui cũ Tacio curibus uenerũt Ro mam/& ibi castra posuerũt. in quo monte est ecclesia sancti Laurentii Panis & Perne/ut dicitur / Qui col les Quirinalis & Viminalis couiunguntur ppe por tam Viminalem:quæ proxima est portæ Collinæ:ta men de uiminali sunt nonnulli qui aliter sentiunt. Est & mons notissimus inter ecclesiam sancti Salua toris de Lauro & ecclesia pacis / q uocatur Iordanus mons/in quo ædes Vrsinorum sitæ uisuntur.

Est & mons Ianiculus siue aureus intrans Tyberim: in quo Ianus habitauit: ubi nunc est Ecclesia sancti Petri in monte Aureo/qui in ethruria nõ in Roma Plinius tertio lib. Saturnia ubi nunc Roma. Antipo lis uero ubi ianiculum in parte Romæ.

Collis Vaticanus ubi ecclesia sancti Petri apostoli & palatium pont. de quo Festus Pompeius Vaticanus collis appellatus est:eo quod potitus sit populus ro.

uatum responso pulsis æthruscis. Aulus uero gelius lib.xv.scribit: Et agrum Vaticanum: & codē agri dominus præsidem appellatum acceperamus a Vaticiniis: quæ ui atq; instinctu eius dei in eo agro fieri soliti essent. Sed præter hanc causam. M. Varro in lib. diuinarum: aliam esse tradit istius nominis rationem Nam sicut Arius inquit appellatus/araq; ei statuta ē quæ est infima noua uia / quod eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus penes quem essent uocis humanæ initia: quoniam pueri simul atq; parti sunt: eam primam uocem edunt/quæ prima in Vaticano syllaba est. iccirco uagire dicitur ex primi mente uerbo sonum uocis recentis / in quo colle erat Tēplum Apolinis & locus clausus in quo equos regebat crudelis Nero.

Collis hortulorum/est qui surgit a dextris apud ecclesiā sanctæ Mariæ de populo in quo Neronis ossa sepulta fuere: ex quo colle teste Pomponio candidati descendebant albis uestibus magistratum petituri: q nunc mons siue collis pincius appellatur.

Mons citatorium est in campo martio non longe a columna Aurelii Ant.pii qui corrupte hodie mons Acetorium dicitur. locus erat comitiorum.i. Romanorum/qui postq̄ citati suffragia intra septa contulerant/ne laturus se denuo immiscerent: ab aliis separabantur: uulgo dicunt eum tumulum factum esse ex regestione fundamentorum columnæ antoninæ.

Mons Testatius inter auentinũ & Tyberim atq; pot tucẽsem portam intra mœnia surgit in quo loco erãt collegia figulorum a Numma rege ro. instituta : au∕ ctus fuit in purgatione fluminis : in quo nostra æta∕ te adhuc sicut in campo Martio fiunt ludi taurini tẽ pore bacchanaliorum. Petrus enim Marsus ostendit Mihi nõnulla super Festum Pompeium/ qui scribit Tarentum locus in campo Martio dictus: q eo loco Ara ditis patris in terra occulta retur. Thauri appellã tur ludi in honorem deorum ĩferorum facti: institu∕ ti autem uidentur hac de causa regnante Tarquinio Superbo/cum magna incidisset pestilentia in mulie∕ res grauidas: quæ fuerat facta ex carne diu uẽdita po pulo thaurorum/ob hoc diis inferis instituti & thau ri uocati sunt. Aliæ figulinæ erant extra portam Vi minalẽ a dextris ubi surgit adhuc collis eius materiei Sunt & alii montes seu colles minores ut est mons Cæliculus siue cæliolus apud Celium montem/ quẽ Tullius rex addidit Vrbi cum monte Exquilino & uiminali. Extra urbem prope portam collinam erat locus subterraneus in tumulo: ubi uestales uirgines stupro siue incestu deprehensæ uiuæ fodiebãtur cum pane/& aqua. Plura de his Plutarchus ĩ uita Camilli Mons sacer ultra anienem extra portã collinam/quo plebs a nobilitate secedens diu habitauit.

De aquæ ductibus.

IVlius Frontinus aquas Vrbis tantũmodo suo Tem pore nouem fuisse scribit. Sextus uero ruffus) qui Frontino posterior Dioclitiani temporibus urbem Romã descripsit/aquas ad decem & nouem fuisse.s.Aureliam/Appiam/ Aniam / Atthicã Augustam/siue alsietinam/ Algentianam/ Antonianam/Alexandrinam/Claudiam/Ceruleam/cuminã seu ciminiam/Damnatam/Iuliam/martiam/ Sabatinam/Seuerianam/traianam/tepulam/ & Virgineam seu Herculeam: e quibus nunc una solũmodo urbẽ influit scilicet Virginea in campo martio: ubi lapis marmoreus cum his litteris appositus est.

TYBERIVS CLADIVS DRVSI FILIVS Cæsar Aug. Ductus aquæ uirginis destinatos p Cæsarẽ fundamẽtis nouos refecit ac restituit. Quãuis nonnulli. M. Agrippæ laudem attribuant: Philip.Be.ait.M.Agrippa in ædilitate sua Romam duxit aquam uirgineam: præterea fontes fecit centũ quinq;. Castella.cxxx.complura etiam cultu magnifica ac operibus & gratuita tribuit balnea cẽtum sexaginta Plinius lib.xxxvi. Aqua Virginea a Virgine q̃dam dicta: quod cum quærerent aquam milites ro. Virgo uenas aquarum mostrauit / quam prædictus Agrippa obduxit ab octauo lapide diuerticulo duo mil.passuum prænestina uia iuxta Herculaneuũ riuum/quem refugiens Virginis nomen optinuit. M. Agrippa teste Plinio in ædilitate sua adiecta Virgiea

E

aqua cæterisqꝫ corriuatis/atqꝫ emendatis lacus septin gentos fecit. Forma ipsius aquæductus adhuc apparet in urbe: in quo loco non longe ab ecclesia.s.Siluestri in campo Mar.super ueterum arcum in tyburtino lapide infrascriptæ litteræ uisuntur.

TITVS CLADIVS Drusi Cæsar Augustus germanicus Pontifex maximus. Trib potes. V. imp.xi. PP.Cos.Desig.iiii.arcus ductus aquæ Virginis disturbutos per.C.Cæsarem a fundamentis nouos fecit ac restituit. Nonnulli uolunt septem aquæ ductus principales in Vrbe fuisse: primus omnium fuit / in quo erat clarissima aquarum omnium toto orbe frigoris salubritatisqꝫ palma præconio urbis martia inter reliqua deum munera Vrbi tributa: antiquitus.n. Aufeia uocabatᷣ: oritur uero piconia in ultimis mõtibus pelignorum transiit marsos fucinum lacũ Romam usqꝫ perueniens: mox specu demersa in tyburtina se aperit nouem millibus passiuum fornicibus instructis per inductũ primus in urbem dictam aquam inducere uoluit. Ancus martius rex in capitolium. Postea. Q. martius in pretura: rursusqꝫ restituit. M. Agrippa concipitᷣ Via Valeria mil. xxx. prope sub/lacum/quam ait suo tempore Frontinus in auẽtinũ a Traiano perductam traianam fuisse dictam ut apparet in Lapide marmoreo fracto ac nuper effosso. Aqua martia concipitur a milliario.xxxvii. ut apparet in litteris super portam tyburtinam.

IMP.CAESAR.DIVI IVLI.F.Augustus pontifex max.Cos.xii.Tribunic.potest.xix.Imp.xiiii.riuos aquarum refecit.
IMP.CAESAR.Aurelius Ant.pius Felix Augu. Parthic.Max.Brit.max.Pontifex maximus Aquam Martiam uariis Kſibus impeditam purgato fonte excisis & perforatis montibus restituta forma adquisito etiam fonte nouo Ant.pii aug.in sacram Vrbem suam perducendam curauit.
IMP.T.Cæsar Diui.F.Vespasianus aug.pon.max. Tribunitiæ pot.ix.imp.xv.Cens.Cons.vii.Desig.ii. Riuom aquæ martiæ uetustate dilapsum refecit: & aquam/quæ in usu esse desierat reduxit.
Aqua Tepula erat/quam ex agro lucullano Seruilius Cæpio & P.Cassius longinus Cēsor in capitolium perducendam curauerunt.
Iuliam aquam.M.Agrippa ab inuentore uocatā introduxit ex tepula uia subterranea supra terram uero fictili structione opere arcuato.
Claudia uero/quam Caius princeps introduxit ex fontibus curtio & ceruleo mil.xlvi.uia Sublacensi Claudius absoluit opere arcuato.Titus deinde restituit:ut cubitales litteræ sup neuiā portā demōstrat.s.
TI.CLAVDIVS Drusi.F.Cæsar augustus Germanicus Pontifex max.Tribunitia potestate.xii.cos. V.imp.xxvii.pater patriæ aquas claudiam ex fontibus q uocabāť ceruleus & Curtius a miliario.xxxvi.

Item Anienem nouam a miliario.lxii. sua impensa in urbem perducendas curauit.
IMP.CAES.Vespasianus. Aug. pont.max. Trib. pot.imp.vi. Cos.iii. Desig.iiii. P. P. aquas curtiam & ceruleam perductas a Diuo claudio & postea intermissas dilapsasq per annos nouem sua impensa urbi restituit. Sunt ibi præterea & aliæ lfæ minores.s.
IMP.Cæs. Diui.F. Vespasianus Augustus Ponti. Maximus Tribunic.pon.imp.xvii.pater patriæ censor cos.viii.aquas claudiam & anienem perductas a Diuo claudio/& postea a Diuo Vespasiano pře suo urbi restitutas cũ capite aquaȝ a solo uetustate dilapsæ essent noua forma reducẽdas sua impensa curauit.
Anienem ueterem.M.curtius cẽsor cum.L. Papinio annis.xl.post appiam pducendam demanubiis epyrrocaptis curauit.concipitur supra tybur. xx.mil. extra portam Romanam. Anienem uero nouam ope sumptuoso & strictura mirabili Iulius Frontinus a Diuo Nerua curator aquarum factus restituit/ac in Vrbem perduxit.
Aqua appia post initium Sannitici belli inducta ab Appio claudio censore:concipit enim in agro lucullano/qui nunc Tusculanus putatur uia prænestina.
Aqua alsietina quæ & augusta dicebatur seruiebat regioni trans tyberinæ cum sabatina / quarum una alsietina.s. Via claudia mil.xiiii.e lacu alsietino concepta ob frigiditatem minus salubris ab Augusto fuit

introducta:altera uero Sabatina ē a sabatiis post frōtinum memorata:harum quoq; uisuntur uestigia aq̄ductus extra portam aureliam/quam sabbatinā existimo:alterius uero apud triumphalem pōtem. Nōnulli addunt beatissime pater: Septimianam/ ut aq̄ꝶ numerus urbis sit.xx. Quæ quidem aquæ/uel a conditoribus/ut traiana:uel a locis unde ducūtur/ut cerulea nomen assumpsere: de prædictis aquis a iulio Frontino/qui aquarum curæ delegatus fuit/ perpulchre scriptum est.ait enim hii sunt arcus altissimi sub leuati in quibusdam locis ped.centū nouem tot aq̄rumtam multis necessariis molibus/& quæ sequunt̄ Plinius uero dicit. Vicit antecedentes aquarum ductus:nouissimum impendium operis inchoati a. C. Cæsare/peracti a claudio:quippe lapideam excelsitatem omnes urbes & montes equantem : ut lauachra impleret curtios atq; ceruleos fontes adductos: erogata in id opus talentum quingenta sexaginta milia. Is est nunc aquæ ductus/quem a porta Neuia ad lateranensem basilicam: & inde per cælii mōtis dorsum ad auentinum montem perductum fuisse a cassiodoro monstratur: In domo Ioannis ciampolini non lōge a campo florido legi infrascriptas litteras in lapide marmoreo multis in locis fracto qui lapis repertus fuit apud ecclesiam sanctæ Crucis.

IMP. CÆS. Diui. M. Antonini & Traiani. M. Sar. M. Filius diui cōmodo. F. Diui Ner. Diui Antonini

pii nep. Diui Hadriani ꝓnet. Diui Traiani parthici abnep. Diui Neruæ abnepos. Septimius seuerus pius pertinax Aug. arab. adiabenic. Parthic. arabic. pont. maxi. Trib. pot. viii. Imp. xi. cos. ii. P.P. Procos. Et Imp. Cæs L. septimii seueri pii pertinacis aug. arab. adiabenic. Parthic. max. filius diui antonii pii ꝓnep. Diui Hadriani pronet. Diui Traiani parthic. & diui Neruæ abnep. M. aurelius antoninus pius felix aug. trib. Pot. iiii. Procos. P. P. arcus cælemontanos ob nimiam uetustatem collapsos a solo sua pecunia restituerunt. Non longe a lateranensi Basilica in Cælio monte est lapis marmoreus in aquæ ductibus cum his litteris sculptis/q̃uis nonnulli scalptis dicant.

IMP. Cæs. D. M. antonini Pii Germ. Sarm. F. Diui commodi Frater Diui ant. Pii. nep. Diui Hadriani ꝓnep. Diui Traiani parthici Abnep. Diui Neruæ abnepos. & quæ sequuntur. ut apertius dicam in opusculo de ueteribus epitha. ro. quod quidem Reuerẽ. Syxto nepoti sanctitatis tuæ uicecancellario &. S. R. E. Car. tit. sancti Pet. ad uinc. dedicaui.

In arcu Tyburtino coniuncto prædicto aquæ ductui inter ecclesiã sanctæ Mariæ in domnicæ & Ioã. & Pauli sunt infrascriptæ lr̃æ incisæ uetustate cõsũpte

P. CORNELIVS. P. T. DOL Abella COS.
C. IVNIVS. C. F. Silanus Flamen. Martial.
EX. S. C.
Faciundum curauerunt idemq; probauerunt.

De Thermis.

Thermas in Vrbe duodecim fuisse legimus principales uidelicet.

Antonianas/Agrippinas/Alexādrinas/ Aurelianas Constantianas/Dioclitianas/Domitianas/ Gordianas/Neronianas/Nouatianas/Seuerianas & Traianas: Erant & Tytianæ Thermæ & Decianæ/Cōmodianæ/& Syrtacæ:Philippi. Aug.& Olympiades.

Thermæ erant loca amplissima & sumptuosa: q̄ aut calentibus aquis:aut ipso sine aquis fornice igne calefacto lauandi/sudādiq; usibus deputata sunt. Erāt præterea in Thermis lauachra in modum prouinciarum extructa ad lauandiq; usum balnea:& ne dū plano in solo unicuiq; exposita:sed etiam pensilia. Erāt deniq; ī Thermis ipsis Areæ amplissimæ porticibus circūdatæ sumptuosissimis camerataq; superbissimis fornicibus ædificia in circuitu habentes: in quibus columnarum diuersi coloris marmorearum ordines immensarum fuisse hinc constat:ut in ipsis ruinis adhuc apparet cum parietibus diuersorum lapidum incrustatis. Erant & natatoria & nemora/& loca pauimentatata uariis adornata picturis. Erant & alia multa populi ludis/atq; delitiis exposita.

Thermæ ALEXANDRINAE ab Alexādro Seuero principe ædificatæ fuere/uestigia quarum apud ecclesiam sancti Eustachii uisuntur.

Thermæ AGRIPPINAE a. M.agrippa factæ nō

longe a Pantheo & templo Mariæ ſuper Mineruam at ipſarum ueſtigia demonſtrant in loco / qui uulgo Ciambella dicitur.

Thermæ ANTONIANÆ: quas Baſſianus antoninus Caracalla inchoauit & Alexander perfecit: adhuc uiſuntur ſemidirutæ apud eccleſiã ſancti Syxti quarum cellam ſolearem architecti negant poſſe ulla imitatiõe / qua facta eſt fieri: nã rex ære uel cupro (ut ait Spartianus) cancelli ſuperpoſiti eſſe dicuntur: quibus cameratio tota concredita eſt: & tantum eſt ſpatii ut id ipſum fieri negant potuiſſe docti mechanis: ut adhuc uiſuntur ingentes ruinæ cum altis parietibus ac ſemi ſepultis columnis.

Thermę AVRELIANAE: quas hyemmales fecit Valerius aurelianus imperator trans tyberim ut adhuc in nonnullis locis apparent ueſtigia.

Thermæ CONSTANTIANAE: apud equos tyriadis adhuc uiſuntur ſemidirutæ in colle ipſo qui rinali: & ibidem in fracto lapide marmoreo / Petronium / qui penna urbis pręfectum illas reparaſſe legit.

Thermæ DIOCLITIANAE: non longe ab eccleſia ſanctæ Suſannæ adhuc extant / quas Conſtantius & Seuerus dedicauerunt atq; ſtatuis ſuis cõditorũq; appoſitis ornarunt: ut in lapide marmoreo ibidem effoſſo litteræ oſtendunt.s.

M. AVRELIVS Val. Maximiano inuicto Aug. pont. Max. Imp. viii. Cos. iii. P. P. P.

In alio marmore tranſlato ad plateam uulgo Cámil lianam dictam ſunt inciſæ infraſcriptæ litteræ.

THERMAS DIOCLITIANAS: a ueteribus princib. inſtitutas omn.

In alio uero marmore inter eccleſias ſcõꝶ Andree & Antonii poſito apud gradus Tiburtinos uiſuntur in fraſcriptæ litteræ inciſæ in nonnullis locis fractæ.

SENIORES AVGG.
D.D.N.N. Conſtantius.
M. Aurelius & Maximianus.
Thermas Feli.
Maximianus Aug.
Præſentia maie.
Fieri iuſſit & Di.
Domini Conſecra.
Pro tanti operis.

Pomponius uero Lætus lib. ii. ſcribit Thermæ eius nomine Romæ ſunt conſecratæ & Maximiani Herculii Carthagini. Thermæ nominis Dioclitiani inchoatæ fuerũt a ueteribus principibus: & conſecratæ ab nouis Auguſtis Conſtantio/ & Maximiano. Dioclitianus igitur inchoatum opus abſoluerat omni cultu perfectum. Secuti principes poſuere ibi ſtatuas & ſeniorum & nouorum imperatorum quorum capita integra & fragmenta reliqua corpoꝶ erui ex ſubterranea teſtudine: uelut ibi poſt ruinas Thermarum conſeruata uidimus/& partim in Capitolium delata: partim Florentiam miſſa Conſtantius

& Maximianus inuicti augusti Seuerus & Maximi-
nus Cæsares Thermas ornarunt: & Romanis suis dedicauerunt. Sit ue in nominibus ambiguitas diximus. Hæc didicimus ex fractis marmoribus ibi effossis: in quibus & tituli uictoriarum Maximiani Herculii in hæc uerba.

M. AVRELIVS VAL. Maximiano inuicto aug. Ponti. Max. Sarmatic. Maxi. Gothic. Maxi. impe. viii. Cos. iii. P. P. Proconsuli. Nil mirandum est Beatissime pr̄ de ipsis maximis/ac sumptuosis ædificiis Ro. Erāt. n. domini orbis terrarum: & in prædictis Thermis ædificandis Dioclitianus imp. & inimicissimus fidei xp̄ianæ. cxl. Christianorum millia/ad id opus pluribus annis in modum seruitii addixit.

Thermæ DOMITIANAE: a Domitiano imperatore constructæ in campo martio non longe ab ecclesia sancti Siluestri: uestigia quarum adhuc apparent diruta marmoribusque dispoliata.

Thermæ GORDIANE fuerunt apud acclesiam sancti Eusebii apud domum Giordanorum: quam iulius capitolinus dicit extasse uia prenestina ducentas columnas uno stilo habentem.

Thermæ NERONIANE erant in loco Thermarum alexandrinarum: quas alexander impe. restituit & alexandrinas dixit: uel ut nonnulli uolunt cū illis coniunctæ fuerunt uestigia ipsarum apparent apud domum Reue. Car. de medic. Floren.

Thermæ NOVATIANE fuere in loco ubi nunc est ecclesia sanctæ Pudentianæ in uico patritio: ut ruinæ adhuc indicant.

Thermæ SEVERIANE a Seuero aphro imperatore ædificate fuerũt in regione trans Tyberina teste Helio spartiano columnæ pulcherrimæ / quaꝗ cum marmoribus sunt in ecclesia.s.Grisogoni & Ceciliæ.

Thermæ TYTIANE: a Tyto ædificatæ non longe ab ecclesia sancti Martini in montibus/quæ capaces hodie dicuntur ob aquarum capacitatem uulgo sette sale/i quo loco inuẽta fuere duo marmora sculpta cum flamma in primo erant litteræ. IOVI. in .ii. uero IMP. Vespasianus aug. per collegium Pontificum fecit. Post quas inter Aquilonem & Eurũ erãt Thermæ Philippi aug. imperatoris.

Thermæ DECIANE: erãt in auentino: quas ad honorem Decii imp. S.P.Q.R. ædificauit: apud quas erant & thermæ Syrianæ/seu Varianæ. Rap. uol. scribit priuata Traiani .i. ædes cum Thermis in auentino teste. P. Victore ea nunc apparent / quæ in Vinea nostra cõprehenduntur: nam eo usꝗ aqua. Itẽ Traiana deducebat ut ex marmoreis lr̃is reptis cõspexim⁹ Notãdum est: quod ruinæ/ quas uidemus apud trophea. C. Marii a nõnullis thermæ Gallutii appellantur: tamen teste Suetonio/fuit ibi insignis illa basilica/quam. G. Cæsar Caio/& Lutio nepotibus extruxit/& usꝗ in hodiernum diem Caii Lutii nomẽ reti

net corruptæ uero Gallutii.

Erant præterea in Vrbe Lauacra multa ut fuit agrippinæ lauachrũ ab Hadriano impatore instaurato: uestigia cuius apud ecclesiam sancti Laurẽtii panis pernæ uisuntur apud Thermas Olympiades in ascensu Viminalis non longe a templo sancti Vitalis / in quo loco fuerũt reperta simulachra duo Bacchi marmorea cum fonte & fistulis plumbeis cum hac inscriptione IN LAVACRO AGRIPPINÆ

Lauachrũ cõmodi imp. a Cleandro extructum fuit nomine ipsius Cõmodi. Spartianus nãq; ait. Enim uero Pius primus Marcus.ii Verus.iii. Commodus. iiii. Quintus Caracalla.vi. Getha.vii. Diadumenus. viii. Heliogabalus antonini fuere: nec ĩter antoninos referendi sunt duo Gordiani: aut qui prænomen tãtum antoninorum habuerunt.

Balnea & Baline ut ĩ marmore antiquo uidi sculptũ L. Pauli erant in colle Quirinali uulgo nunc dr̃ corrupto nomine magna napoli non longe a turri militiæ. tamen Alexander imp omnibus regionibus Vrbis addidit balnea: & hucusq; alexandrina balnea dicunt balinæ in genere fœm. sunt pub. in genere aũt neutro priuata balnea teste Varrone/ quæ oĩa Phili. Berō. confirmat.

Balinæ & balnea in urbe fuerunt numero.dcccclvi.
Lacus siue putei pub. numero. cccliii.
Latrinæ uero pub. cliii.

De Naumachiis & Cloacis.

e Rant enim Naumachiæ ſtagna naualia in Vrbe in quibus decertabatur nauibus. E quibus principales quinqꝫ fuiſſe legimus.

Apud circum maximum erat Naumachia.

Apud arcum Domitiani erat Naumachia ipſius Domitiani ut adhuc ueſtigia in campo martio non lõge ab auguſta adhuc apparent.

Erat præterea Naumachia Neronis ad radices mõtis aurei/ea pte qua itur ad Pertuſam portã in Vaticano

Cloacæ ampliſſimæ a Tarquinio rege ro. factæ fuere in urbe ut adhuc in uelabro & iudeorum platea uidere poſſumus ac etiam in uinea domini Bartholomei de doxiis apud colloſſeum.

Cloaca uero maxima eſt prope Ianum in Velabro/ ut multi aſſerunt. Erant & aliæ q̃multæ cloacæ p Vrbem adeo ut penſilis urbs tota uideretur. Liuius enĩ ait Tarquinius Foros in circo faciendos curauit / & cloacam/quæ maxima receptaculum omnium purgamentorum Vrbis ſub terram agẽdam quibus operibus: uix noua hæc magnificẽtia quicq̃ adequare potuit. Idem Plinius lib. xxxvi. Præterea cloacam operꝫ omnium dictu maxima ſuffoſſis montibus / atqꝫ ut paulo ante dixi urbe penſili ſubtuſqꝫ nauigata.

Id. M. Agrippa fecit in ædilitate poſt conſulatum corriuatis ſeptẽ amnibus curſu præcipiti torrentium modo rapere atqꝫ auferre omnia coactis. Strabo uero

ait.cloacæ duro cameratæ lapide paruas carris stramẽ torum semitas reliquerunt. Tanta autem per aquæ ductus aquarum ubertas influit: ut per Vrbem) atq; Cloacas amnes inundare uideantur/& uniuersæ pro pemodum ædes subterraneos meatus: siphones ad fistulas undosas habeant. Quo℞ accuratissimam di/ ligẽtiam. M. Agrippa egit / qui urbem pluribus aliis monumentis adornauit. Quæ cloacæ ad ripam usq; aluei fluminis descendebant ut adhuc in nõnullis lo cis apparet. Erant præterea curatores pub. ut in lapi/ de marmoreo apud pontem Aureliũ lr̃æ indicant.s.

IMP. Cæsaris diui Traiani Parthici.F. diui Neruæ nepotis Traiani & Hadriani Aug. pont. maxi. Trib. pot. xxii. imp. ii. Cos. iii. Tyrr.
rusticus curator aluei & riparum tyberis & cloacarũ Vrb. R. R. restituit secundum præsidentem termina tionem proximam. I. C. P. P. IVXS.

Non longe a quo loco est alia inscriptio in marmo/ re inuento in Vinea laurentii Palucelli.s.

EX Auctoritate Imp. Cæsaris diui neruæ. F. Ner. tra iani Aug. Ger. Daci. Põti. Max. trib. pot. vii. imp. iiii. Cos. V. P. P. T. Iulius Ferox curator aluei & riparũ tyberis & cloaca℞ urbis terminauit ripã R. R. Prox. C. P. P. P. C. XV. a Fabio. A. F.

De Circis.

Circi tres erãt ĩ Vrbe principales uidelicet maximus apud palatium. Neronianus in Vaticano Flãminius

ſiue apollinaris in campo martio Circum maximũ a Tarquino poſtea uero a Cæſare dictatore extructũ fuiſſe legimus: longitudine ſtadiorꝫ trium : latitudine uero unius : in quo loco erant plurimæ columnæ cum aureis epiſtillis/apud quem erat metodium / & templum Flauiæ gentis & Naumachia/cuius poſtea lapide maximus circus deuſtis utrinqꝫ lateribus extructus eſt:in quo loco fiebant ludi circenſes. Diuus Claudius fecit carceres marmoreos & methas deaurauit/unde eq diſcedebant/reuertebanturqꝫ. Maximus circus dicitur quia maximo deorum. Vertũno Iano ſacratus teſte Annio Viterb. in elegiæ Vertunianæ cõmentariis. Nõ longe a quo erat Argiletus ab argo Euandri hoſpite dictus. Fabius pictor ait ſuperior. Argiletos dicitur in principio Vici truſci ſub celiolo inter circum maximum & Auentinum letum ſimul argi & ſepulchrum eſt. Imus uero Argiletus eſt ubi Ianus q̃ iriſrós/q & Vertũnus in fine Vici thuſci ad radices Capitolii in Fo.boario ubi ſaturniæ ueſtigia Circus Nero.i Vatica.erat/in quo ipſe Nero nõnũq̃ circenſes ludos fieri inſtituit : ac pſepe illic aurigabat equoſqꝫ regebat. Circus Flãminius ubi nunc eſt eccleſia ſancti Angeli in piſcina/& totũ illud ſpaciũ uſqꝫ ad plateam iudeorum . Circus Flãminius dicebatur ueſtigia cuius Aedificii apud domum dominici de Matheis diruta uiſuntur:ut placet Pomponio Læto. Tamen nonnulli dicunt illud fuiſſe theatrum Balbi

a Cl. Cæsare dedicatum & in campo Martio circum Flamminium fuisse in loco ubi nũc Agonis platea dicitur/& hoc propter uiam Flãminiam apollinarẽ postea dictum/ut eius uestigia demonstrant / in quo circo ludi celebrantur Apollinares. Pandulphus lateranensis Hostiarius ecclesiæ scribit Adrianum pontificem primum eo ædificasse ecclesiam sancti Apollinaris in loco ubi prius ĩ circo Flãmineo Apollinis ædes fuit. Eo in circo erant carceres bigarum & quadrigarum & loca diuisa patribus equitibusq; urbis: ut spectacula facerent. Circus enim dicitur a circuitu. Agonium dies appellabatur/ut ait Sext. pomp. & Gellius quo rex hostiam imolabat: unde agonia. i. sacrificia/quæ fiebãt in monte Quirinali/est agonius ludus sic dictus/quia locus in quo ludi in initio facti fuere sine angulo cuius festa agonalia dicebanrur.

De Theatris & Amphiteatris.

p Ompeius Magnus ĩter alia ornamẽta fecit theatrum ante curiam suam/q; quidem Nero imp. nobilibus Germanis po. Romani magnitudinẽ ostẽsurus eos in Pompei Theatrum populo plenum introduxit/postea uero unius diei opera inaurauit / ut Tyriacẽ Armeniorum regẽ excipet. De quo Leo Bapt. Flor. dignum opus & Pompeio & uictric. ro. in quo erant orchestra & subgestũ Scena hystrionum & Hyposcenium columnis marmoreis & statuis exornatũ de quo Aulus gellius in nono mentõem facit. Quũ

Pompeius inquit. Ædem uictoriæ dedicaturus foret cuius gradus uice Theatri essent nomenq; eius & honores inscriberet.

Vestigia prædicti Theatri ex tabulo ædium Car. in campo Flor. adhuc uisuntur. Nam tempore Blondi litteræ in marmore fracto repertæ fuere de Genio põpei & Theatro ibidem effossæ. Et quicquid a platea eidem campi & iudeorũ ad Rosæ monasterium cõtinet ædificia Pompei fuisse constat.

Theatrum Marcelli a Cæsare ceptum nõ longe erat ab ecclesia sancti Nicolai in carcere ut ipsa uestigia diruta demonstrant iuxta quod erat Sacrariũ a Nũma institutum circa imum argiletum.

Theatrum Balbi erat in regione. ix. quod quidem Cl. Cæsar dedicauit: & appellatur Balbi a uicinitate Criptæ ipsius.

Caius Callicula imp. ædificauit amphiteatrũ iuxta septa in cãpo mart. uariis statuis & colũnis exornatũ De Marci Scauri Theatro nil dicam: in ædilitate. n. sua tria millia signorum aureorum in scena tm̃ fuere temporario Theatro e marmore. s. & uitro & auratis tabulis confecto/in quo erant. ccclx. columnæ marmoreæ teste Plinio lib. xxxvi. in quo scribit de duobus theatris amplissimis. C. curionis. cuius genus luxuriæ nec antea nec postea uisum est.

Amphiteatrum Tauri Statilii erat apud ecclesiam. s. crucis uariis exornatum marmoribus ut uestigia ip-

ſius ibidem diruta cernuntur.

Amphiteatrum Titi & Veſpaſiani notiſſimum ĩ media Vrbe miro lapide tyburtino extructum a Domitiano perfectum cum incruſtatione intrinſecus & extrinſecus cum ſignis/& in ſingulis ſuperioribus arcubus erant ſtatuæ marmoreæ. ibi fiebant ludi. Sub tanto ædificio ſunt cloacæ/teſte Pōpo. adeo ut pars ædificii ſubſtineatur a cloacis: noſtro tempore Colloſſeũ uocatur/a Neronis colloſſo/qui ſtabat in porticu domus aureæ/& iuxta prædictum amphiteatrum conſtructus fuit: In quo erant duo fontes/ ex qbus aqua puriſſima ad turbam recreandam pcedebat. In dedicatione cuius quinq; millia ferarũ genera occiſa ſunt: in quo loco prius ſtagna Neronis erãt Martial. n. dicit.

Hic ubi conſpicui uenerabilis amphiteatri
  Erigitur moles ſtagna Neronis erant.

Non longe a quo eſt fragmentum lateritiæ turris rotundæ iam incruſtatæ marmoribus) ſuper quam erat Iouis ſimulachrum.

Erant & alia Theatra extra Vrbem ut apparet apud eccleſiam ſancti Sebaſtiani & ſanctæ Agnetis.

In omnibus theatris erat cauea theatralis/ quæ eſt cõſeſſus ubi populus ſpectat.

Theatrum dicitur emiſperium ſeu uiſorium græce latinæ uero ſpectaculum emicicli ſpecie cõſtructũ erat. Amphiteatrũ uero quaſi in unũ iuncta duo uiſoria recte conſtat eſſe nominatum ſpectaculorũ gratia for

ma rotunda & ueluti ex duobus constans Theatris.

De ærario & pecunia pub.

Locus ærari antiqtus fuit in rupe Tarpeia in tẽplo Saturni & opis eius uxoris ut adhuc diruta fundamẽtoꝝ uestigia cernunt̃ ab ea pte qua itur ad ecclesiam sancti Nicolai in carcere/ubi nũc parua est ecclesia sancti Saluatoris collapsa in minenti Hospitali sanctæ Mariæ de porticu q̃ uocat̃ sanctus Saluator in ærario:& horrea uicina uocantur in ærario. Romanoꝝ ærarium erat in æde Saturni : quoniã in Italia Saturnũ primum instituisse nummos signare dicitur teste Cypriano. Macrob. uero sic refert. Aedẽ Saturni ærarium Romani esse uoluerunt ꝙ tempore quod incoluit Italiam fertur in eius finibus nullũ esse furtum cõmissum : aut quia sub illo nihil erat cuiusq; priuatum. Phil. be. ait primus autem oĩum Valerius publicola exactis regibus ædem Saturni ærarium declarauit ductus oportunitate loci & apertum & ab insidiis tutum & in primis munitũ animaduertit. Tullum Hostilium quidam cõsecrasse templum Saturni ferũt quidam Lutium Tarquinium Varro uero refert Titum largium dictatorem ædem Saturni saturnalibus dedicasse Liuius autem a Plãco restitutum fuisse Aulo Sempronio/&. M. minutio Cõs. in quo pecunia po. Ro. cõseruaretur. Eratq; ibi tabularium/in quo tabulæ pub. aeneæ seruabant̃ teste Cicerone. Traianus uero imperator ærariũ: qd' sub Ca

pitolio erat in nouam ædem Saturni traduxit/ubi & libri Elephantini seruabantur: in quibus .xxxv. tribus erant conscriptæ cũ libris lintheis in quibus quidem Annales conscribebantur a Pontificibus.

Erat præterea in ipso ærario locus secretior ubi uecti galium uigesima teste Liuio seruabat̃. Locus ultimi ærarii erat ubi nunc est perpulchrum Tẽplum in honorẽ diui Hadriani mar. dedicatũ. Non longe a quo erat officina cudendæ pecuniæ. Seruius .n. Rex Ro. primus in Vrbe signauit æs: signatumq́ est antiquitus nota pecudum) unde & pecunia appellat̃. Argentum uero signatũ est ãno Vrbis . Dlxxxv. Nota æris Romanoꝝ fuit Ianus geminus ab una parte/ ex altera uero rostrum nauis. Nota aũt argẽti fuerunt bigæ atq́ quadrigæ / unde bigati atq́ quadrigati. Aureus uero nummus post annũ sex centesimũ quadragesimum septimum percussus est/q̃uis nonnulli post sexagesimum annum uelint.

Auri in populi Ro. ærario fuere Sexto Iulio Lutio Aurelio consulibus pondo septingenta uigintisex: argenti uero nonaginta duo mill. & extra numerum tricenta & septuagintaquinq́ mill.

Item Sexto Lutio Iulio Aurelio consulibus hoc est belli sotialis initio octingenta quadraginta septẽ põdo. Cæsar primo introitu in ciuili bello ex ærario ꝓtulit laterum aureoꝝ trigintasex millia / & in nũmis pondo tricenta. Asconius scribit Aerariũ dici pro pri

uata pecunia/Fiscum uero pro publica/q̄uis nōnulli dicant ærarium pro repositorio pecuniæ pub. capiatur fiscus uero pro pecunia imperatoris.

Tarpeia rupes foro ro. imminebat unde primo sontes præcipitabantur & damnati.

De Foris & Curiis.

e Rant.n.in Vrbe Fora.xvii principalia .s. Forū Romanū. Foꝝ Cæsaris. Fo. Augusti. Neruæ. Traiani. Dioclitiani. Aenobarbi. & Salustii. Forum boarium. Pistorium Holitorium. Gallorum. Rusticoꝝ. Suarium. Archemoniū. Piscariū & Cupedinis. Forum romanū ab arcu sæueri & hortis Mariæ Gratiaꝝ ad radices Palatini usq; ad ecclesiam sanctorum Cosmæ & Damiani tendebat ampliatū fuit a. C. Cęsare/postea uero ab Augusto imperato. quod olim Cæsar totum intexit uelis:& Cato censorius sternendum muricibus censuerat: ut ita litigantes eiicerent: in quo erant Tabernæ nouæ septem : qd' forum dictum fuit/& Foꝝ Latium/in quo stabat Domitiani collossus teste Papinio. Latialis Iuppiter in Albano monte colebatur : Dionysius lib. iiii. histor. auctor. Lactantius latialem Iouem a latinis coli solitū humano sanguine. Erat ibi præterea suggestum rostris nauium extructum. Liuius in octauo ait. Erant ergo rostra ad radices Palatini montis. Seruius uero dicit. Romanum Foꝝ est: ubi nunc rostra sunt. Erat & Sacratariū Senatus Theodosii tpe ut lr̄æ incisæ demon

strãt in maiori capella ecclesiæ sanctæ Martinæ apud carcerem Tullianum uidelicet.

SALVIS Dominis nostris Honorio & Theodosio Victoriosiss. Principibus secretariũ amplissimi senatus. Quod uir illustris Flauianus ĩstituerit & fatalis Ignis assumpsit Flauius Annius Eugharius epiphanius. VC. Præf. Vrb. uice sacra. I. V. D. reparauit & ad pristinam faciem reduxit.

In qua ecclesia tabulis marmoreis antiquæ celaturæ parietes undiq; exornati sunt.

Forum Cæsaris erat apud fo℞ Ro. statuis & pulcherrimis columnis decoratum/de quo Ouidius.

Hæc sunt fora Cæsaris inquit.

Quod Forum inter magnifica opera Vrbis enumerat Plinius/cum solum tantum foro extruendo sextertiis mille ducentis Cæsar Dictator emerit / in quo loricatam sibi fieri statuam passus est.

Forum Augusti erat apud ecclesiã sancto℞ Cosmæ & Dam. uersus Turrim Comitum. Cæsar. n. Augustus ædificauit fo℞ cum æde Martis ultoris & in eo Castorem & pollucem cum uictoria & Alex. magno & imagine belli insignia opa Apellis posuit. Aulus uero Gellius dicit statuam Coruino Diuus augu. in foro suo statuendam curauit: & in eius statuæ capite Corui simulachrum rei & pugnæ ornamentum. qđ forum postea ab Hadriano instauratum est.

Forum Traiani ab ipso Traiano extructum & dictũ

apud columnam eius Coclidem in quo posuit lapidem marmoreum cum his litteris.
Talem Priuatis imperatorem esse oportere: quales sibi priuatos optat habere.
Fo℞ Neruæ siue transitoriũ: qđ a Traiani ad alia Fora trãsiebat/ apđ palatiũ ipsi⁹ Neruę: ut adhuc cubitales lr̃ę dirutę apđ. x. igẽtes colũnas marmoreas appẽt IMP. NErua Cæs. Aug. Trib. potes. iii. Imp.
Helius spartianus dicit statuas lacosas uel pedes tres nudas uel equestres diuis impatoribus in foro diui Neruæ: quod trãsitorium dr̃: locabat omnibus cum titulis & colũnis æreis/quæ gesto℞ ordinẽ cõtinerẽt.
Forum piscarium erat nõ longe ab ecclesia sancti Georgii coniunctum Foro boario/ q̃uis nonnullis placeat apud ecclesiam sancti Nicolai in carcere dictum forum fuisse. Varro uero lib. i. secundum inquit Tyberim ad Ianum est forum piscarium. Erat ibi & forum Iugarium a uico iugario dicto ubi sacra iuga bobus pro in auguranda Vrbe posita sunt.
Forum boarium erat ubi nunc est ecclesia sancti Georgii in Velabro/in quo erat statua Herculis ab Euãdro antiquitus sacrata: quæ uocabatur triumphalis: & usq; ad tpa impatorum p triumphos uestiebat̃ habitu triumphali teste Plinio. Erat & Ianus geminus a Numma Rege dicatus qui pacis belloq; argumẽto colit̃/in quo & bos æneus stabat unde Oui. in fastis
Hic ubi pars Vrbis de Boue nomen habet.

In monumentum/quod ibi ceptus est sacer sulcus a Romulo auctor est Cor.uel a boue Herculis:qui ob uictoriam contra Caccum bouem sacrificauit. Oui.
Immolat ex illis thaurum tibi iuppiter unum.
non longe a quo stat arcus marmoreus cum statuis/ ac litteris uetustate consumptis.uidelicet.
IMP.CAES.Lutio Septimio Seuero Pio Pertinaci Aug.Arabic. Adiabenic.Parth.Max. Fortissimo & Felicissimo Pon.max. Trib.pot.xii. imp.xi. Cos.iii. Pater Patriæ.Et.
IMPE.Cæs.M. Aurelio Antonino pio. Felici. aug. Trib.potest.vii.Cos.iii.P.P.Procos.Fortissimo Feliciss.Q.Principi.Et.
IVLIAE Aug.Matri.Aug.N. Et castrorum & Senatus & Patriæ.Et imp.Cæs.M.aurelii. antonini pii felicis.aug.
Parthici.Max.Britannici Maximi.
Argentari & negociãtes Boarii huius loci: qui uehẽt deuoti numini eorum.
Forum Holitorium non longe erat ab æde Vestæ.
Forum Salustii erat in Quirinali post templum ubi fuit ecclesia.s.Sabinii apud ecclesiam.s.Susannæ.
Forum Suariũ erat in loco ubi nũc est ecclesia sancti Nicolaii in porcilibus/quod adhuc nomẽ retinet nõ longe ab ecclesia sanctorum.xii.apostolorum.
Erant & alia fora ab his rebus cognominata que illic uendebantur.

CVRIAE duorum generum erant. M. Varrone auctore. in quibus S.P.Q.R. conueniebat: & ubi curabant sacerdotes res diuinas/ Senatus uero humanas: ut erat in curia hostilia/quam Tulus seruius rex fecit ubi nũc est ecclesia sanctorum Ioannis/& Pauli : ut ipsa uestigia demõstrant: Gellius & Varro scribunt Senatus consulta iure non potuisse nisi in loco per augures constituto quod templum appellaretur: nõ enim omnes ædes sacræ Templa. Curia in qua habebatur senatus templum erat habebat modo senatus in æde Apollinis mõ in concordiæ delubro sub dextra Curiæ Hostiliæ erat Gregostasis supra comitiũ ubi nationum legati subsisterẽt/qui ad senatũ essent missi de quo loco meminit Cicero in epistola ad. Q. fratrem Erat & Senaculũ supra Gregostasim ubi ædes Concordiæ & Basilica opima/in quo loco seniores consistebant. Nonnulli uolunt Gregostasim solummodo in capitolino colle fuisse.

Erat & Senatulum aureum non longe a Curtio lacu de quo Valerius maximus meminit dicens.

Ante senatus assiduam stationem eo loci peragebat/ qui hodie senatulum appellabatur.

Aliud senaculum seu senatulum ut in marmore antiquo apparet inciso: erat apud portam Capenam.

Erat deniq; senatulũ mulierum m̃ronarum in colle Quirinali ab Anto. pio Bassiani filio constructum.

Curia uetus erat iter ecclesiam. s. Petri ad uincula/&

Lateranensem Basilicam.

Curia uero Pompeiana erat apud ipsius Theatrum in qua Cæsar interfectus fuit Idibus martias: qui periit.vi & quinquagesimo ætatis anno.

Erat & curia calabra teste Pub.uic. ubi pontifex minor dies pronunciabat.

Erat & curia siue senatulum ĩ cãpo martio circa ædẽ Bellonæ: ubi dabatur senatus legatis/quos in Vrbem admittere nolebant.

Erat etiam extra portam Capenam templum martis ubi dabatur senatus legatis hostium/qui intra urbem non recipiebantur.

De Campo martio.

c Ampus Martius olim ager fuit Tarquinii Regis ultimi Romanorũ extra Vrbẽ eo tpe/ut Liuio placet/qui ait. Quicquid Capitoliũ & Tyberim interfluit fuisse campum martium. Nam urbs prima ad Capitolium finiebatur: post expulsionẽ Tarquinii fuit consecratus ager Tarquiniorũ deo Marti. unũ campus martius dictus fuit: in quo erant multa templa & ædificia & columnæ memorãdæ & porticus cũ infinitis statuis & obeliscis. Martius proprie fuit ubi nũc ecclesia sancti Laurentii in lucina in quo habebãtur comitia ut dicam inferius. In loco uero ubi nunc est domus noua capellæ apostolorũ Philippi & Iacobi in ecclesia.s.Laur.in lucina fuit Basis nominatissima Vrbis: non longe a qua est obeliscus magnus se-

misepultus:ubi effossum fuit Horologium cum line
is & gradibus deauratis in angulis uero.iiii. uenti ex
opere musiuo sculpti uisebantur cum hac inscriptio-
ne cubitalibus litteris.

VT BOREAS SPIRAT.

Erat præterea Villa pub.ubi census habebatur a cen-
soribus:ubi nunc est Gimnasium publicum.
In dicto campo Martio habebãtur comitia.i. loca in
quibus tribus ipse petebant suffragia de eligẽdis ma-
gistratibus non longe a monte citatorio. Vnde usq;
ad Iustiniani tpa in creatione principũ acclamatũ est.
Felicior sit Augusto.ac Traiano melior.
Nonnulli respondebant. Nec Hadriano deterior.
Erat & locus comitiũ in Fo.ro. inter turrim Pallariã
& lacum Curtium:duobus in locis prædictis oẽs de-
ligebantur siue Dictatores/siue Consules & alii ma-
gistratus. Eratq; triplex deligendi modus: de quibus
perpulchre Aul.gel. scripsit lib. xvi. Septa uero loca
erant in campo martio teste Seruio inclusa tabulatis/
in quibus Po.Ro.suffragia ferre consueuerat de qui
bus Pli.& Martialis scribunt. Erat templum Ant.Pii
non longe a columna eius Coclide: ut cubitales lrãe
in marmore effosso anno salutis.Mccccc.demonstra-
runt: ubi nunc uisuntur ingentes columnæ marmo-
reæ:in quo loco noster Alexander Nero Florẽtinus
habitat.corrupte dr̃ lo Trullo ad imitatiõem palatii
constant.in ciuitate regia positi: ut patet in lectione

beati Leonis Papæ. Erat & Tringaria unde equi ad cursum mittebantur ad certamina currulia trigarum Triga.n.a tribus equis dicitur quadriga a.iiii.
Erat & Equiria ab equorum cursu dicta: & adhuc retinet nomen ecclesia sanctæ Mariæ in Equiria: ut dixi in stationibus. Cassiodorus uero in epistola dicit solitos ab Augusti mausoleo sex portis dimitti iũctos currus / qui per Equiriam in Flamminium circum currerent. Erant in dicto campo multa loca pub. de quo campo Strabo nonnulla scribit lib.v.
Campus Exquilinus erat sub turri Mecennatis uersus septentrionem/ubi antiquitus comburebant cadauera mortuorum: qui locus ut nonnullis placet: erat sepulchrum peregrinorum/ quem Mecenas ab Augusto impetrauit propter fœtorem uicipis molestum.
Erant præterea in Vrbe septem alii campi.s. Viminalis/Agrippinus) Codetanus/ Octauius/ Pecuarius/ Lannatarius/& Brunianus.
Extra Tyberim uero erat campus Vaticanus præter numerum. Erat & campus Iouis/in quo erat domus Piscenii nigri teste Spartiano / in qua simulachrum eius in trichoro cõstituit/quæ piscẽniani appellabatur.

De Palatiis Imperatorum.

PAlatium maius erat in mõte Palatino/ in quo multæ areæ cum biblioteca pulcherrima erant/ & templa & alia loca sumptuosa uariis picturis & statuis exornata. In parte palatii uersus Septentrionem

ſuit locus Palladii:cui inſignes extant ruinæ cũ marmoreis portis dirutis:quem locum nunc Palliariã p palladium corrupte appellant:in quo loco eſt eccleſia ſanctę Mariæ in palliaria cum ſepulchro Io.pp.viii Forum tamen dictum eſt Palladium ob propinquitatem templi ipſius Palladis Martialis.

Limina poſt pacis palladiumq; forum.

C.Callicula Imp.teſte Suetonio ſuper tẽplum Diui Aug.ponte trãſmiſſo Palatiũ capitoliũq; coniunxit.

Palatiũ ſeu domus regia Neronis: quæ a ꝑdicto palatio maiori Exquilias uſq; tendebat:quam domum primo tranſitoriã mox incendio abſumptam reſtitutamq; Auream nominauit de qua Plinius.Bis uidimus inquit Vrbem totam cingi domibus principũ Caii & Neronis:& huius qdem nequid deeſſet Aurea:nõnulli uolunt ex iunioribus ultra prædictã domum palatium Neronis in Ianniculo fuiſſe.

Pallatium Claudii erat pulcherrimũ & amplum inter Colloſſeum & eccleſiam ſancti Petri ad uinc.

Palatium Traiani apud columnam eius erat perpulchrum uariis marmoribus incruſtatum:intus uero picturis exornatum cum ſtatuis.

Palatium Romuli erat apud eccleſiam ſanctæ Marię Nouæ abſq; marmoribus & columnis cũ ſtatua eius

Palatium antiquum ſenatorum erat apud eccleſiam ſancti Syxti multis columnis & ſtatuis exornatum.

Palatiũ Auguſti erat inter eccleſiã.s. Felicis in pinc s

& Augustam in quo marmora innumera cum pul-
cherrimis columnis sita uisebantur.
Palatium Antonini imp. apud columnam eius non longe a templo Ant. multis marmoribus & prophe-
ticis lapidibus exornatum.
Palatium Antonini Caracallæ ꝓximum uiæ appiæ apud Thermas eius maximis erat subfultum colum
nis ac marmoribus multis in locis incrustatum.
Palatium Titi & Vespasiani apud Thermas titianas in quo loco hoc anno. Mdvi. Felix ro. ciuis in uinea sua Lacohontis statuam inuenit.
Palatium Neruæ apud forum eius erat esseptis qua-
dratisq; lapidibus absq; calce positis inter turrim co-
mitum & Militiæ adhuc dirutum/mirabile uisu/cer-
nitur: in quo sunt ingentes columnæ marmoreæ in-
clusæ cum ecclesia sancti Basilii.
Palatium Flauii Constantini apud Basilicam latera-
nensem: & lataranense hucusq; appellatur a noīe pro
prio Laterani patritii romāi: auctoritas cuius fuit ma
xima in urbe hic dum esset consul iussu Neronis in-
terfectus est. Aedes uero eius amplissimæ datæ fue-
re post multum tempus Constantino imp. quas am-
pliauit ac postremo Siluestro pontifici maximo con-
cessit & a Laterano prædicto lataranense palatium di
ctum est. apud quem locum lataranensis basilica cū
pulcherrimo baptisterio sita est/quæ nūc oīa minan/
tur ruinam: Nisi tua Sanctitas manus porrexerit ad

uictrices:ut iã fecit Martinus & Nicolaus Symacus & Innocentius & alii q̃ plures põtifices. O pr̃ beatissime: hæc est gloria sedis apostolicæ ne primaria totius orbis & urbis Basilica penitus collabatur: cui quidem sanctitas tua in minoribus per multum temporis spacium archipresbiter digniss. fuit ut nũc in maioribus episcopus & pastor omnium: ut alter Franci. Seraphicus ecclesiam tuam militantem repara in terris: ut triumphantem reperias in cœlis. Bonum & utile fuisset oparios fabricæ instituere & ꝓuentum quotidianum ordinare annexione alicuius Ecclesiæ) uel abbatiæ ꝑ reparatione istius ad perpetuam rei memoriã ne absente põtifice basilica ꝑdicta penitus corruat Palaciũ Decii imp. non longe fuit ab ecclesia. s. Laurentii panis perne: ut adhuc ipsa uestigia denotant.

Palacium Lucinianũ erat apud ecclesiam sanctæ Balbinæ: ut apparent uestigia.

Palatium Sosorriani ubi nũc est ecclesia sanctæ Crucis Hierusalem uariis columnis exornatum.

Erant & alia palatia in Vrbe/qbus finem imponam

De Domibus & Insulis.

d Omũ a palatio exquilias usq; fecit Nero auct. Suet. quam primo transitoriam postremo Auream nominauit: ĩ cuius uestibulo stabat Collossus magnus: habebatq; porticum triũ mill. passuũ & stagnum circũseptum ædificiis ad Vrbiũ speciem/uineta & arua cum pascuis & siluis uaria cũ multitudine

omnis generis pecudũ ac ferarum in cæteris partibus cuncta auro illita distinctaq; geminis: cenationesq; laqueatæ ibidem erant perpulchræ cum tabulis eburneis uersatilibusq; fistulis/ut unguenta desuper spargerentur. Erant ꝑterea ædificia rotunda depicta quæ diebus / ac noctibus continuis perpetuo uice mundi circũagerentur. Erant deniq; balnea cum hortulis/& aquis marinis cum albulis & alia q̃ plura miranda & incredibilia/ut scribit Cornelius tacitus in incendio urbis. Pli. uero ĩ Aureæ domus Neronis solariis aues ex argento mirabili opere sculptas fuisse comprobat. Domus Corneliorum familię erat sũptuosissimis ædificiis/ut ipsa uestigia demonstrant in uico qui adhuc Corneliorum nomen retinet: a nõnullis imperitis uocãtur ipsæ ruinæ Corneliorum Thermæ ob magnitudinẽ ædificiorum apud equos marmoreos Fidiæ & Prax. In colle Viminali erãt oĩum totius Vrbis speciosissimæ domus Marci Crassi oratoris &. Q. Catuli/qui cum. C. Mario fudit Cymbros: &. C. Aquilii equitis Ro. qui legem tulit Aquiliam: fundamẽta quarum in uineis apud ecclesiã. s. Susannæ uisuntur.

Domus Balbini etiam nunc Romæ oñdit' in Carinis magna & potens & ab eius familia hucusq; possessa dicit Spartianus.

Domus Cornelii in monte Cælio erat speciosissima qui primus in Vrbe parietes totius prædictæ domus marmoreis crustis operiit. M. uero Lepidus Catuli

consulatu collega primus omnium limina ex numi
dico marmore in domo posuit magna reprehensio-
ne anno Vrbis.Dclxvi.

Domus Giordanorũ erat ppulcra uia prænestina quę ducētas colūnas uno stilo habebat Hæl.Spar. auctor nō longe ab ecclesia.s.Eusebii. Leo Baptista de albertis Flor.lib.ix.scribit. Valerius Romæ cū in Exqliis domū hēret altissimā inuidiæ uitādæ causa diruit: & in plano ædificauit. Itaq3 hāc fragilitatē bona illa posteritas & pub.& priuatim secuta est/quo ad p bonos mores licuit. Postea uero aucto impio tm̄ in plerisq3 oibus creuit luxuries præterq̄ in Octauiano nam is quidem sumptuosiore ædificatiōe grauabatur / quin & Villam quoq3 nimium pfuse extructam diruit tm̄ in quā excreuit luxuries in Vrbe:ut inter cæteros fuerint ex Giordianorũ familia: qui domum struxerint uia prænestina columnis ducentis uno stilo & parui magnitudine quarũ quinquaginta Simiadas qnquaginta numidicas quinquaginta Claudianas/qnquaginta Tisteas fuisse memini me legisse.

Domus Iulii Cæsaris fuit prius in subura teste Sue. q scribit habitauit prius Iulius cæsar in subura/modicis ædibus post aūt pontificatum maximum in sacra uia domo pub.quam postea Octauianus aug.sumptuose nimis a Liuia ornatā a solo dirui fecit: in cuius area porticus Liuia fuit structa. Ouid.lib.vi.Fast.
Disce tamen ueniens ætas:ubi Liuia nunc est:

Porticus:immensæ tecta fuisse domus.
Ibi postea teste Plinio suã pacẽ ædificauit uespasian⁹
Domus Catilinæ ubi erat locus qui Vellia dicebatᵉ
in pte Palatini mõtis/quæ uidet fo.Ro. qđ ibi antiq
tus pastores uellebãt lanã ex ouibus añ usum cõdẽdi
Domus Ciceronis iuxta forum non longe a templo
Iouis Statoris.
Domum Vergilii poetæ in Exquiliis iuxta hortos
Mecennatis.
Domus Ouidii erat prope Velabrum sub templo di
uæ Mariæ de consolatione.
Domus Pomponii Attici : erat in Valle Quirinali:
ubi nunc est ecclesia.s.Vitalis in quo loco Romulus
apparuit ante lucem & nunq̃ postea uisus est.
Domus Martialis erat iter collem Viminalem & col
lem Hortulorum:ubi nunc est Vinea notissima/que
appellatur Pyla Tyburtina.Martialis.
Ped.Tyburtine sum proximus accola pyle.
Qua uidet antiquum ru stica flora Iouem.
Domus Coruina ubi ho die corrupte dicitur macel
lum Coruorum.
Alexander Seuerus test e Spar.fecit domos pulcherri
mas.easdẽq; amicis suis:maxie integris uiris dõauit.
Erant & aliæ multæ domus in Vrbe numero.M.ccc.
xcvi.q̃uis nonnullis placeat.M.dccxcvii.
Insulæ uero.i.paruæ domus erant numero quattuor
millia ducentum . ii. Quamuis nonnullis placeat

fuisse quattuor mil.dcii.

De Nympheis & horreis & aliis rebus.

n Ymphea in Vrbe.xi.fuisse reperio.Erant enim loca principũ amœna aquis inductis:ut Nympheum Iouis & Nympheũ diui Alexandri in regione.v.positum.Spartianus dicit.

Opera Giordiani Romæ nulla extant præter quædã Nymphea & balnea : sed & balinæ priuatis hoibus fuerunt/& ab eo in usum priuatum exornatæ sunt. Erãt & alia Nymphea siue Nymphia ut in regiõibus Erãt & mutatoria/ut mutatorium Cæsaris quæ erãt priuatæ domus magnoꝝ ad secessum & delitias uariis picturis & marmoribus exornata Non solum in Vrbe & ipsa Italia extruebãt ædificia imperatoris ro. sed in ultimis finibus. Leo.n. Baptista noster florens de Albertis scribit lib.x.de re ædificatoria. Murũ per Brittaniã Cæsares iter quos Hadrianus millia. lxxx. duxit/quo barbaros a Romanoꝝ agro separet. Antonius etiam pius eandem per insulam murum astruxit cespiceum.Seuerus post hunc transuersam per insulam utrinq; ad fines Oceani perduxit uallum millia passuum.c.& duo &.xx.

Post Auentinum monte uersus meridiem supra Tyberim est planities magna ubi erant.clx. Horea pub. pub.maxime capacitatis/in quibus frumẽtũ po. Ro. seruabatur. Tñ in Vrbe dicunt fuisse horrea. ccxci. ultra prædicta : ut in regionibus Alexander.n.Seue

rus Horrea in omnibus regionibus/ teste Spar. pu/
blica fecit: ad quæ conferent bona hii / qui priuatas
custodias non haberent. Erant in Vrbe officinæ pi/
storiæ numero.ccxliiii.

Apud ecclesiam.s. Susannæ in Thermis erat Vicus
Mamurii: de quo beatus Ambrosius mentionem fa
cit cũ ecclesia.s. Susannæ a Mamurio fabro peritissi/
mo dicto/qui.xi.ancilia fabrefecit/ in quo loco posi/
ta erat statua ipsius a po.Ro.& adhuc nomen retinet
Mamurii.

Erat & uicus Sandaliarius in regione.iiii. ut apparet
in marmore quadrato in domo Roscia cum statuis/
& signis undiq; inciso in parte anteriori tres statuæ
cũ gallo uisunt cũ hac inscriptione in parte supiori.
IMP. CAESARE Augusto.XIII.M. Plautio
Siluano Cos.

Sub pedibus ipsaų erant minores litteræ/uidelicet.
Doppius.ↄ.L.Iaso.D.Lucilius.D.L.Saluius.L.Bru
nius.ↄ.L.princeps.L.Furius.L.L.Saluius.
MAG. VICI SANDALIARII.

Vicus iugarius in Foro. Liuius saxum inquit ingẽs
ex Capitolio in Vicum iugarium procedit & mul/
tos oppressit.

Vicus Thuscus apud ecclesiam.s. Geor.in Velabro
Tybulus.

At qua Velabri regio patet: ire solebat/
Exiguus pulsa per uada linter aqua.

Propertius uero de uico Thuſco ait.
At tu Roma meis tribuiſti premia Thuſcis.
Vnde uicus hodie nomina thuſcus habet.
De quo ait Varro poſt mortem Celii thuſci / qui nō ſuſpitione carebant uiſi ſunt in cōuallē deſcendere & ab eis dicitur Vicus thuſcus ubi eſt & templum uertunii/q eſt princeps deus æthruriæ. Celianis uero qui ſuſpitione carebant datus eſt Celiolus cōiunctus Celio q̄uis aliter ſentiat Dioniſius alicarnaſſeus ioannes uero annius ſcribit. Et ideo recte Fabius dicit principium Vici Thuſci incipere ſub celiolo uerſus Auentinum & terminari/ad radices capitolii.
Ab Annio Viterb.lib.ii.Q.Fab.ſatis dictum eſt de Vico thuſco & foro boario. dicit.n.in hac boaria maxima portione uici Thuſci erant opulentiores & ditiores/ atq; nobiliores Roman.ubi & frequentiores arcus triumphales & monumenta impatorum uidemus.alios uicos ne ſim prolixior obmittam. Erat.n. numero.cxxviii. Vico magiſtri uero.dclxxiiii.
Ædiculæ numero.cccxxxix.
Curatores uiaꝝ.xxix.Denunciatores.xxviii.
Lupanaria.ccccli.
Vexilla cōmunia duo.i. Roſeum pro pedibus cū litteris. S. P. Q. R. Ceruleum uero pro equitibus. Nam color cæruleus eſt maris a cuius deo Neptūno equū conſtat inuentum fuiſſe. Romani habebāt aqlam unde Aquiliferi dicuntur ſigniferi in Ro.mili-

tia ab Aquila quam Ro.legionibus.C.Marius in.ii consulatu suo proprie dicauit. Habuerant præter aq lam Ro.quattuor alia signa uidelicet.Lupos.Minothauros.Equos & Apros:quæ singulos ordines ante ibāt ut inquit Pli.lib.x.Et in arcubus triumphalibus uisuntur sculptæ in marmoribus.

Cohortes ꝑtoriæ.x. Vrbanæ.iiii. Virgilium uero.vi. Erant castra peregrina & Misenatium . Tabelliorum Salgamarioꝝ.Lectigalioꝝ. Victimariorum . Saligaliorum & equitum singuloꝝ.Milites prætoriani erāt extra Vrbem / ut ingentes ruinæ demonstrant apud locum qui uulgo dicitur caput Bouis ubi est sepulchrū mirandū in quo uisunť incisæ infrascriptæ lr̄æ. CECILIAE.Q.Cretici.F.Metellæ.Crassi:non lōge a prædicto loco fiebant ludi Olympiaci.

Erāt in Vrbe mensæ Holitoriæ siue Holeariæ numero uiginti mil.ccc.Pub.Victor dicit.xxiiii.mill.mendosum codicem legisse credo:ut dicere uelit duo millia quattuor centum.ut apparet in regionibus.

De Tribubus & regionibus Vrbis.

TRibus in Vrbe fuerunt. xxyii. postea.xxx. postremo uero.xxxv.ut apparet in lapide marmoreo in ædibus Francisci de Porcariis Ro.cum hac inscriptione.

IMP.Cæsari Diui Neruæ.F. Neruæ Traiano Aug. Germanico. Dacico. Pontifici maxi. Tribunit. Pot. vi.Imp.iiii.Cos.V.P.P. Tribus. xxxv. Quod libe-

ralitate optimi Principis cõmoda earum etiam locorum adiectione amplificata sint.

Nomina quarum a nonnullis uariantur: tñ ut omittã auctoritate Ennii & Liuii &.M. Varronis atq; Tolunnii Tragediarum Thuscarum scriptoris breuitatis causa nomina ipsarum Tribuũ scribam: quæ sunt hæc. Taciensis a Tatio luceris a lucumone q̃uis Suburtana a nonnullis dicatur. Rũnensis siue ranensis a Romulo nõnulli romuliam dicant. Sed liuius & Varro lib.i. dicunt suam tamẽ nõ a se uoluit dici romuleã sed rhumnẽsem quartã uocabat. Exquilina. Capitolina. Quirinalis & Collina. Celiana. Anentina a septem primis collibus dictæ. Seruius lib.iiii. scribit Tullus diuisit Vrbem in quattuor partes: Palatinã: Baboranam. Collatinam: Exquilinam per Suburbanam & Collinam. liuius uero ab Vrbe condita dicit Additæ sunt ex nouis ciuibus tribus. iiii. Sabatina: Tromentina: Amiensis & Stellatina.

Sabatina a sabatia regione æthruriæ dicitur: ubi sabatius locus nunc uulgo anguillare dicitur: a quo loco Hieronymus spiñ. physicus noster uir doctiss. originem traxit: de quo loco Strabo lib.v. & silius libro octauo scripsere. Trometina a Trometino: ut ait Fabius & Tolũnius. Trometes uero Campus uocatur teste Festo. Arniensis ab Arno Fluuio Io. An. scribit: hii sunt Fluuentini præfluenti Arno appositi ut exponit Plinius nunc Florentini cum quibus

intelliguntur Phesulani. Stellatina a fluuio uicino Pistoriensibus & pratensibus in thuscia ut placet io. Viterb. quis sint & populi Stellatini in cāpania. Sed Fab. pictor de thusis loqt. Erat regio Metina & Scapeia siue Scapia: de quibus Liuius lib. viii. ait. Eodem anno cēsus actus nouiq; ciues censi tribus ꝓpter eos additæ Metia & Scaptia Censores addiderunt. Q. u. philo. Sp. posthumius. Erat & Velima & Fabia de q bus Oratius.

Valet hic Fabia: ualet ille Velina.

Aliarum uero nomina hæc sunt uidelicet.

Lemonia. Pōtia Crustumena. Papiria. Pollia. Publitia. Tyberina. Vfentina. Pontina. Faleria siue Galeria. Veturia. Cornelia. Mētina. Anthesia. Volicinia. Faucia & Pupina siue pupillia.

Antiquitus Roma erat diuisa in quattuor partes a Tull. rege ro. prius. n. a Romulo in tris teste Ennio/ quas tribus appellauit / singularumq; Tribuū duces tribunos nominauit: & tribus p̄dictas diuisit in partes. xxx. curiasq; dixit. Vnde leges curiatæ / & curiarū præfectos Curiones appellauit: unde postea Numma Pompilius. iiii. sacrauit uirgines Vestales. s. Geganiam/Beroniam/Camillam & Tarpeiam. Plutarcus auctor. Postea uero diuisa fuit in sex partes principales: unde Seruius Tull. addidit duas Virgines prædictis Vestalibus. Prima Vestalium appellabatur maxima sicut & nos dicimus de monialibus abbatis

sam/unde Populus Ro.pro sua quaqꝫ parte haberet ministram sacroꝝ: qui numerus senarius per lõgum tempus seruatus est. Postremo uero fuit diuisa in regionibus quattuordecim teste Pli.lib.iii. quaꝝ singulæ compita supra.cc.& uicos innumeros teste Macrobio cõtinebant. Vnde compitalitii ludi a uiis compitorum. Suetonius uero dicit. Seculares & compitalitios super calibus currere imberbes. Nostro uero tempore Regiones corrupte riones appellantur cum Vexillis & insignibus Populi Ro. in antiquo marmore in porticu ædium conseruatoꝝ Vrbis posito non longe a porta palatii Senatoris regionum.xiiii. noĩa & Vicoꝝ litteris uetustate deletis adhuc stare uisuntur cum inscriptione huiusmodi.

IMP. Cæs. Diui Traiani Parthici. F. Diui Neruæ Nepoti Traiano Hadriano Aug. Ponti.maxi. Trib. pot.xx.Imp.ii.Cos.iii.P.P.Magistri uicorum Vrbis regionum.xiiii.

Prima Regio.

r Egio prima Capena dicitur: quæ cõtinet areã Apollinis.Spei.Gallii seu Thallii. Carsucæ siue Carsuræ erat & Area Pinaria.Erant & Vici multi ut pulueraríus & Camenarum.Drusiani.Sulpitii ulterioris & alterius Sulpitii citerioris. Fortunæ obsequẽtis.Honoris & uirtutis.Fabritii & trium ararum omnes numero.ix.

Erat præterea ædes Martis.Mineruæ. Tempestatis

& Camenarum. Lacus promethei & Vipsani & Almo fluuius. Mutatorium Cæsaris.
Arcus tris Drusii & Veri Parthici atq; Traiani principum: erant & Thermæ Cõmodianæ & Seuerianæ & balnea Torq̃ti. Mamertini. Abascantiani. Vectii. Bolani. seu Volani. Aediculæ. x. Vico magistri. xxxvi. uel. xlix. Curatores duo. Denunciatores duo. Domus numero. cxx. Insulæ duo mil. ccl. uel. iiii. millia. ccl. Horrea. xiii. uel. xvi. Pistrina. xv. Balnea priuata. lxxxiiii. Lacus uero. lxxxii. Regio ipsa continet ped. xxii. mil. ccxxvi.

Secunda Regio.

Regio secunda Cælimontana dicitur: quæ continet templum Claudii. macellum magnum lupanarias/seu lupanaria. Aratrum Ciclopis. Campum Martialem. Castra peregrina. Caput Aphricæ / seu Aphretæ. Arborem sanctã. Regiam Tulli Hostilii/ & Templum quod in curiam redegit patribus minorum gẽtium. Domum Vectilanam & Philippi. Mãsiones albanas. Micam auream. Armentarium. Spolium Samarium. Ludum matutinum & gallicum cohortes quinq; uigilum. Erant præterea uici septem. Aediculæ. viii. Vico magistri. xxviii. Curatores. ii. Denunciatores duo. Domos. cxxxiii. siue. clx. Insulæ mil. dc. seu tria mil. Horrea. xxiii. Pistrina. xv. Balnea. xx. Lacus uero. lxv. Regio ipsa continet in ambitu ped. M. cc.

Tertia Regio.

r Egio.iii. ISIS ET SERAPIS MONETA dr̃ quæ cõtinet Ludum magnum & Dacicum/Amphiteatrum/Domum Bruti/Samiũ/ Coragium/præturam præsentissimam/Thermas Titianas/Traianas/& Philippi Aug. Lacum pastoris/Scolam Quæstorum/& Capulatorum/Porticũ Liuiæ/ Castra Misenatium & Suburam. In qua regione erant Vici.x. Aediculæ totidem Vico magistri.xxiiii. Curatores.ii. Denunciatores.ii. Domus.clx. Insulæ.ii. mil.dcclvii. Horrea.xviii. Pistrina.xvi. Balnea.lxxx. Lacus uero.lvi. Regio ipsa in ambitu continet ped. xiii.mil.cccl.

Quarta Regio.

r Egio Quarta Templum pacis dicitur/quæ cõtinet Templum ipsius Pacis & Remi/Veneris P.Faustinæ & Telluris. Basilicã Constantini & Pauli Æmilii/Forum transitorium/Sacriportum/Balneum Dapnidis/Porticum Asidatam/Aream Vulcani Buccinam auream Apollinem. Vicum Sandalariũ/ Horrea Cartarea seu Testaria. Collossum magnum radiatum/Sororium Tigillum/Metam sudantem/ Carinas/Domum Pompei & Ciceronis: Viã sanctã In qua regione erãt Vici.viii. Aediculæ.ix. Vico magistri.xl. Curatores.ii. Denunciatores.ii. Domus.cxxxviii. siue.clx. Insulæ.mil.dlvii. siue mil.dccclii. Horrea xviii. Pistrina.xv. Balnea.lxxv. Lacus uero.lxxxviii. Regio ipsa in ambitu cont.ped.xxiii.mil.

Quinta Regio.

r Egio Quinta Exquilina dicitur/quæ continet Nympheum Alexandri.macellum Liuiani.Lacum Promethei.Cohortes ſeptem Vigilum.Aedem Veneris Aericinæ.Hortos Plantianos & mecēnatianos.Regiam Serui tull.Herculem ſullanū. Amphitheatrum caſtrenſe.Campum Exquilinum & Viminalem ſub aggere. Lucum Exquilinum & Perelinū atq; Fugutalem.Templum Iunonis Lucinæ.Domū Aquilii &.Q.Catuli.&.M.craſſi. Aram Iouis Viminei.mineruam medicam.Iſidem Paraticiam Lauacrum Agrippinæ & Thermas olympiadis.In qua regione erant Vici.xv.Aediculæ totidem Vico magiſtri.xlviii.ſiue.lx.Cur.ii.Denun.ii. Dom.clxxx. Inſulæ mil. dlvii. ſeu.iii.mil.dcccl. Horrea.xxiii. Piſtrina. xv.Balnea.lxxv.Lacus uero.lxxii.

Regio ipſa cont.ped.xxv.mil.Dcccc.

Sexta Regio.

r Egio.vi. Altaſemita dicitur:quæ continet templū Salutis:Quirini:Serapis: Apollinis: Clatræ & Flore.Vicum mamurii & Bellonæ:Circum/& Floralia:Capitolium Vetus/Diuum Fidium in colle:Forum ſaluſtianum: Fortunam pub.in colle: ſtatuam plumbeam mamurii:domum atticam: malum punicum:templum & domum gentis Flauiæ: hortos ſaluſtianos:ſenaculum mulierum:thermas dioclitianas & conſtantianas:Decem tabernas: balnea pau

lirgallinas albas: aream callidii : & cohortes.iii. Vig. in qua regione erant Vici.xii.siue.xvii. ædiculæ.xvi. Vico magistri.xlviii. cur. ii. Den.ii. dom. cxlvi. seu. clxix. Insulæ.iii.mil.ccciii.siue.iii.mil.dv.Horrea.xviii pistrina.xv.Balnea.lxxv.lacus.lxxvi.

Regio ipse cont.ped.xv.mil.dc.

Septima regio.

r Egio septima Via lata dicitur: quæ continet la cum Ganimedis cohortes septem primorũ Vigilum arcum nouum nympheum Iouis ædiculam caprariam campum agrippæ templum solis templũ nouum spei fortunæ & Quirini sacellum genii Sangi casta gipsiana siue gentiana porticum constantini equi ænei Tiridatis forum suarium & archemorium hortos largianos pyla tyburtina ad mansuetos & lapidem ptusum: in qua regione erant uici.x. siue. xv. ædiculæ.xv. Vico mr̃i.xlviii. cur.ii. den.ii. dom.cxx. Insulæ.iii.mil.ccclxxxv.horrea.xxv.Pristina.xviii. balnea.lxxv.Lacus uero.lxxvi. Regio ipsa cont. ped.xii. mil.dcc.

Octaua regio.

r Egio octaua Forum Romanum dicitur : quæ cõtinet rostra comitium:ædem uictoriæ Templum Iulii cæsaris:ædem Opis & Saturni in Vico iugario:templum Castorꝝ ad lacum Iuturnæ : tẽplum cõcordiæ & Iani romuli Vestæ carmentæ Titi & Vespa.deum pænatium/& Iouis optimi max.& tẽplum uetus mineruæ & delubrum mineruæ ; ædem Iouis

tonantis:ædiculam iuuentæ: sacellum pudicitiæ patritiæ:ædem Herculis uictoris in Foro boario: ædem Maturæ:ædem Vortũnii in uico thusco: Ficum Ruminalem siue romularem: & lupercal uirgis: colũnã cum statua.M.Ludii gregostasim: senaculum aureũ equum constantini:milliarium aureum: pila oratia: Equum æneum domitiani:atrium Mineruæ:ludum Aemilium:porticum Iuliam:locum mercatorũ: regiã Nummæ: Forum cæsaris:Stationes municipiorum Forum Augusti cum æde martis ultoris: Forum traiani cum columna eius coclide & equo eius aeneo: Vmbilicum Romæ:Lacum curtium:basilicam argẽtariam:Basilicam Pauli cum frigiis columnis: Apolinem triginta cubitorum:capitolium:portam carmentalem:curiam calabram asylum:signum iouis imperatoris:Horrea germanica & agrippina:aquam cernẽtem scauros:Forum boarium & piscarium:uicum ligurum & iugarium & unguentarium carcerem Tullianum porticum margaritariam helephantum herbarium & antrum cachi: in qua regione erant Vici. xxxv. ædiculæ totidem uico magistri. xlviii. Cur.ii. den.ii.domus.cxlv.Insulæ duo mil.cc.lxxxviii.siue.iii mil.dccclxxx.Horrea.xxv.Pistrina.xx.balnea. lxvi.lacus uero.cxx.Regio cont.ped.xx.mil.dccclxii.

Nona Regio.

r Egio nona Circus flaminius dicitur:quæ continet Theatrũ balbi cum cripta eius Theatrum

Pompeii & Marcelli/Thermas alexandrinas Hadria nas & Agrippinas porticum chorinthiam Gn.Octa uii & Philippi & argonautharum / Templum Bruti Callaici/Templum diui Ant.cum columna eius co clide/templum boniuentis/ædem Bellonæ & Iutur- næ ad aquam Virgineam/ædem Vulcani in circo flã mi.ædem antiquam Apoll.cum lauacro & ædẽ ma- gni Herculis custodis circi prædicti stabula.iiii. Fa- ctionum/Mimitiam uetus & Mimitiam frumentari am/Iouem Pompeianum delubrum/ Gn.Domitii- Campum martis/Villam publicam/ septa Trigaria/ Equiriam/Hortos lucullanos/Fontem Scipionis/ se pulchrum Augustorum:Ciconias nixas/ Pantheon Basilicam Macidii & Martiani / Insulam phelidii mi neruium meleagricum serapeum Iseum & Mineruã calchidicam & carcerem Claudii.x.uir/In qua regio- ne fuerunt Vici triginta quinq;/ædiculæ triginta Vi co magistri quadraginta octo Cur.ii. Den. Domus cxl. Insulæ.ii.mill.cclxxxviii. siue.iii.mill. ccclxxxviii. Horrea uiginti quattuor / Pistrina. xx. Balnea.lxiiii. Lacus uero octuaginta:Regio ipsa cont.ped.triginta mil.D.

Decima Regio.

R Egio decima Palatium dicitur/ quæ cõtinet ca sam romuli prata Bacchi Aram febris & Arã palatinam Vicum padi & fortunæ respicientis salu- tis Apollinis & curtarũ ædem Iouis statoris & mr̃is deum & Iouis uictoris & dii Iouis & ædẽ apollinis:

ubi Lychni pendebant instar arboris mala ferentis. Templum fidei. Domum cæioniorum. Suelia. Cænationem iouis. Aedem deæ uiriplacæ in palatio & Rānusiæ & Bibliotecam. Pentaphilon iouis arbitratoris. Domum Augustanam & Tyberianam. Dionysii. Q. Catuli & Ciceronis·Mammeam auguratorium. Sedem imperii Romani. Velia. Curiam ueter. Fortunam respicientem. Septironium Seueri. Victoriam germanitianam. & lupercal. in qua regione erāt Vici. xx. ædiculæ totidem. Vico magistri. xxiiii. siue xlviii. Cur. ii. Den. ii. Domus. lxxxix. Insulæ. ii. mil. dccxlii. Horrea. xlviii. Pistrina. xx. Balnea. xxxvi. seu lxvi. Lacus uero. lxxxviii. Regio ipsa cōt. ped. xii. mill. Dc.

Vndecima regio.

r Egio undecima Circus maximus dicitur/quæ cōtinet circum maximum Templum Solis & Lunæ. Mercurri & Castoris. Aedem Ditis patris & Cereris. Veneris. Portunni. Pompei. Mutiæ. Aedem Consii subterraneam. Pietatis in Foro olitorio. & iunonis matutæ. Aram maximam. Portā Trigeminam Salinas Apollinem celispicientem Herculem oliuarium. Obeliscos duos. Forum olitorium & Velabrum maius. In qua regiōe erāt Vici. viii. seu. xix. Ædiculæ totidem. Vico magistri. xxxii. Cur. ii. Den. ii. Dom. cxiii. insulæ. mil. Dc. siue. ii. mil. dcl. Horrea. xvi. Pistrina totidem. Balnea. xv. lacus uero. lx. seu. lxxxviii. Regio ipsa cont. ped. xi. mil. D.

Duodecima Regio.

r Egio duodecima Piscina publica dicitur: quæ cõtinet Vicum almæ Veneris & piscinæ pub. & Dianæ. Ceios. Triarii. Aquæ salientis. & Laci tecti. Vicum Fortunæ mammosæ. Colopeti pastoris. Portæ Ruduscalanæ. Victoris. & portæ Neuiæ. Hortos asinianos. Aream Radicariam. Caput uiæ Nouę Fortunam Mammosam. Isydem Anthenodoriam. Aedem bonæ deæ Subsaxanæ Signum Delphyni. Thermas Antonianas. Septem domos Parthorum. Campum Lãnatarium. Domum Chilonis & Cornificii. Cohortes tres uigilum. & priuata Hadriani. In q̃ Regione erant Vici. xii. seu. xvii. Aediculæ totidem. Vico magistri. xlviii. Cur. ii. Den. ii. Dom. cxxiiii. seu clxii. Insulæ. ii. mil. cccclxxxvi. Horrea. xx. Pistrina totidem. Balnea. xliiii. Lacus uero. lxxx. Regio ip̃a cont. ped. xii. mil.

Decima tertia Regio.

r Egio decima tertia Auentinus dicitur: que cõtinet Armilustrum Templum Lunæ & Dianę libertatis & Iunonis Reginæ. Aedem bonæ Deæ in Auentino & atrium libertatis. Forum Pistoriũ Scholam Cassii. Porticum Fabariam. Scalas Gemonias. Thermas Varianas & Decianas. Priuata Traiani. dolacrum seu Doliolum. Mappã aureã & Aureã Platonis. & Horrea Anicentiana. Vicum Frumentarium/ & trium uiarum. Vicum Fidii & Valerii. Cæseti laci

tiliarii. Capitis canteri. Trium alitum. Vicum nouum & Armilustrii & colūnæ ligneæ. Fortunæ Dubiæ. Loreti maioris & Loreti minoris. Vicum mundicici & Materiariū. In qua regione erant Vici. xlviii. Cur. ii. & Denun. ii. Dom. c. iiii seu. clxii. Insulæ. duo mill. cccc. lxxxviii. Pistrina. xx. Horrea. xxvi. Balnea. lxiiii. Lacus uero. viii. Regio ipsa cōt. ped. xvi. mil. cc.

D cima quarta Regio.

r Egio decima quarta & ultima Trāstyberina dicitur: quæ continet Ianiculum: Hortos Neronianos & Domitii & Gethæ. Naumachiam Neronis Vaticanum Gaianium. Insulam Iouis & Aesculapii Aedem Fauni. Balneum Ampelidis. Sacellum Mamæ. Balneum siue Balineum Priscillianæ. Statuam Valerianam & Siccianam. Sepulchrum Nūmæ. Caput Gorgonis. Cohortes. vii. uig. Templum Fortis Fortunæ. Ianum Septimianum & Aream septimianam. Herculem cubantem. Campum codetanum/& Brutanum. Castra lecticariorum. Vicum censorium Gemini/Longiaquilæ/Rostrati/Quadrati/ Siccinianæ/Raciliani maioris & racil. minoris. Vicum Ianuclensem/& Larum Ruralium. Bruttanum/Valerianum/Salutarem Pauli. Ploti. Saufei. Sergii & laci restituti Semipub. Patratilli. Viberini & sex lucei / qui omnes uici in dicta regione sunt numero. xxii. q̄uis nōnulli. lxxxix. fuisse dicant. Aediculæ totidem. Vico magistri. xlviii. siue. lxxxviii. Cur. duo. Denun. ii.

Dom.cl.Insulæ.iiii.mill.ccccv. Horrea. xxii. Pristina totidem. Balnea.lxxxvi. Lacus uero.clxxx. Regio ipsa in ambitu continet ped.xxxiiii.mil.ccclxxxvi. Hæc de ipsis regionibus in superficie dixisse sat est. Alias uero domino concedente prædictas.xiiii.regiones in libros.xiiii.exponam publicatis prius opusculis duodecim diuersarum rerum circa honorem dei & salutem animarum: ut est illud de confessione & aliud de oratione & uirtutibus / nunc uero primo libello finem imponam.

De Sacerdotibus & magistratibus.

r Omani habebant in Vrbe Pontificem maximum super omnes pontifices & Sacerdotes ut nostro tempore Christiani habent Papã summum põtificem super omnes epos & sacerdotes. Erat.n.in maxima auctoritate & dignitate/ in cuius manibus erant omnia sacra cum libris ritualibus & lintheis atq; elephantinis/ quam dignitatem maiori cum potestate ac summa reuerẽtia ueræ fidei tua Sanctitas adepta est: ut merito & numero populus Christianus augeatur/ac in bonis operibus confirmetur. Primus.n. Pontifex fuit Martius martii.F. a Numma Rege institutus.

Erant & Flammines sacerdotes a Numma Pompil. instituti/qui gestabant in capite lanæ filamen.

Erant.n.sacerdotes Martis & Quirini. Primus eorũ

uocabatur Flamen dialis:qui aliis ſuperior erat/atq
ſolus Ioui miniſtrabat.Dialis autem a potu dyos qd
eſt Iouis.Salii uero erãt.xii.ſacerdotes Marti deo di-
cati/qui per Vrbem cum ancillibus ſaltabant.
Fecialis & pater patratus erant ſacerdotes/ qui cũ ho
ſtibus belli tpe bellum indicebant inferiẽdo fœdere:
Erant & Augures/qui captabant auguria uelato ca
pite lituum dextra tenentes.
Erant & ſodales Titii ſacerdotes extra Vrbem habitã
tes in Tuguriis ſeruantes auguria.
Erant & epulones pontifices ueteres/ut ludorum epul.
ſacrificium facerent.Septem uiratus epulonum dice
batur:ut apparet in pyramide apud portã ſancti Pau
li mœnibus coniuncta : in quo adhuc litteræ inciſæ
uiſuntur de.C. Ceſtio.vii.uir. epulonum : ut dicam
inferius in Methis.
Erant præterea Virgines Veſtales a Romulo ordina
tæ poſtea uero(ut ſuperius dixi)deæ Veſtæ a Nũma
inſtitutæ/quæ perpetuũ ignem conſeruare deberent.
Reges Romanorum ſeptem fuere:e quibus Romulus
fuit primus/& a regendo dicitur:ſpacium uero tpis a
defuncto Rege uſq ad creationem ſequentis interre
gnum dicebatur:ut nos dicimus interpontificium a
defuncto pontifice ad creatiõem uſq ſequẽtis pont.
Erant Senatores/qui primum a Romulo fuerũt in-
ſtituti patres centum: poſtea uero teſte Gelio / Mille
fuere a nobilitate generis/uel a ſenili ætate aut a ſapiẽ

tia : poſtremo uero patres Conſcripti appellati ſunt.
Quæſtores ſemper duo fuerūt regum tpe : ut inquit Iunius lib.vii.ab inquirendo dicti. & habebant curā ærarii. Erant & Quæſtores urbani & prouinciales.
Conſules duo ab Vrbe condita anno.cc.xliiii.
Primi.n.fuerunt.L.Iunius Brutus.&.L.Tarquinius Collatinus/quibus datum erat a populo Ro.xii. faſcibus uti totidemq; Lictoribus cū ſecuribus p annū & primus uocabatur maior qui talia íſignia tenebat.
Proconſules uero habebant ſex lictores & poteſtatē ſolummodo in prouinciis: functi.n.magiſtratu Conſulatus fiebant proconſules. In ædibus dñi Petri de ſancta cruce apud plateam iudeoꝝ in lapide marmoreo adhuc uiſuntur inſignia ſex cum his litteris.
FASCES ET SECVRES CONSVLARES
Vt depictas oſtendam in epythaphi. opuſculo. Ioā. Annius Viterb.ait. Et ut recte noſter Chriſtophorus Landi. florentinus eruditiſſime poſuit ſuper Oratii Odam illam. Quem uirum aut heroa. Faſces erant faſciculi uirgarū in quibus ſingulis ſingulæ ſecures incluſæ erant. Eas duodecim primas Ianus dedit in Olympo æthruriæ ad continentes recentes colonias in aureo officio & ad terrendos & flagellandos malos ut hic noſter Fabius pictor in princi. inſinuauit.
Romulus poſtea teſte Liuio ab æthruſcis populis faſces.xii.cum lictoribus aſſumpſit qui numerus conformis erat duodecim auibus augurii. Erant aūt.xii.

fasces teste Annio Viterb. ut omnes concedũt cuius princeps dicebatur æthrusca lingua Baracel latine lictor & percussor. Vnde & Barac percussorem interp̃tatur diuus Hieronymus inde interpretatione nominum a quo nomine Baracel Beatissime pr̃ / existimo dictum esse uirum illum / quem uulgo appellamus Baracello: non autem a baronibus/ ut nõnulli uolũt habet. n. iuuenes armatos cum insignibus puniendi ut ipsi lictores. Philip. Ber. ait. Lictores ministri sunt magistratuum aligando appellati quod cũ magistratus populi Ro. uirgis quempiam uerberari iussissent crura eius & manus ligari uicirique a lictore soliti sint auctores sunt Valgius Ruffus & Gellius.

Erant & Censores primi. n. fuerunt. L. papirius Mucillanus. &. L. Sempronius Actractiuus anno urbis ccc. x. per quinquennium/quod tempus lustrum appellabant: postea uero annuatim creabantur.

Erãt & dictatores primus fuit. T. Largius aduersus latinos post Reges.

Tribuni plebis erant. x. postea. v. anno. xvii. post fugam Tarquiniorum. Erant & tribuni militares in castris & Tribuni ærarii. Prætores. xviii. qui sex lictores habebant & sellom: in principio unus fuit pretor. Erat p̃fectus urbis & p̃fectus annonæ. Erãt curatores xiiii. urbis ab Alexandro seuero instituti/ quos audire negocia urbana cũ p̃fecto urbis iussit Spar. auctor Erat & præfectus Vigilum tempore Augusti institu

tus ad incendia reprimenda.
Præfectus prætorius erat apud Imperatorem/ qualis & magister equitum apud Dictatorem.
Erat p̃fectus legiõis/qui ẽt comes primi ordinis erat: quem primi pilum dicunt qui.clx.militibus pręerat.
Erat & præfectus castrorum/cui obediebat præfectus Fabrorum.
Aediles plebei Currules erant/ qui ludos faciebant: Erãt & ædiles qui cloacas & ædificia curabant.
Aediles uero cæreales creati sunt a Iulio Cæsare/ qui rei frumentatiæ præereant /ut nr̃o tp̃e tua.S. ĩstituit.
Duo uiri sacrorũ in legendis libris Sybillinis & duo uiri quibus Tul.Hostil.rex potestatem fecit iudicandi de capite apud Varronem / Lætumq; Pomponiũ de scripta reperi de ipsis magistratibus.
Tres uiri cappitales/qui cognoscebãt criminum causas teste Liuio lib.tertio.
Trium uiri Coloniarum:super colonias officium habentes Trium uiratus rei pub.ut fuit Marcus Antonius.Octauianus &.M.Lepidus.
Quinq; Viri : ut inquit Cecilius lib.ii. epistolarum erant:qui pro magistratibus fungi possent: cum Vespertinis horis magistratibus in pub.uenire nõ esset.
Septem uiri epularum in sacrificiis & hi erant ex genere sacerdotali põtificibus additi/ ut æpularum Cærimoniis curarent.
Decem uiri legum pro consulibus creati fuere Anno

Vrbis conditæ.cccix.Tertioq; depositi libidine Appii Claudii.

Centum uiri: nam cum essent Romæ. xxxv. tribus terni ex singulis tribubus sunt edicti ad iudicandum qui centum uiri appellati sunt & licet. v. amplius q̃ centum fuerint a facilitate numeri centum uiri dicti. Pli.in epistolis centum uirales cãs tractasse se scribit. Erant & procuratores Cæsarum & Iurisperiti / & alii magistratus.

De Templis Vrbis.

IN Vrbe multa erant templa & Aræ atq; ædiculæ:ut habetur in regionibus.

Templum Pantheon dedicatum erat Ioui ultori & Cybeli & omnibus diis: nũc uero deo æterno & Mariæ Vir.& omnibus Martyribus:uulgo sancta Maria Rotunda cum porticu pulcherrima.M. Agrippæ in frontispitio cuius uisuntur cubitales litteræ cum hac inscriptione.s.

M.AGRIPPA.F.L.COS.Tertium Fecit.

Sunt & aliæ minores litteræ ibidem incisæ uidelicet. IMP. Cæsar. L. Septimius Seuerus Pius Pertinax. Arabicus. Adiabenicus.Parthicus.Pontif.Maxi. Tribu.Pot.xi.Cos.iii.P. P.Procos. Et IMP. CAESA. Mar.Aurelius Anto.Felix Augu.Trib. pot.v. Cos. Procos. Pantheam uetustate corruptam cum omni cultu restituerunt.

Sũt & aliæ lr̃æ corrosæ apud p̃dictas de instauratiõe

facta ab Hadriano ut inqt Spartianus:postea uero a Lutio senero & Mar. Aur. Ant.ĩpatoribus. In quo tẽplo erãt pauimẽta pulcherrima & colũnæ in capitib⁹ e lapide syracusano:altitudo tẽpli bracch.lxxvii.latitudo uero totidem:tegmen testudinis fuit ex laminis/ non plumbeis(ut nunc)sed argenteis:quas laminas cum argenteis uasis substulit Constantinus nepos Aeraclii ueniens ad Vrbem. Erant præterea in dicto templo in crustationes diuersorum lapidum & aureæ statuæ atq; eburneæ. Inter alias erat statua Veneris in auribus / cuius erat unio maximæ taxationis/ quæ olim Cleopatræ reginæ fuerat / quæ uno austo centies sextertium in cœna Antonii ebibit resolutis in uase preciosis margaritis teste Plinio lib.ix.

Templum magnæ matris deum erat in palatio pſto bellum Macedonicum a.M.Iunio Bruto dedicatum in quo erant statuæ pulcherrimæ & columnæ preciosæ cum pauimentis diuersorum lapidum.

Templum Victoriæ erat in palatio prædicto uariis lapidibus & auro exornatum / in quo statua magnæ matris deum e græcia aduecta posita fuit/teste Liuio in octauo cum alia ædicula Victoriæ uirginis a Portio catone constructa.

Templum Pacis apud Forum Cęsaris ædificatũ fuit a Vespasiano deæ ipsius Pacis:in quo clarissima q̃q; artificũ opera dicata fuere mira celeritate ab ipso Vespasiano : uestigia cuius miranda apud ecclesiã sancti

Mariæ Nouæ conſpiciuntur / qui coronas ex cinna/momo in terraſili auro incluſas primus omnium in templis capitolii & Pacis dicauit Veſpaſianus Aug. in quo templo erant columnæ ingẽtes & ſtatuæ pul/cherrimæ ꝓtioſis margaritis adornatæ. Titus & Ve/ſpaſianus uaſa templi hieroſolimitani cum uniuerſis donariis in templo Pacis conſtituerunt.

Templum & ſacellum Pudicitiæ adhuc apparet inte grũ apud pontem.ſ. Mariæ ad honorem beatæ Mariç ægyptiacæ dicatum/nõnulli uolunt fuiſſe templum Fortunæ ſiue Dianæ. Hæc duo templa.ſ. Mariæ ægy ptiacæ &.ſ.Stephani unum in honorem Dianæ ſiue Auroræ. Alterum uero Fortunæ.

Erat & ſacellum pudicitiæ plebeæ cum ara in uico lõ go a Virgine plebea conſtructum.

Templum Veſtæ nonnulli dicunt illud fuiſſe quod nunc dicatum eſt ad honorẽ.ſ.Stephani a Syxto.iiii. inſtauratũ inter eccleſiã ſanctæ Mariæ in Coſmedim & Tyberim/uidemus.n.in argenteis æneiſq; nũmis Mammæ genitricis Alexandri impera. & Liuiæ geni tricis Aurelii Ant. Aedem ueſtem ſculptam rotũdã columnis in circuitu altare munientibus/ut eſt illud tamen a nõnullis putatur Matutæ ſiue Auroræ tem/plum fuiſſe. Veſte uero ut placet Modeſto rotunda effigie erat inter Capitolium & palatium & in eo ſer uabatur perpetuus ignis. Credibile eſt Romulum / qui in omnibus curiis Veſtam eſſe uoluit ſeparatim

non posuisse:eadem affirmat Raph. Volaterranus q dicit dictum templum fuisse ubi nunc est ecclesia scẽ Mariæ libera nos a pœnis inferni. Pomponius lætus eadem confirmat qui lib.ii.scribit. Romæ in templo Vestæ nuper reperto ad For.ro.in quadam marmorea basi. DEDICATA.xiiii. Kl.ian. Cõstãtio.iii.& Maximiano.iii.Cess.Coss.Curãte Vur.Niceta.

Templum mineruæ ubi nunc est ecclesia sanctæ Mariæ super mineruam/uestigia cuius in ædibus fratrũ apparent/in quo erat statua ingens marmorea ipsius mineruæ & alia quam multa notanda.

Templum Salutis in colle Quirinali a Fabio maxĩo depictum / constructum uero a iunio censore quod consul bello Sannitic.uouerat.

Templum felicitatis a Nerone combustum ubi fuit domus aurea.

Templum Spei erat in foro Holitorio uariis exornatum marmoribus / q̃uis nonnulli dicant extra Vrbẽ fuisse ad primum lapidem Via salaria a sinistris exeũtibus:inter mœnia.n.esse non poterat.

Templum pietatis in campo martio ubi nũc ecclesia sancti Saluatoris de pietate seu de cupellis. Erat & tẽplum Pietatis apud Marcelli theatrum teste Plí. C. Quintio &.M. Attilio consulibus consecratum fuisse in honorem Pietatis:in quo erat statua aurea pietatis & in foro holitorio habebat aliud templum dea Pietatis teste Pu.Vic.

Templum Concordiæ in arce a manilio prætore cõstructum/in porticu cuius adhuc extant octo ingentes columnæ cum inscriptione.S.P.Q.R.

Erat templum Aesculapii & concordiæ/quod Liuia cõstruxit inter ecclesiam sanctæ Mariæ Nouæ: & collosseum:uestigia cuius in hortis fratrum apparent in quo Sardonicem gemmam fuisse constat cornu aureo augustæ dono inclusam.

Erat & templum cõcordiæ in area Vulcani a Flauio constructum propter recõciliationem ordinis senat. & eq̃st.uariis picturis exornatũ ex pecũia multatitia.

Templũ bonæ deæ in Auentino a Claudia Vestali/postea uero a Liuia restitutum fuit/non longe fuit a saxo Auentini ad honorem Fatuæ castissimæ sororis Fauni/unde ingressus uirorum prohibetur / & ei fœminæ tantum sacrificabant.

Templum Libertatis in Auentino ex pecunia multatitia constructum fuit cum Aereis columnis & statuis pulcherrimis.

Templum Iunonis in Auẽtino uariis marmoribus & picturis exornatum. Erat & templum Iunonis Reginæ in urbe a camillo dedicatum captis Veiis.

Erat & templum Iunonis monetæ in capitolio a monendo dict.ubi nunc Aedes conseruatorum: nõ longe a quo erat templum telluris: ubi nunc est ecclesia sancti Saluatoris in tellude.

Templum Vulcani apud lacum curtium:ante quod

pendebat Scyphus Romuli: nõ longe a quo erat ter ræ hiatus in quo se demersit curtius ornatus cũ equo & pestis uniuersa urbis euanuit.

Templum Herculis in Auentino: ubi nunc est eccle sia sanctæ Priscæ Vir.

Templum Herc. uictoris in Foro Boario erat rotun dum in quo loco repertum fuit simulachrum Hercu lis deauratum tempore Syxti. iiii. post ecclesiam san ctæ mariæ in cosmedim ut appet in epythaphiis non longe a quo erat ara maxima.

Erat præterea templum Herculis uictoris apud por tam trigeminam: & in dorso Quirinalis montis ali ud temp. Herc. a sinistris uero templum Quirini & adhuc uestigia ipsorum uisuntur.

Apud circũ maximum erat templum Herculis iussu Sybillæ cõstructum: in quo nec canes nec muscæ sta bant. Ouidius.

Altera pars circi custode sub Hercule tuta est.

Templum Iani in capitolio ubi nũc carcer Pub. clau debatur pacis tempore: aperiebaturq; fatiscente bel lo. Vnum fuisse Ianum priscum Berosus lib. v. Anti quit. ait plures uero posteriores.

Ianũ & Vertunũ eundem fuisse uolunt id consonat & propria eorũ epithera & interpretationes demon strãt auctore Annio Viterb. Ianus. n. ut ait cicero & macrobius lib. i. significat quasi eanus ab eundo dici tur quod eat & uertat cœlum & res omnes. Apud Ia

nũm.n.ſolum eſt omne ius uertendi cardiues.
Erant multa loca Iani.unde Ouidius.
Cum tot ſint iani cur ſtas ſacratus in unum?
In Velabro ſic dicto a pecunia quæ nautis ibidẽ ſolꝰ uebatur. Eſt moles illa marmorea quadrata iano dicata ſtatuiſqꝫ diſpoliata.
Erát.n.iani ædificia fornicata & undiqꝫ perui ain oĩbus regionibus / in quibus Feneratores & menſarii conueniebant. Oratius.
Poſtq̃ res mea ianum ad medium fracta eſt.
Fabius pictor ait principio ianum inueniſſe uinum & far ad religionem & ſacrificia magis q̃ uſum, & ob id ſibi farrata & uinũ in ſacrificiis prelibari. Beroſus autem addit ꝗ ipſe dictus eſt a ſcythis lingua eorum Ianus quia primus in armenia inuenit uinum. Aramea.n. & hebrea lingua Iain uinum dicitur teſte Io. annio Viterb. a quo Ianus uinifer deriuatur. Ergo aramen ianus græce ænotrius. dicitur latine uinifer & ab iano ianua dicta eſt.
Templum Fortunæ æqueſtris erat iuxta theatrum/ ſiue amphiteatrum.
In exquiliis erat templum Fortunæ malæ.
Erat & templum Fortunæ uirilis iuxta lucum nemoroſum/ubi uirgines a ſacerdotibus tẽpli iſpiciebant
Templum Fortunæ primogeniæ a Gneo Domitio prætore Vrbano conſtructum fuit.
Templum Fortunæ in domum auream incluſit Ne

ro:q; ex lapide phegynide transflucente ædificatum erat foribus clausis claritatem diei intus haberet. Erat & ædis fortunæ a Ser. rege constructa apud domum Auream quam Seiam appellant.

Templum Floræ in Quirinali: ubi fiebant floralia: de quo martialis.

Templum boni euentus apud Pantheon uariis columnis exornatum.

Templum Apollinis in Vaticano: ubi nunc est oratorium sanctæ Petronillæ uirg. coniunctum ecclesiæ sancti Petri.

Erat & templum Apollinis in palatio a. C. cæsare cõstructum/& aliud prope a Cæsare Augusto.

Templum Castoris & Poll. in uia sacra in foro Ro. sub palatio ubi nunc est tabernaculum Vir. ad ponticulum in quo loco effossa fuere uestigia cum duab⁹ tabulis marmoreis dedicatione ipsius teste Pompo. læto/qui eas uidisse affirmat. Nõnulli uolunt fuisse ubi nunc est ecclesia sancti Loy.

Templum Neptunni apud Tyberim ab Hadriano restitutum nõ longe ab ecclesia sancti Blasii de pan. fuisse. Raph. uol. scribit lapides cum titulis ibidem effossos uidisse.

Templum Isydis in quo loco Vespasianum & Titũ Triumphatores nocte illa/quæ triumphum præcessit quieuisse dicunt/ut Iosephus & alii uestigia cuius miranda apparent in ædibus ornatissimis Car. S. Sa-

binæ/q̄uis nōnulli dicant apud ecclesiam.s.mariæ in equiro fuisse/ubi adhuc uisuntur tres columnæ ingẽtes in ædibus D.Mauritii de Capranica.

Templum Iuturnæ erat in campo Martio apud aq̄ Virgineam:ubi nūc dicitur corrupto uocabulo Treghio.Ouidius.

Te quoq; lux eadem Turni soror æde recepit.
Hic ubi Virginia campus obitur aqua.

Templum Faustinæ uxoris Hadriani: quam in āno imperii Hadrianus amisit diuinis honoribus a Senatu coli delatis circensibus & flammin. & templo cum aureis statuis:ut adhuc uestigia nōnulla extant in ecclesia sancti Laurentii in miranda ubi ingentes colūnæ cum hac inscriptione apud ecclesiam sanctorum Cos. & Dam.uisuntur.

DIVO ANTONINO ET DIVAE FAVSTINÆ EX.
S.C.

Templum Romuli in uia sacra ubi nunc est ecclesia sctōg: Cosmæ & Damiani: aliud habebat templum Romulus.ubi nūc est ecclesia.s Theodori apud palatiū maius/in quo loco Romulus & Remus expositi fuerūt in Alueolo qui locus dicebatur Germalū teste Varrone/ nō longe a quo erat Ruminalis ficus a rumine lupæ/nōnulli Romularem ficum appellāt ut Franciscus noster Petrarca in epistolis ad Io. Car. de Colūna.Supra uero.in capitolio e regione istorū

fuit Lupercal/hoc eſt manſio lupæ/quæ nutriuit pue ros: eius uero antrum erat ibi prope tres columnas non longe a palatio.

Erat & tēplū Romuli in colle Quirinali & ipſe deus Quirinus appellatus eſt uñ & Quirites/ex cuius ſpo liis facti ſunt.cxxx. gradus marmorei apud eccleſiam ſcē Mariæ Ara Celi & capitolii āno xp̄i.M.cccxlviii. die uero.xxv.Octob.

Templum Aeſculapii erat in Inſula tyberina/ quod Kl.Ianuarii ſacratum fuiſſe dicunt una cum delubro Iouis ibidem propinquo/teſte Ouidio.Vt in lapide taxio adhuc nauis & dei Aeſculapii apparēt ueſtigia ſculpta.Marmora thaſia nobiliſs.erant in inſulis Ci-cladibus:eſt.n.maculoſu; mormor teſte Plinio & Pa pinio ſimiliter & in templo diui Laurentii extra mu-ros in pulpito marmoreo nonnulla prædicti Dei ſcalpta uiſuntur.habetur hyſtoria Aeſculapii ab ipſo Liuio lib.primo & Valerio li.xi.in dicto templo po-nebantur infirmi:qm̄ deus erat ipſius medicinæ.Cō poſitionem aduerſus animalia uenenata inciſam lapi de uerſibus in limine ædis Aeſculapii refert Plinius ſe uidiſſe.noſtra uero ætate duo ibidem uiſuntur tē-pla ſuper antiqua ueſtigia:/unum in honorem Ioan. Bapt.alterum uero diui Bartholomei Apl'i. de quo Bap.leo ait.Aeſculapio in inſula tyberina templum locarunt:quod ægrotos aqua in primis indigere ar-bitrabantur:Alibi extra Vrbem ædem huic deo po-

nere assuesse aiebat. Plutarcus qd' illic eēt aer salubrior. Erat templum Rauēnateum & taberna meritoria ubi nunc est ecclesia. s. Mariæ intrans tyberim de quo loco nonnulla scripsi in stationum opusculo.

Templum Consii. idest dei consilioꝶ / uel Neptūni equestris fuit ante circum maximum sub terram uersus forum boariū. Duo numina subterranea solummodo habebant templa Pluto. s. & Cōsus / quia præest rebus inferis / quæ sub terra sunt. hic consilio / qd' debet eē occultum. tamen templum Consi descendebatur pluribus gradibus. Antiqui. n. in omnia tēpla ingrediebantur per gradus. iii. ascendendo / & in unū tantum descendebant Consi templū ut placet Pō. læ.

Templum solis fundauit in Vrbe Valerius Aurelianus Imp. non longe a turri Militiæ / q̄uis nōnulli dicant in ampliatione Vrbis fundatum apud mœnia fuisse ab Aureliano: duoq; fuisse templa Solis. Volaterranus dicit qdam existimant eas esse ruinas / quæ super ædes colūnemsium apparent.

Templum Lunæ erat in Auētino perpulchrum nō longe a quo erat templum cōmune Dianæ apud Ecclesiam sanctæ Priscæ.

Templum Martis in Vaticano ubi nūc est oratoriū sanctæ Mariæ de Febribus: tñ Cæsar Augu. extruxit ædem martis ultoris & ædem Iouis tonantis in capitolio parietes cuius erāt icrustati numidico marmore

Templum Mercurii erat in regione. xi. cū statua eius

pulcherrima preciosis exornata margaritis.
Templum Iouis Feretri in capitolio ubi erat Q. Quercus pastoribus sacra primum oium Romæ sacratum est auctore Liuio a Romulo ædificatum/ubi nūc est ecclesia.s.Mariæ Ara cœli.
Templum Iouis optimi maximi erat ubi nunc est ecclesia.s.Saluatoris in maximis.
Erat & templum Iouis magni capitolini quadratum quoquo uersu pedibus centum altitud. uero.cl.
Erat & templū Iouis capitolini ueteris apud Hortos Salustianos.Erat & templum Iouis statoris a Romulo constructum post pugnam & reconciliatiōem Sabinorum ubi nunc est ecclesia.s.Nicolai in statera.
Templum Iouis custodis in capitolio a Domitiano constructum est.
Templum Veneris & Cupidis simul iuncta in loco ubi nunc est ecclesia.s.Crucis in Hierusalem.
Erat & templum Veneris apud circum maximum a Q.Fabio ædificatum.
Templum Saturni in cliuo positum/ubi erat ærariū Ro.ubi nunc est ecclesia.s.Saluatoris in ærario habuit postea aliud templum ubi nunc est ecclesia sancti Hadriani marty.
Erant & alia templa & aræ atq; ædiculæ in urbe quæ omnia ne sim prolixior omitto.
Extra urbem uero erat templum Veneris Ericinæ extra Collinam portā a.L.Portio dedicato uestigia cu-

ius diruta adhuc extant . Erat aliud templum Veneris Aeticinæ in capitolio a. Q. Fabio maximo ædificatum. Attilius uero teste Liuio ibidē templū Mētidea ædificauit/ac multis muneribus ditauit.

Via labicana erat templum Quietis.

Tēplū Bacchi erat apud eccl̃iam.s. Agnetis extra muros/ut adhuc picturæ antiquissimæ emusiuo ĩdicant.

Erat & templum Martis extra portam Capenam uia Appia /unde equites Romani nonis quintilibus trabeati holearum ramos dextera manu ferentes cū pōpa ibant ad templum Castoris & Poll. ueluti ad Vrbem cum uictoria redeuntes.

Templū mercurii erat ibi prope in quo sacrificabant mercatores/ut periuriis absoluerentur.

Erant & alia templa multa de qbus nullam facio mētionem breuitatis causa/de uariis formis & locis templorum nōnulla scripsit Bapt. leo. lib. vii.

De Bibliotecis & Basilicis.

b Ibliotecæ in urbe fuerūt numero. xxviii. uariis marmoribus & picturis exornatæ.

Augustus cæsar in monte Palatino pulcherrimā extruxit bibliotecam Latinam. s. & Græcam cum porticu / quæ Palatina dicebatur primaria inter omnes: in qua erat statua Numeriani impatoris a senatu posita cū inscriptõe. s. Numeriano oratori potentissimo Erat & statua. M. Varronis uiuentis teste Pollione. In capitolio erat biblioteca pulcherrima maiorꝫ cura

ſeruata pulcherrimis colũnis & marmorib⁹ exornata Gordianus Imp. bibliotecam maximam extruxit in urbe: in q̃ ad ſexaginta duoꝝ millia poſuit uolumia. Hadrianus uero imperator fecit bibliotecã pulcherrimam marmoreis exornata colũnis/quæ Vlpia uocabatur apud thermas Dioclitianas auctore Pollioẽ/in qua libros lyntheos & elephantinos principũ geſta &.S.C.conſcripta poſuit.

Erat biblioteca Aſinii Pollionis Romę/qui primus bibliot.dic.ingenia hominum rem pub.fecit.

Biblioteca Marcelli apud theatrum eius/quam Octauia mr̃ poſt mortẽ ipſius ad honorẽ eius cõſtruxit.

Biblioteca Pauli fuit magna & inter ingentia opera apud Eorum/alias uero bibliotecas/ne ſim prolixior obmittam.

Baſilica locus erat ubi litigabant romani/ quæ ex binis conſtabat porticibus: in primo.n. porticu ſtabant cauſidici: in ſecundo uero plebei & ſerui.

Baſilicæ principales.xii.erant.uidelicet.

Iulia. Vlpia & Pauli cũ frigiis colũnis. Neſtini. Nætumii. Sicimini. Macidii. Portii. Floſellii. Conſtantini. Martiãi & Væſcellarii / quæ omnes erãt exornatæ ſtatuis & columnis pulcherrimis / ueſtigia quarũ haud facile diſcernuntur. Papinius de baſilica Pauli ait Sublimis regia Pauli. M. Ant. ſabel. exponit regiam ideſt baſilicam latine.

Baſilica Conſtantiana erat apud uiam latam: Portia

uero apud Fo.Ro.a portio Catone.
Vlpia uero apud Thermas Dioclitianas / ubi & Biblioteca.

De Capitolio.

C Apitolium Tarquinius priscus romanorum rex bello Sabino ædificaturum se uouerat ieceratque fundamenta/postea uero Oratius puluillus Consul dedicauit. Interiecto deinde quadringentorũ / & quindecim annorum spacio igni consumptũ est. Cons. Appione & Norbano per bella ciuilia & mariana refectionis curã uictor Sylla suscipit. Dedicatio aũt p. Q. Catulum celebrata est/cuius nomen inter tanta Cæsarum opera usque ad tempora Vitellii imp. mãsit Plutarcus & Tacitus auctores. Vespasianus aũt imp. deformem Vrbem ac dirutum Capitoliũ ueteribus incendiis ac ruinis inueniẽs / uacuas areas occupare & ædificare/si possessores cessassent / cuicunque permisit: restitutionem Capitolii aggressus ruderibus purgandis manus primus admouit æ rearumque Tabularum tria millia/quæ simul confragrauerant restituẽda suscepit: undique inuestigatis exemplaribus / in quibus tabulis monimenta pub. continebantur/ut inqt Polibus lib. iii. E quibus unam uidi affixam in ecclesia lateranẽsi apud maiorẽ capellã ut iferius dicã de legibus Tum Heluidius prætor præeunte põtifice lustrauit Aream capitolii precatus Iouem Iunonem & Mineruam Capitolinos deos/ut cepta prosperarent.

Tertio fuit dirutum & incensum Capitolium: a Domitiano refectum fuit magnificentius & elegantius q̃ antea fuisset: cuius impensam duodecim millia Talentorum excedisse dicit Plutarcus. Intelligẽdum est de Talentis Romanorum. Talentum.n.acticum magnum habet auri lib.lxxxiii. Talentum uero paruum lx. Romanum autem lib.habet.lxx.tegulæ ipsius capitolii erant æreæ/q̃s postea Catulus deaurauit. Honorius uero primus postea ad ecclesiã.s. Petri in Vaticanum transportare fecit/ut adhuc multæ ibidẽ uisuntur. In dicto Capitolio erat arx fortissima capitolina uariis exornata marmoribus. Erant & tẽpla deorum & sacella & areæ & alia q̃ plurima ædificia pub. habuit.n.supra sexaginta tẽpla & loca deoꝝ teste Valerio maximo. In æde Veneris genitricis Cæsar Dictator sex dactilotecas consecrauit teste Plinio & in templo martis Scyphos ferreos posuit a Liuia uero Augusta dicatum fuit uas cristalli magnitudinis amplissimæ lib.qnquaginta. Nullus.n.existimare posset diuitias & præcium atq; pulchritudinẽ ipsius capitoli propter aureas statuas & gemmas cum aureis argenteisq; uasis tẽplorum. Eutropius ait nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in capitolio passus est poni. Plinius uero scribit regũ Ro. statuas fuisse in capitolio positas. Erat & argẽteus anser: & Custos armorum Ianus. Erat præterea sedes & domus omnium triumphorum: in quo loco Augustus tributari-

um orbem uidit.

Deinde uero. L. Ant. cõmodi tempore capitoliũ fulmine ictum una cum egregia illa biblioteca maiorũ cura parata crematur. Aedes quoq; in proximo positæ eandem calamitatem sensere. Exortũ est deinde aliud incendium/quo & ædem Vestæ & palatiũ bonaq; urbis pars exusta est ac solo adæquata/ ut uestigia semiusta indicant. Extãt in capitolio fornices duplici ordine nouis inserti ædificiis pub. salis receptaculum cum hac inscriptione uetustate consumpta.

Q. LVTATIVM. Q. F. ET. Q. Catulũ Coss. substructiõem & tabularium de suo coerauisse. Post capitolium inter Septentrionem & Orientem est locus busta gallia dictus: ubi galli a Camillo interfecti fuerunt ibidẽq; sepulti: nũc uulgo dr̃ portugallo: Erat & capitolium uetus in monte Quirinali multis statuis & picturis exornatum uestigia nonnulla fundamentorum adhuc uisuntur/in quo loco effossum fuit marmor cum his litteris fractis.

NIL ESSE difficilius q̃ bene imperare.

De asylo & turri militiæ.

a Sylum nepotes Herculis Athenis sibi primũ deæ Misericordiæ consecrarunt. Asylum quasi a Syleo qđ est inde extrahi nullus posset: uñ Romulus Romæ aperuit asylum/quod confugientibus illuc seruis liberisue tutissimum erat receptaculũ asyli. Locus fuit in Vrbe inter aue ntinum & rupem tar

pedam apud saxum prædictę rupis inter duos lucos teste Dionysio. Ouidius.

Romulus ut saxo locum circumdedit alto
Quilibet huc inquit confuge tutus eris.

Nonnuili uolunt Asylum fuisse templum illud qd̄ nunc beatæ Mariæ ægyptiacæ dicatum ē. Tamē Pō. lætus diuidit Tarpeium montem in duos Colles in capitolium .s. & Arcem: in medio erat uallis, in q̄ fuit Asylum templum inuiolabile & templum ue Iouis idest darui Iouis/in quo erat simulacrum eius cū sagittis. ut inquit Gellius lib. v.

Turris militiæ est apud palatium Neruæ Impe. in q̄ milites Traiani principis cōtinebant: quæ plurimos habebat murorū circuitus: ut adhuc in aliquibus locis apparent uestigia: nō longe a qua effossa fuere nō nulla marmora cum his litteris incisis.

Potissima dos in principe Liberalitas & Clementia.

Turris Mecennatis in Exquiliis marmorea/quā non nulli eam fuisse affirmant: quam dirutam uidemus adud domum Car. de columna. sed ibi Flauiæ gētis ædes fuisse credo. Pompo. lætus ac ipse Poggius noster Flo. dicunt fuisse ultra thermas Diocliti anas uersus orientem non longe ab eo loco: qui uulgo Butte di Thermi dicitur/in quo loco hoc anno multa marmora cum Tyburtinis lapidibus effossa fuere in parte eminētiori/ut inde facile totam Vrbem quis ꝑ uidere pōt. Petrus uero Marsus dicit eā Turrim fuisse

ubi prius erant pub. Offrinæ non longe a templo diuæ Mariæ maioris: uinitores huius memoriæ locum illum appellant foculum/quas Mecénas illic hortos suos constitués salubres reddidit/in quo loco adhuc apparent uestigia Viuari cum porta reclusa: nõnulli uolunt apud ecclesiam Petri ad uincula fuisse super quam turrim crudelis Nero spectabat Romæ incendium. Suetonius ait: hoc incendium e turre mecénatica prospectans & est qd' ab ea patet circi ortum esse dicitur: quæ Palatino Celioq; mõtibus cõtigua erat: fuitq; tale incendium. xiiii. Kal. Sextilis quo die senones galli Vrbem predictam incenderunt. Quem Mecennatẽ increpabat. Oratius qd' ædificãdo insaniret. Erant & aliæ turres multæ in urbe. uestigia quarum haud facile discernuntur.

De porticibus & labris porphireticis.

Caesar Augustus in mõte Palatino fecerat porticum uariis exornatã marmoribus atq; picturis/quo loco iam senior sæpe etiam senatum habuit decuriasq; iudicum recognouit.

Erat porticus GN. Octauii in campo martio nõ longe a Circo flamminio: quam duplicem fecerat: quæ quidem Corinthia appellabatur cum æreis capitulis columnarũ mirabile uisu/mille pedũ spatio: & ex opposito. alia erat similiter mille pedũ æqualiter/ ut scribit Iunius Capitolinus in rebus gestis Gordianorũ Augustum instituisse porticum in campo martis sub

colle pedum mille:ita ut ab altera parte mille pedum porticus fieret atq; inter eas spaciū hinc atq; inde uiridaria essent lauro mirtho & busso frequentata: medium uero licostratium breuibus columnis intrinsecus positis: & singulis per pedum mille/quod eēt de ambulatoriū/ita ut ī capite esset basilica ped. quingētorum. Cogitauerat præterea cum Misitheo: ut post basilicam. Thermas extiuas sui nominis faceret: ita ut hyemmales & alia q̄ plura sumptuosa ædificia. uestigia adhuc apparent in radicibus collis Pincii.

Porticus Neruæ erat apud forum eius cum excelsis columnis uariis coloribus mixtis e quibus hoc anno effossas uidi nonnullas fractas Porticis Liuiæ apud templum Pacis uariis picturis & statuis exornata/ de qua mentionem facit Ouidius lib. vi.

Erat & porticus Antonini & Faustinæ pulcherrima nō lōge a tēplo in foro uariis exornata marmoribus Erat & porticus ædis Mercurii/que adhuc semidiruta apparet apud ecclesiam Michaelis. Arcangeli in piscaria cum hac inscriptione. s.

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX Aug. Arabic. Adiabenic. parthic. Maximus pontifex. Trib. Pot. xi. Cos. iii. Et IMP. CAES. M. Aurelius Ant. Pius fœlix. Pont. Max. Trib. Pot. vi. Cos proeos. PP. incendio cōsumptam restituerunt.

Porticus ædis Concordiæ in Capitolio/de qua Pog

gius Flor. ait. Capitolio contigua forum uersus sup/
est porticus ædis concordiæ: quam cum primum ad
Vrbem accessi uidi ferme ĩtegram opere marmoreo
admodum specioso/cum inscriptione quæ adhuc su
per columnas ingentes legitur.
S.P.Q.R. INcendio consumptum restituit.
Erat & porticus Metelli pulcherrima cum statua Cor
neliæ Gracchorum matris.
Erat & porticus Cõstantini & Philippi & Iuliæ atq;
Octauiæ/ut habetur in regionibus. Omitto porticũ
Pantheon a.M.Agrippa constructum cum admira/
bilibus colũnis ut dixi in templo eius / de qua port.
Bap.Leo ait. Extant in hanc usq; diem ad porticum
Agrippæ contiguationes æneis tabulis pedum. xl.
opus in quo nescias impensam ne magis an artificis
ingenium mirere.
In ecclesia & platea lateranẽsi sunt nõnulla uasa por/
phiretica.
In platea sanctæ Mariæ Rotundæ est uas porphire/
ticum cum alio paruo miræ pulchritudinis.
In ecclesia.s.Petri & Mariæ maioris & sanctorum apo/
stolorum & in plateis ipsarum sunt labra porphiretica
maximæ pulchritudinis.
In platea.s.Saluatoris de Lauro &.s. Petri ad uincula
& Eustachii & in Vaticano sunt uasa marmorea &
mixta maximæ capacitatis simul cum pulchritudine.
Omitto ea quæ sunt in ædibus columnensium fun/

datis a tua beatitudine. In ædibus Butii est uas por-
phireticum cũ puteo marmoreo uariis coloribus mi-
xto cum his litteris incisis.
CVR NESSIBVS Algeo & Brumatepeo.
In multis ecclesiis sunt uasa diuersa & labra e lapide
Porphiretico in quibus sunt reliquiæ multorum san
ctorum & sanctarum dei ut apparet in ecclesia.xii. Apo
stolorum & sancti marcelli.
Omitto labrum porphireticum in Vestibulo sancti
Petri in quo iacet corpus Octonis.ii.Imp. & in eccle
sia.s.mariæ maioris/in quo fundator ecclesiæ positus
est/ut dicam in sepulchris memorandis.
Omitto pręterea uasa quæ sunt in loco Beluidere nũ
cupato & aliorum locorum extra urbem ipsam:

De Tropheis & columnis memorandis.

T Ropheа Caii marii de Iugurtha deq; Cym-
bris/atq; Theutonis apud ecclesiam sancti Eu-
sebii semidiruta uisuntur/& Cymbria uocantur/quę
a.C.Cæsare instaurata fuere cum a Sylla fuissent dis-
iecta teste Suetonio. Ibidem in marmoribus uetustis-
simis adhuc apparent Galeæ & Thoraces cum clipe-
is sculptæ. Erãt.n. Romæ in pluribus locis Trophea
quæ sunt spolia hostibus adempta / quæ qdem erant
in potestate Iouis:& figebantur in locis eminentiori-
bu sin stipitibus teste Seruio.
In foro Traiani est columna coclidis marmorea mi-
ræ pulchritudinis pedum.cxxviii.quæ ut melius cir-

cũſpiceretur ipſe Traianus Imp. partem Quirinalis montis/ut patet in eius inſcriptione/ſolo adequauit: in qua ſculptæ ſũt Victoriæ & res geſtæ ab ipſo Traiano: per medium colũnæ ſunt gradus in eodẽ marmore ſculp. a baſe uſq; ad culmen / qui gradus ſunt numero. clxxxv. foramina ſiue ſpiracula. xlv. inſcriptio uero talis eſt.

S. P. Q. R. Imp. Cæſari diui Neruæ. F. Neruæ Traiano Aug. Germanic. Dagico. pont. max. Trib. pot. xvii. Cos. vi. p. p. ad declarandum quante altitudinis mons & locus ſit ægeſtus.

Super columnam prædictam Traiani oſſa in urnam auream collocata fuere anno xp̃i. cxviii.

Senatus poſtea elapſis annis duobus Traianum in peos refert.

Eſt & alia columna maior Coclidis ĩ campo martio quæ Antoniana uocatur altitudo ped. clxxvi. cũ gradibus marmoreis intrinſecus. ccvi. & ſpiraculis. lvi. in qua uictoriæ & res geſtæ Ant. imp. ſculptæ uiſuntur miro artificio.

Erat & columna porphiria coclidis: quam. M. Flauiꝰ Val. Conſtantinus ex Vrbe ro. Conſtantinopolim trãsferri iuſſit/& locari in foro ſuper quam Colloſſum æneũ admirandæ magnitudinis poſuit: necnon & clauũ ſaluatoris mundi ſtatua poſt multos annos regnante Alexio cognomento Comeno cecidit uiolentia uentorum deiecta teſte pom. læt.

Erat in foro columna ſolida marmorea numidiæ lapidis.xx.pedum in qua ſculptum erat a populo Romano in honorem iulii Cæſaris.

PATRI PATRIAE.

non longe erat ab Auguſta martis campi alia columna cum eadem inſcriptione.

Erat & columna menia in foro prædicto quæ menio conceſſa eſt/unde ludos ſpectaret.

Erat præterea in foro columna milliaria Milliariũ ꝓprie ſignum erat/unde principium itineris ad omnes portas Vrbis capiebatur.

In circo maximo erat columna bellica:ad quam Romani ad bella profecturi haſtam proiiciebant eã partem uerſus in quam ituri erant.Ouidius.

Proſpicit a tergo ſummum breuis area circum
    Eſt ibi non paruæ/parua columna notæ.
Hinc ſolet aſta manu belli prænuntia mitti
    In regem & gentes:cum placet arma capi.

In foro Holitorio erat columna lactaria(q̃uis Tortelius dicat in foro boario)ad quam infantes lacte alẽdos deferuntur.

Erant in Vrbe aliæ multæ columnæ ingentes & memorandæ:ut extat adhuc in Termis & monte citatorio & tẽplo pacis & porticu mariæ Rotundæ.

Omitto eas quæ ſunt in lateranenſi baſilica & ſanctorum Petri & Pauli & aliarũ eccleſiarũ Vrbis cũ aliis columnis paruis miræ pulchritudinis/ ut apparet in

ecclesia Mariæ nouæ & Hadriani Grisogoni & san=
ctæ Sabinæ & Eusebii & Cosmæ & Damiani & Ioã.
& Pauli & Agnetis extra urbem.
Omitto præterea duas ingentes columnas Ecclesiæ sancti Petri:quas Paulus.ii. Venetus aiebat plus ualere q̃ tota Venetiarum ciuitas.
Sunt ꝑterea in Ecclesia.s.Mariæ de Ara cœli nõnullę columnæ miræ pulchritudinis. In tertia uero colũna dictæ ecclesiæ apparent litteræ cubitales incisæ.s.
A CVBICVLO AVGVSTORVM.
Erant in Vrbe aliæ multæ columnæ maximæ existimationis & pulchritudinis: quæ hodie semiustæ dirutæq; plurimis in locis uisuntur maculis diuersorũ colorum exornatæ.

De Arcubus Triumphalibus.

IN urbe erant arcus marmorei triumphales appellati numero. xxxvi. qui fiebant imperatoribus seu ciuibus redeuntibus cum uictoria: in quibus erant scalptæ uictoriæ & statuæ ipsorum triumphantium/quos arcus.S.P.Q.R.e marmore cum litteris ad perpetuam rei memoriam & sempiternam famã triumphantium extruxerat.
Arcus ueteres lateritios Romuli/nunq̃ passi sunt/florentes postea opibus Romani in marmoreos mutari ne conditoris Vrbis memoria deperiret/ quos collapsos uidi apud ecclesiam.s.Mariæ Gratiarum.
Erat arcus triumphalis marmoreus Oratii Coclidis

quem a fundamẽtis io.Blõdus excidi se uidisse dixit ad radices auentini cum inscriptione diruta.

Erat arcus pulcherrimus multis statuis & columnis marmoreis exornatus ad honorem iulii cæsaris non longe a templo pacis.

Erat præterea triumphalis arcus Diui augusti non longe ab arcu Domitiani in quo erant sculptæ uicto riæ & res gestæ per eum.

Tres.n.habuit/teste Seruio/triumphos.

Diuus autem Hieronymus Doctor Ecclesiæ scribit. augustum celebrata de.M.antonio Victoria Romã repedasse ducẽtem secum infinitum captiuorum nu merum & antiquorum Tholomeorum omnium ga zas/ut nec ante nec postea tanta copia auri / argenti/ gemmarumq; Romam aduecta fuisse noscatur.

Arcus Domitiani est apud ecclesiã.s.Laurẽtii ĩ Luci na/q marmoreis lapidibus erat icrustatus cũ.iiii. pul- cherrimis colũnis in prima facie uariis coloribus na- turalibus mixtis:ut uestigia adhuc indicant cũ statua Domitiani ut inqt Suetonius.Statura procerũ.Non longe a quo erat arcus.C.Marii q̃uis nõnulli uelint supradictum arcum Domitiani fuisse postea disiectũ cũ tropheis a Sylla siue Sulla/ut placet pomp.læ. tpe cuius inter augustam & ecclesiam.s.Thomæ in uinea fratrum.s.Mariæ de populo positã effossa fuere mul ta marmora cum statuis & colũnis dirutis cum lapi- de marmoreo & semidiruta inscriptione uidelicet.

P

Vgur TR.Mil.Extra
Iugurtha Rege numid.
Triumphans in
Ante currum suum
SVL.apsens creatus.
Norum exercitum
imbros fugauit ex ieis.&
hauit.rem pub.turbatam.

In fine lapidis est fractura cum apicibus litterarum. quem lapidem uidi in Quirinali in ædibus Pompo. læti a lapicida quodam flor. emptã auctore Andrea Fuluio prænestino uiro doctiss. Pōponiiq; amiciss. auditori.fragmēta cuius repperi in alio loco: ex quo facile coniecturam facio illius dictionis Sul non pro sylla/ut pomponio placet:cui fragmenta erant incognita/sed pro Con.dictione saluo semper iuditio aliorum:nullum unq̃ reprehendi authorem nec Pom. ipsum cui gratias infinitas ago reprehēdo: qui dixit Sullam non syllam scribere debemus/in qua opinione semper ante fragmēti reperti noticiam fui:Litterę fragmentorum hæ sunt.

C.Marii.
Cos.VII.
Q.A.
Cos gestis cum cepit.
duci iussit.
IIII.Consul.Theuto

C.Marius.
PR.PL.
Vrbem cum
in secūdo consulatu
III.Con.

deleuit. V. Consul C
Theutonis iterum triump.
Seditionibus ex. P. L. & prætor. V. Q. armati.
Capitolium occupauerunt. VI. Consul
uindicauit post. lxx. annum. patria per arma ciuilia.
pulsus armis restitutus. VII. Cõsul factus est de manubiis cimbricis & Theutonis.

Erant & alia fragmenta e quibus nil certi comprehẽdere potui/quas qdem litteras per ordinem ĩ epyth. opusculo cõnectam. Quintilianus lib. primo scribit Sullam mathematicum doctorem suttilem origines mille nominum scrutaturum unde sullæ dicti sint. Hæc de sylla & sulla dixisse uolui redeamus ad inceptum. In prædictis arcubus erant scalpta ornamenta triumphalia. i. coronæ aureæ. Sella curulis & patera aurea cum toga picta & palmata tunica: de quibus apud Liuium.

Est arcus marmoreus Titi & Vespasiani apud ecclesiam. s. Mariæ nouæ/in quo sculptę sunt uictoriæ cum arca fœderis & candelabro & arca fœderis spolia ciuitatis Hierosolymitanæ: ab altera parte uisuntur insignia Romanorum cum fasceibus. xii. & securibus cõsulum/in quo arcu est hæc inscriptio.

SENATVS POPVLVS.Q. ROMANVS.
Diuo Tito Diui Vespasiani. F. Vespasião Augusto

Quæ omnia fuerunt tempore Cleti primi. PP. Consulibus Domitiano & Russo/ nam capta Hierusalẽ

euersisq; hierosolymis ad sexaginta millia hominum interfecta referuntur. licet Iosephus iudeus histori/cus undecies centena millia ferro ac fame eo bello pe riisse scribat:captaq; ad centum mil.ac pub.uenunda ta/ut autem tāta multitudo hierosolymis reperiretur causam azimorum fuisse refert. ex omni enim gente iudea ad templum confluentes Vrbem quasi carcere sunt inclusi.oportuit enim diebus pascæ illos pati/in quibus saluatorem mundi cruci afixerunt.

Arcus Galieni Imp.est apud macellum Lydię uulgo arcus.s. Viti ob propinquitatem ecclesiæ sanctorum Viti & Modesti.est.n. constructus e lapide Tyburti/no cum hac inscriptione.

GALIENO Clementissimo Principi.

Cuius inuicta uirtus sola pietate superata est.

Marcus Aurelius Victor dedicatissimi. Numini ma iestatiq; eius.

Est & arcus marmoreus Triumphalis pulcherrimus Seueri Impera. sub capitolio: in quo sunt Victoriæ sculptæ ipsius Seueri cum arietibus & bellorum ma chinis illius ætatis cum hac inscriptione.

IMP.CAES.LVCIO SEPTIMIO.M.FIL.SE VERO PIO PERTINACI AVG. PATRI Patriæ. Parthico Arabico & parthico Adiabenico Pontific.maximo. Tribunic.potest.xi. Imp.xi. Cos. iii.Procos.Et.

Imp.Cæs.M.Aurelio.L.Fil.L.Antonino augu.pio Felici Tribunic.potes.vi.Cos.Procos.P.P. Optimis fortissimisq́ principibus.

Ob rem publicam restitutam imperiumq́ populi romani propagatum insignibus uirtutibus eorum domi forisq́.S.P.Q.R.

Apud Collosseū est arcus marmoreus triumphalis Fl. Constantini imp. cum statuis & Tropheis miro artificio sculptis & ferculis quibus nunc utuntur in triūpho saluatoris in uigilia assumptiōis Diuæ Vir. Mariæ cum hac inscriptione.

Imp.Cæs.F.Constantini maximi.P.F.augusto.

S.P.Q.R.quod instinctu diuinitatis mētis magnitudine cum exercitu suo tam de Tyranno/q̄ de omni eius factione uno tempore iustis rempub. ultus ē armis Arcum triumphi insignem dicauit.

Sunt & nonnullæ breues inscriptiōes in circulis sculptis cum his litteris.

VOTIS.XX. SIC.X.

In introitu ipsius arcus est hæc inscriptio.

FVNDATORI Quietis.

Ab alia parte est altera cum his litteris.

LIBERATORI Vrbis.

Est arcus marmoreus Gordiani imper.apud portam inter aggeres nō longe a Viminale porta uestigia cuius dispoliata uisuntur cuius marmora Reuerēdissi-

mus R ap.Car.s.geor.detulit ad ſuas ædes cõficiẽdas Eſt præterea arcus Camilli ĩ platea uulgo camilliana dicta nõ lõge a minerua ſtatuis diſpoliatus atq; mar-moribus non longe a quo erat & alter arcus ex tybur tino lapide conſtructo. Dicunt præterea Romæ in arcu marmoreo iuſſu ſybillæ infraſcriptas lr̃as fuiſſe.

P.P.P.P.s.s.s.V.V.V.V.V.V.V.F.F.F.F.

Quas Beda declarauit.

Erant & alii arcus triumphales in Via lata & flammi nea ueſtigia quorum haud facile cognoſcuntur.

Erant præterea arcus triumphales Theodoſii & Gra tiani & Valẽtini & Pauli æmilii & Fabiani & alioꝝ fundamenta quorũ nr̃o tpe/partim in nouis fabricis partim uero lachrymabile dictu in coquẽda calce trã-ſlata ſunt. Vidi præterea infracto lapide cuiuſdam la pidicæ has litteras inciſas.

Miſitheo Parenti Principum.P.R.Tutori Reip.
S.P.Q.R.

De Colloſſis.

IN Capitolio erat Colloſſus Apollinis.xxx. cu bitorum.cxl.Talentis factum/quem Lucullus ex Apollonia ponti in urbem tranſtulit. Talis in cã-po martio Iuppiter a claudio Cæſ.dicatus/qui & Põ peianus uocabatur a uicinitate theatri.

Viſus eſt & Romæ Apollinis colloſſus in bibliotheca templi Auguſti quinquaginta pedum a pollice non minus pulchritudine q̃ ære ſpectabilis.

Est præterea prope porticum mineruæ in horto cuiusdam ciuis Ro. statua fracta caput/cuius adhuc integrum apparet tantæq; magnitudinis / ut omnia signa Vrbis excedat: Patronus horti strepitum adeuntium ptesus super imposuit humum. Poggius auctor
Erat & collossus magnus in regione. iiii. habens radios octo singulos ped. xxii. & semis.
Erat in foro collossus Domitiani æneus.
Erat & collossus cõmodi Anto. augu. altitudo cuius erat cubitum tricenum: ut adhuc marmoreum caput cum pedibus in Conseruatorum ædibus apparet.
SP. Coruilius uictis samnitibus fecit iouis statuam ĩ capitolio collocare amplitudinem cuius cernebatur ab ioue Latiario cum statua sua ante pedes prædicti iouis posita.
Zenodorus statuarius fecit statuam Mercurii aluernis in ciuitate Galliæ per annos. x. ped. cccc. Romam deinde accitus est a Nerone. ubi destinatũ illius principis collossum fecit. cx. pedum. q̃uis Tranquillus cxx. dicãt/quem posuit in uestibulo domus aureæ.
In Via Cornelii apud equos Tyridatis regis armeniorum uisuntur duæ ingentes statuæ saturni. s. & Bacchi q̃uis Neptunni nonnulli uelint iacentes corpore capitaq; substentãtes ac manu dextra copiæ cornum tenentes/ut inquit Apollodorus.
Erant in urbe multæ aliæ statuæ ingentes ut adhuc ĩ campo martio apud ecclesiã sanctæ Mariæ & in ædi

bus Reuerendissimi Car.sancti Georgii: nonnullæ integræ uisuntur.

¶De Statuis & picturis.

In urbe tot erant statuæ in pub.locis & priuatis quot ciues. Nec tamen potuit inhiberi quo minus Romæ ponerētur statuæ mulierum: sicuti Corneliæ Grachorum matri: sedens enim huic posita statua īsignis in metelli publica porticu/& in summa sacra uia teste Liuio fuit posita Coclis uirginis statua insidens equo. Strabo dicit. posteri uero & hi præsertim qui nostris fuere temporibus innumerabilibus & p̄clarissimis urbem Ro. impleuerunt insignibus.

Polycletus sycaonius Agelidis Discipulus Diadumenum fecit molliter in uicem centum talentis nobilitatum. item & Dorifolum uiriliter puerum: fecit & quem canona artifices uocant liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam: fecit & distringentē sequē. M. Agrippa ante thermas suas dicauit/ multaq; alia ī atrio Titi imp. quo ope nullū absolutius pleriq; iudicarunt. fecit & duos pueros nudos ludentes & Mercurium atq; Herculem antheum a terra substinentem /quem puto fuisse truncum fracti marmoris illius statuæ marmoreæ in Vaticanum a tua sanctitate translatæ. fecit & alium Herculem/qui erat in æde pompei apud circum maximum. Visuntur & nostro tempore celebres equi marmorei cū aurigis uetustate consumpti a Fidia & praxitile sculptoribus præcla

tissimis:ut apparet in litteris ibidem incisis.

OPVS FIDIAE.

OPVS PRAXITELIS.

In Vrbe. xxii. principales equos marmoreos fuisse fertur equibus caput cum collo unius uidi fractum apud ecclesiā.s.Thomæ non longe a platea iudeorū. Fecit & Proserpine raptum Praxitelles & ære & Bacchum & satyrummiro artificio & alia q̄ plura signa posita i porticu Octauiæ/primus Romæ fecit speculum argenteum miræ pulchritudinis.

In æde iunonis erat imago ipsius iunonisa Dionysio & policle:o facta & pana & olympum luctantes eodemq; loco.

Heliodorus Venerem fecerat lauātem se & Dedalū astantem miro artificio.

Quid dicam de pulcherrima statua Apollinis/quæ uiua(ut sic dicam)apparet:quā tua beatitudo in Vaticanum transtulit:apud quam est Veneris statua cū alato cupidine paruulo in eodem marmore sculpto cum his litteris.

VENERI Felici. SACRVM

SALLVSTIA HELPIDVS.DD.

Non tacebo Lacohontis statuam pulcherrimā / quā propriis oculis aspexi inuentam anno.iii.tuæ sanctitatis in loco Beluidere collocatam:de qua plinius li. xxxvi.cap.v.circa finem dicit.

Sicut in lacohōte/qui est in Titi imp. Domo opus

omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendum ex uno lapide eum & liberos: draconuq; ue mirabiles nexus de consilii sententia fecere sūmi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodii.
Nec obmittam aliam statuam Paulo post inuentam apud campum flore/a plebe Herculis cum puero uocata: quam tua sanctitas in ædibus palatinis collocauit apud Ianuam porticus super Viridarium cum Epithaphio.

PROCVL ESTE PROPHANI.

Quæ quidem est statua Commodi imperatoris imitantis Herculem Hylā puerū tenentē cū pelle leonis Craterus uero cum Pithodoro Domos Palatinas repleuere probatissimis signis.
Est præterea in ædibus Conseruatorum Herculis ænei simulachrum cum aliis nonnullis statuis æneis/ & lupa ænea cum romo: & remulo/ & alia q̄plura romonimenta cum duobus pulcherrimis tabulis lucētibus miræ pulchritudinis & artificii ibidē uisuntur.
Obmitto caput æneum collossi cum pede & manu ibidem positum: & caput æneum turritum in uiridario palatii. s. Marci.
Omitto præterea marmora & lapides porphiretic. diuersorum colorum septaq; in statuis pictorum more reducta ut apparet in porticu sancti Petri & s. Mariæ transtyberinæ & in ecclesia. s. Andrææ miro artificio incrustata ut dixi in stationibus Vrbis / & in ecclesia

sanctæ Luciæ in silice/in quibus ecclesiis picturæ ani malium auiumq́ ac si e musiuo & pictura essent depictæ uisunť.spolia templorum & thermarum Ro.
Inter Capitolium & palatium erant. xiii. Columnæ marmoreæ cum statua equestri aurea Domitiani sub cuius pedibus erat Rhemnus fluuius germaniæ de qua triumphauit.
Erat Traiani equus æneus in atrio cuius instar alterum sibi fieri Constantinopolim Constantinus petebat ab Hormisda architecto/quē secū duxerat/ cui Hormisda/stabulum quoq́ tale condas oportet / si uoles equum late succedere.
Erat in urbe equus aureus Constantini apud fo. ro. ut apparet in regione. viii.
M. Aelius aurelius Ant.educatus fuit in monte Cælio apud lataranense palatium/in quo loco fecit statuam eius pacificatoris equestrem:uulgo equus Constantini dicitur in platea sancti Ioānis lateraneñ. quā Syxtus.iiii.cum ingēti base marmorea uariis insignibus sculpta instaurauit cum hac inscriptione.
Syxtus.iiii.Pont.max.equum hunc æneum uetustate quassatum collabentem cum assessore restituit.
In urbe fuerunt equi ænei deaurati numero.xxiiii.
Eburnei uero.xciiii. Tabulæ & signa sine numero.
Omitto statuas deorū numero.lxxx. Dei uero eburnei.i.statuæ eburneæ numero.lxiiii.marmorei uero sine numero margaritis & unionibus exornati.

Nunq̃ Iulius Cæsar/beatissime pr̃.Iulii/in illud glie culmen ascendisset nisi mirari & imitari Marium ab adolescentia didicisset: quin & Alex. profuit imago in templo Herculis ghadibus cõspecta:qua mox ad cupiditatem magnas res agendi/ non exarsit modo/ sed ut ait Tranqillus ingemuit.profecto si statuæ illustrium possunt (ut inquit Frã. Petrarcha) nobiles animos ad imitandi studium accendere.Quod.Q. Fabium max.&.Q.Cornel.Scipionem dicere solitos/Crispus refert. Quanto magis ipsa uirtus hoc efficit:claro dum proponitur/non marmore sed exemplo. Quæ quidẽ omnia sanctitas tua/ut alter Iulius cæsar uirtuti propria immensoq; labore ad summum imperium deuictis hostibus potentissimis peruenit. sed ut cepta prosequar beatissime pater.In ædibus columnensium & ursinorũ sabellorũq; sunt multæ statuæ.Omitto multas in ædibus cæsarinis & mediceis Diac.Car.& in palatio Pauli Veneti in quo multa signa marmorea posuit Reuerẽdissimus Do. de Grimanis uir doctissimus.

In domo saxea apud parionem sunt statuæ pulcherrimæ marmoreæ & porphiretico lapide sculptæ cum capite & titulo magni Pompei.Sunt præterea in ædibus Laurentii manilii & sanctæ Crucis & de branca & ciampolinis non longe a platea iudeorum statuæ insignes.Sunt deniq; ĩ ædibus de maximis & de ualle atq; porchariis.mellinis & mapheis atq; butiis nõ

longe a Minerua ſtatuæ cum epithaphiis ro.
Obmitto orologium & menſes duodecim in lapide marmoreo cum ſignis zodiaci & feſtis deorum ſculptum apud domum Vallẽ.&in domibus Palauiciñ.in campo Martio:maximo artificio inciſa uiſuntur feſta & alia notanda.
Obmitto nõnullas ſtatuas apud aquam Virgineam in regione Triuii in ædibus Fricapan & turris Roſciæ & iulii de thomais apud eccleſiã ſancti Euſtachii & de Capharellis & aliorum Ro.
Vidi præterea in ciuitate Viterb. ſtatuas uetuſtiſs.repertas in colle cybelario.Cybelis.Iaſii.Armoniæ.Veſtalis/& Electræ de quibus a Io. Viterb. ſatis dictum eſt ũt in codice Hieronymi carboñ.de Viter. uidi cũ poſtillis manu propria Io.annii Viterben.de quibus nonnulla dicam in epitha.opuſculo.
De picturis pauc ſ ibam nonnullæ adhuc apparẽt picturæ in thermis & hortis ſaluſtianis & Mecen. & in monte Quirinali pluribus in locis multa uiſunt̃ ueſtigia hiſtoriarum depicta in ipſis ruinis.
Obmitto loca diruta apud eccleſiam Petri ad uincula uariis picturis exornata.
Fabius maximus e clariſſima gente Fabiorum ædem ſalutis pinxit anno Vrbis conditæ .cccccl.teſte Plinio Pacuuius uero poeta ædem Herculis in fo.bo.miro artificio depinxit.In mõte palatino in uinea phedræ uolaterr. uiri doctiſs.oratoriæ &artis peritiſs.nonnul

los uidi parietes antiquos depictos uariisq; coloribus exornatos.

Extra Vrbem uero uia salaria prope portã est sepulchrum quoddam in uinea ad similitudinem templi constructum/in quo cæteris & Bacchi picturæ cum uitibus & uasibus hydriarũ depictæ uisunt miro artificio quæ omnia Petrus Paulus de Symeonib⁹ ro. mihi oñdit apud uineã suã non lõge a porta Salaria.

Omitto Templum Bacchi apud ecclesiam scẽ Agnetis depictum opere musiuo cum uitibus & piscibus.

¶ De Coemiteriis sacris.

C Oemiteria loca erant sacra in qbus corpora.s. martyrũ sepelliebantur/& scribitur per oe. Coemitaria fuerũt multa diuersis in locis Vrbis & extra.

Coemiterium ad cliuum cucumeris in laterano.

Coemiterium Vrsi pileati / in quo loco erat imago Vrsi habẽtis pileum in capite apud ecclesiam sanctæ Balbinæ & sex millia martyrum : antiquitus ad uerbum pilearum uel palearum dicebatur.

Coemiterium Priscillæ Via salaria apud ecclesiã sancti Siluestri.

Coemiterium inter duas lauros uia labicana.

Coemiterium Trasonis Via salãria apud Ecclesiam sancti Saturnini/in qua erat coemiterium Ampróniani & Babillæ.

Coemiterium Prætextati Via appia apud ecclesiam sancti ianuarii.

Coemiterium Domitillæ uia Ardeatina apud eccle/siam.s.Petrōillæ. Erat & coemiterium Damasi & ba/silei atq; Balbinæ in dicta uia.

Coemiterium Calcopodii Via Aurelia apud ecclesi am sancti Calixti.

Coemiterium calixti in urbe apud ecclesiā sancti Six ti/erat & aliud coemiterium calixti ad cathecumbas extra urbem ubi nunc est ecclesia sanctorum Fabiani & Sebastiani mar.

Coemiterium comodillæ uia hostrensi.

Coemiterium ad insalatas uia portuensi apud eccle/siam sancti Felicis. Erat & coemiterium Pontiani/ & Amproniani.

De sepulchro augustorum & mole hadriana.

IN ualle martia Octauius augustus Mausoleū extruxit/ut adhuc apud ecclesiā sancti Rocchi uestigia ipsius antiquæ celsitudinis demonstrant: in quo sepulchro erant statuæ æneæ atq; marmoreæ cū inscriptione pacis & uictoriæ &.P.P.ad honorem ip/sius Augusti:quod quidem mausoleum non sibi so lum sed posteris cōmune posuit: de quo suetonius. Reliquias mauseolo condiderunt:id opus inter Flā mineam uiam ripamq; Tyberis sexto consulatu suo extruxerat cassiodorus uero ait. sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens mirandam Ro/manis etiam erigens fabricam in Vallem martiam te tendit Augustus immensa moles firmiter præcincta

montibus cōtinetur:ubi magnarum rerum iuditia clauderentur: biſſena quippe hoſtia ad.xii. ſigna poſuerunt.ſtrabo autem dicit.Cōmemoratione digniſſimum eſt:quod Mauſoleum appellan:in excelſis fōdatum molibus.lapide niueo & perpetuæ uiriditatis arboribus coopertum:in ſummum uſq; uerticem ad fluminis ripam exagheratum:in ſummo autem poſitum eſt Cæſaris Aug.ſimulachrum ex ære fabricatū ſub aggere ipſo ſunt eius loculi & cognatorum & neceſſariorum:a tergo uero lucus eſt murifica cōtinens ambulacra:in medio autem campi ſpacio buſti extat ambitus: & hic ipſo niueo pfectus lapide ferreos in circuitu cancellos habens:& plantatas interitus per ſe ferens populos. Erant ibi pater beatiſſime circūiectæ ſiluæ atq; ambulationes in uſum populi Romani.

Stabant præterea apud dictum locum Obeliſci duo & colūnæ ingentes pulcherrimæ cum parietibus marmoreis porphireticiſq; lapidibus incruſtatis.

Arthemiſia regina fecerat mauſoleum monumentū mauſolo Regi Cariæ marito:quem amaſſe fertur ſupra omnis amorum fabulas teſte Cellio/ ſepulchruʒ memoratiſſimum dignumq; numerari inter ſeptem omnium terrarum ſpectacula.Erat mauſolus nomen Regis & Tragediæ Higinus author.

Hadrianus Imp.Auguſtum prædictum emulatum non longe ab ipſa mole auguſta in Vaticano aliam pulcherrimā de ſuo nomine excitauit:in qua erat du

plex ordo columnarum ſuperpoſitus/ut in nummis Hadriani apparet/quas columnas poſtea Conſtantinus imperator ad eccleſias apoſtolorũ Petri & Pauli transferri iuſſit. Apud quam molem erat põs præſtãtiſſimi operis:fuerat.n.illic tectum columnis excitatum quadraginta duobus marmoreis opere trabibus fabricato tectura ænea ornatu mirifico ut ipſa ueſtigia demonſtrat. In dicta mole ſũt nõnullæ inſcriptiones imperatorum.s.

IMP.CAS.DIVI TRAIAMI PART.F. Diui Neruæ Nepoti Traiano Hadriano Aug. Pont. Max. Trib.pot.xxii. imp.Cæs. Cutaleus Hadrianus Ant. Aug.pius Pont.max.Trib. potes.ii. Cos. Deſi. iii.P P.parentibus ſuis.

Alia inſcriptio ibidem.

IMP.CAESARI.L. Aurelio Vero. Aug. Armeni ac Med.Parthic. Pontific.Tribunic.Pot.viiii. imp.v. Cos.iii.P.P.

Eſt & alia inſcriptio ibi prope.

IMPERATORI Cæſari Diui Marci Antonini Pii Germanici Sarmatici filio Diui pii nepoti Hadriani pronepoti Diui Traiani Partic. Abnepoti Diui Neruæ Abnepoti Lutio Aelio Aurelio Cõmodo Auguſto Sarmatico Germanico Maximo Britannico Pontifici Maximo Tribunitiæ Poteſtat.xviii. imperat.viii. Conſul. VII. Patri Pater Pat.

Sunt & aliæ inſcriptiones ut dicam in epithap. opu.

In qua mole uisunt Boum capita & alia q̃ plura mi rabili artificio sculpta:de instauratione eius nõnulla dicam inferius de noua Vrbe.

Apud ecclesiam.s.Mariæ populi est moles quadrata dispoliataq; marmoribus nõ longe ab Augusta uul go sepulchrum matris Neronis: quæ moles fuit se/pulchrum Marcelli.F. Augusti. Non longe ab ipsa mole erat sepulchrum Neronis Ebore exornatum.

Quod Aegloge & alexandria nutrices & Attia cõcu bina gentili Domitiorum monumento condiderũt/ quod prospicitur/ut inquit Suetonius/e campo mar tio impositum colle Hortulorum in quo solium por phiretici marmoris superstanti lunensi ara circumse/tum erat lapide Taxio:eadem confirmat Spartianus uestigia cuius extant in uinea cõtigua ecclesiæ sãctæ Mariæ populi in quo loco bis fui cum Iacobo de cec charinis Vghubiñ.possessor uineæ. Non longe ab ecclesia sanctoꝝ.xii.apostolorum in lapide marmo/reo putei apud ecclesiam.s. Andreæ uisuntur incisæ litteræ infrascriptæ.

OSSA.

TI.CAESARIS Diui Aug.F.Aug.Pont.Maxi/mi Trib.Pot.xxxix.imp.viii.Cos.v.

Ante ædes Conseruatorem in lapide marmoreo.

OSSA.

NEronis Cæs.Germanici Cæsaris.F.Diui Aug. Pron.Flamin.Augustalis Questoris.

In alio lapide ibidem propinquo marmoreo.

OSSA.

AGRIPPINAE·M. Agrippæ Diui augusti Nepotis uxoris Germanici.cæſaris matris.C.cæſaris augu. Germanici principis.

Omitto multa ſepulchra cum epithaphiis quæ ſunt in Vaticano & uia flaminia ſalariaq; & appia ut dicā in opuſculo epithaph.nonnulli faciebant ſepulchra in modum ſacelli alii extruebant pyramides & moles nonnulli uero columnas memorādas de quibus mētionem facit Bap.leo.lib.viii.

De Septizonio & nonnullis epithaphiis.

S Eptizonium eſt inter palatium & eccleſiā ſancti Gregorii/ut adhuc tris ordines columnarum ſuperpoſiti cernuntur non longe a Circo maximo. apud quem locum ſepulchrum ſeueri aphri imp. fuiſſe dicunt:de quo Iulius capitolinus in uita ant.zete .F.ſeueri ſcribit.illatus eſt maiorū ſepulchro/ hoc eſt ſeueri/quod eſt in appia uia euntibus ad partem dexteram ſeptizonii:quod ille ſibi uiuens ornauerat. Spartianus uero dicit. Cum ſeptizonium faceret nil aliud facere cogitauit q̄ ut ex aphrica uenientes ſuū opus cernerent & medium ſimulachrum eius locatū additum palatinis ædibus.is regium arcū ab ea parte facere uoluiſſe phibet̄:& ab auruſpicibus prohibitus apud quod erat templum ai loquentis in uia noua teſte Cicerone in quo loco faſciolæ petri ceciderunt.

Septizonium templum conditum a seuero imperatore: qui cum uidisset in Vrbe omnium deorum esse tépla hoc uoluit ad honorem septem planetarum: qui per hebdomadæ dies exprimuntur condere/& appellauit illud septizonium a septem zonis. Nõnulli septodium uocant a septem uiis legimus Eliogabalum latiores & digniores uias strauisse saxo macedonico & porphiretico teste bap. leo.

Fuitq; hoc unum inter seueri opera pub. numeratũ. Seuerus.n.imp.ædificiis pub.urbem ipsam multis in locis exornauit/ut legitur apud spartianum / in quo loco adhuc uisuntur nõnullæ cubitales lr̃æ dirutæ.

Aug.trib.Pot.vi. Cos fortissimus nobilissimusq;.

Apud domum coruinam in loco qui corrupte dicit macellum coruorũ sunt infrascripte litteræ in lapidibus Tyburtinis incisæ.

C.POLITIO.L.F.BIBVIO AED.PL. Hon. Virtutisq; Caussa.Senatus econsulto Populiq; iussu locus monumento.Quo ipse posteriq; eius inferrẽtur publicæ datus est.

Ab alia parte sunt litteræ prædictæ iterum incisæ.

In lapide fracto apud colũnã Cocl.ant.uidi has lr̃as.

NON Enim Quicquam Est quod imperatorẽ ro. melius cõmendet gentibus qua clementia.

Hæc cæsarem deum fecit.hæc augustum consecrauit hæc ant.Pii nomine ornauit.

De aliis epythaphiis antiquorũ Ro. nullã nũc facio mentionem: uidi nanq; libellum Io. Vectorii clerici Vulterani/in quo nonnulla collegi ut dicam in opu sculo Epytaphiorum.

De obeliſcis & methis.

e St autẽ Obeliſcus lapis aſperrimus maculiſq; circum ornatus in figuram methæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam: utq; ra/dium imitetur glaciliſcens paulatim ſpecie quadrata in uerticem productus anguſtum manu leuigatus ar tificis in nonnullis uero innumeræ formarum notæ apparent undiq; inciſæ. De quibus Cornelius Taci/tus ait. Primi per figuras animalium ægypti ſenſus mentis effingebant & antiquiſſima monumenta me moriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur.

Octauius autem aug. teſte amniano ab Helipolitana ciuitate ægypti duos tranſtulit obeliſcos/quorũ unus in circo maximo a rege Semneſerreo exciſus/ & alter qui a ſeſoſtride factus fuit ĩ cãpo locatus eſt martio. Obeliſcus conſtitutus in circo maximo erat ped. cxx viii. præter baſim eiuſdem lapidis: qui adhuc ibidem in hortis prædicti circi fractus in duas partes terra ob rutus eſt.

Obeliſcus uero campi martii erat ped. ix. minor præ/dicto: cui diuus auguſtus addidit mirabilem uſum ad deprehendendas ſolis umbras dierumq; ac nocti/um magnitudines teſte Plinio. Manlius mathemati/

eius apici auratam pilã addidit/ cuius uertice umbrã colligeretur in semetipsam: adhuc fractus iacet apud ecclesiam.s.Laur.in lucina.

Obeliscus autem Vaticani in circo Neronis a.C. cæsare calicula positus ex omnibus unus eo tempore fractus in mollitione eius: ut nunc uidetur aliis uero iacentibus solus erectus stat super basim eiusdem coloris: altitudo cuius est pedum.lxxii.in quo semideletæ litteræ ab una parte uisuntur.

DIVO Cæsari Diui Iulii.F. Augusto.F.Cæsari diui Augusti.F.Augusto Tyberio Sacrum.

Est & alia inscriptio ab altera parte.s.

DIVO Cæsari Diui augusti.F. augusto Tyberio Sacrum.

In cuius sumitate pila deaurata posita est.

Erant præterea Obelisci duo apud Mausoleum augusti longitudine ped.xliiii.equibus unus adhuc in Vinea busalorum iacet confractus non longe a porta pinciana.

Erat Obeliscus maior omnibus/quem Diuus augustus miraculi gratia aduexerat/ puteolisq; naualibus perpetuum dicauerat. Diuus uero claudius per aliquot annos asseruatum eum/quem prædictus. C. in portauerat: omnibusq; nunq̃ in mari uisa sunt pductum Hostiam portus faciendi gratia mergi: quo hesperimento palam fuit/non minus aquarum huic anni esse q̃ Nilo. Tamen isdem Tyber est/sed tot aquæ

ductus ubi nam sunt/ad quem superabundantes aq̄ confluebant.

Erant præterea in urbe ipsa Obelischi minores uariis figuris & carach.exornati numero.xlii.ut in multis locis nonnulli adhuc apparent.

Non longe a mole Hadriana erat Metha/ quā alex. sextus Pont.destruxit/ut uiam aperiret: uestigia cuius adhuc extant apud ecclesiam.s.mariæ transpontinæ/quā(ut plutarcus ait)Scipionis fuisse sepulchrū in pyramide sub Vaticano/ quāuis nonnulli sepulchrum æpulonum fuisse comprobent ab uulgo Romuli Metha dicitur:alia uero apud auentinum Remi appellatur.

Est & Metha seu Pyrrhamis prope portam .s. Pauli mœnibus Vrbis inserta/nobile sepulchrum. C. Cestii.vii.uiri æpulonum. Quod opus absolutum ex testamento. C.corn.diebus.cccxxx.in qua sunt sculptæ infrascriptæ litteræ ab una parte.

C.CESTIVS.L.F.POPVLO.PR.TR.PL.VII VIR.EPVLORVM.

Sunt & aliæ litteræ minores incisæ cum supradictis ab alia parte uidelicet.

Absolutum Ex Testamento Diebus.cccxxx.

ARBITRATV.

Ponti.p.E.Clamelle heredis Et pothi.L.

Tamen tua beatitudo ut alter cæsar in ampliādo imperio/exornandaq; urbe gloriari potest. Gloriari.n.

solitus erat Diuus Aug.cæsar urbem se marmoream redderet:quam Lateritiam accepisset:cuius:suasu cum gener agrippa.asinius pollio. Plautius & Cornelius balbus reliquiq; amici eã uariis operibus exornassent ut nostro tempore syxtus fecit & tua beatitudo cum Dominico Ruero & Raphaelle Riario/Fatioq; Viterb.Cardinalibus additis Francisco sotherino & io. de medic.flor.& aliis amicis tue sanctitatis ad ornamentum & utilitatem Vrbis nouæ & sanitatem corporis:non enim quotti die pestis in Vrbe/ut prius/passim audit/purgatis uiis ac delatatis gratia domini nostri Ihesu Xpi.qui Iulium pastorem.ii.cõseruet cum omnibus suis.

De carcere pub.

c Arcer a cohercendo quod exire prohibetur. Erat carcer a Tullio rege ĩ radicibus capitolii super forum Ro.uersus septentrionem constructus & ab ipso Tullio carcer Tullianus dicit̃ q̃uis & Mamertinus postea a memertinis populis appellatus sit in quo loco postea fabricata fuit ecclesia quæ hodiæ sancti Petri in carcere nominatur. supra porta cuius sunt litteræ cubitales tyburtino lapide incisæ cũ hac inscriptione scilicet.

C.Vibius.C.F.R.Enius.M.Cocceius.M.F.Neru

Se quẽtes litteræ sunt calce & pictura coopertæ ex altera parte capitolii uersus meridiem ubi nunc est ecclesia.s.Nic.in carcere fuit postea ædificatus carcer &

a Claudio.x.uiro: quem appellauit carcerem plebis Romanæ/in quo loco erant Latomiæ & lapicidinæ & atrium Titium a Catone censorino extructũ / qui & martium ædificauerat/teste Liuio de bello macedonico.Latomia locus erat ĩ carcere tulliano.teste Varrone.Liuius lib.xxxvi.scribit.Triumuiri carceris latomiarum intentiorem custodiam iussi.& Sabinium ĩ Latomias fuisse damnatum scribit.Seneca lib.ix. erat & carcer apud ecclesiam sancti Laurentii in fontana & in aliis locis Vrbis.

De legibus & tabulis æneis.

In Vrbe multæ fuerunt leges/ut inquit Põ. læt.in opusculo de magistratibus.

Lex aquilia ab ipso aquilio lata de dolo &fraude.

Lex Cynthia a Cythio nequis pecuniam ob causam orandam acciperet.

Cornelia lex a cornelio lata.

Fabia lex a Fabio producta.

Lex frumentaria a Sempronio Gracchio lata.

Erat & Flauia & Iulia.Manilia.Papia.& Gabinia. & aliæ leges q̃ multæ a latoribus nominatæ.

In ærario & in templo Iouis Capitolini:ut supra diximus:multæ extabant æreæ tabulæ affixæ: e quibus unam tantum nostro tempore in lateranensi basilica prospexi apud Tabernaculum sacratissimi corporis Christi.latitudo cuius ped.iiii.longitudo uero.vi. in qua continentur infrascripta.

Fœdus ue cum quibus uolet facere liceat ita ut licuit Diuo Aug. Ti. Iulio cæsari Aug. Tyberioq; Claudio Cæsari Aug. Germãico Vtiq; ei Senatum habere relationem facere remittere senatus consulta per relationem discessionemq; facere liceat ita ut licuit Diuo Aug. Ti. Iulio cæsari Aug. Ti. Claudio Cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; cum ex uoluntate auctoritate ue iussu mandatu ue eius presente ue eo Senatus habebitur. omniũ rerum ius perinde habeatur seruetur ac si e lege senatus edictus esset habereturq;.

Vtiq; Cos magistratum potestatem imperium curationem ue cuius rei petentes senatui populoq; Ro. cõmendauerit. Quibus ue suffragationem suam dederit promiserit eorum comitis quibusq;/extra ordinem ratio habeatur.

Vtiq; ei fines Pomerii proferre promouere cũ ex republica cẽsebit esse liceat ita ut licuit Ti Claudio cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; quecunq; ex usu rei publicæ maiestate diuinarum humanarum publicarum priuatarumq; rerum esse ecensebit ei agere facere ius potestasq; sit ita uti diuo Aug. Tiberioq; Iulio cæsari Aug. Tiberioq; claudio cæsari aug. Germanico fuit.

Vtiq; quibus legibus plebei ue scitis scriptũ fuit ne Diuus Aug. Tiberiusue Iulius cæsar aug. tiberiusq; claudius cæsar aug. Germanicus tenerentur iis legi-

bus plebiſq; ſcitis Imp. Cæſar Veſpaſianus ſolui iuſ-
ſit quæq; ex quaq; lege rogatione diuum aug. Tibe-
rium ue Iulium cæſarem aug. tiberium ue claudium
cæſarem aug. germanicum facere oportuit ea omnia
imp. cæſari Veſpaſiano aug. facere liceat.
Vtiq; quæ ante hanc legem rogatam acta geſta decre
ta imperata ab imperatore cæſare Veſpaſiano Aug.
iuſſu mandatum ue eius a quoq; ſunt ea perinde iu-
xta rataq; ſint ac ſi populi plebis ue iuſſu acta eſſent.
Quæ quidem omnia beatiſſime pater in rigis linea-
tis ſeu proſarum uerſibus. xxxii. inciſa continentur.
Sunt & alia uerba in eadem tabula ſculpta in lineis
quinq; uidelicet.

SANCTIO.

Siquis huiuſce legis ergo aduerſus leges rogationes
plebis ue ſcita ſenatus ue conſulta fecit fecerit ſiue qđ
eum ex lege rogatione plebis ue ſcito. S. ue. C. facere
portebit non fecerit huius legis ergo id ei ne fraudi
eſto neue quit ob eam rem populo dare debeto neue
cui de ea re actio ne ue iudicatio eſto neue quis de ea
re apud. ci ſintio.
Omittitur particula ex anguli fractura.
Io. an. Viterbenſis in. iiii. eius iſtitutiōe de exciſis me
moriis mentionem facit de ſex tabulis dicens.
Sex tabulæ memoratu dignæ exciſæ marmoribus ex
tant de antiquitate & rebus Ethruriæ. Duæ ſunt Ly-
biſcillæ. Duæ cybelariæ. Vna tuſcanienſis & alter

bana. & quæ sequuntur.

De laudibus nonnullorum Ro.

a Nimi præstãtissimum arbitror ĩquit plinius C. cæsarem dictarorem. Nec uirtutem constã tíamq; nunc cõmemoro: nec sublimitatem omnium capacem quæ cælo continentur: sed proprium uigo- rem celeritatemq; quodam igne uolucrum scribere/ & legere simul dictare & audire solitum accepimus: epistolas uerũ tanrarum rerum quaternas pariter li- brariis dictare aut si nihil aliud ageret septenis. Idem signis collatis quinquagies dimicauit. Solus. n. Mar- cum marcellum trãsgressus/qui undequadragies di- micauerat. Nam præter ciuiles uictorias undecias cẽ- tum & nonaginta duo milia occisa præliis ab eo non quidem in gloria posuetim. Tantam etiam cohactã humani generis iniuria/quod ita etiam confessus est ipse: bellorũ ciuilium stragem non pro non proden- do: ut iustius Pompeio Magno tribuatur: octingen- tas quadraginta sex naues pyrthatis ademisse cæsari proprium & peculiare fuit præter iam supradicta cle- mentiæ insignia: cui comparari nõ possit aliud. Spe- ctacula eni edita effusasq; opes aut operum magnifi- centia in hac pte enumerare luxuriæ fauentis est. illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas captis apud pharsaliam Pompei magni scriniis Epi- stolarum: iterumq; apud Tapsum Scipionis ea opti- ma concremasse fide atq; non legisse.

Sequuntur uerba Plinii in Pompei magni laudem: Verum ad decus imperii Ro. non solum ad uiri unius pertinet Victoriã: Pompei magni titulos omnes triumphosq́ʒ hoc in loco nuncupare / æquato nõ modo Alexandri magni rerum fulgore: sed etiam Herculis prope ac liberi patris. igitur Sicilia recuperata: unde primum syllanus in rei pub. causa exoriens auspicatus est. Aphrica uero tota subacta & in dictionẽ redacta: magniq́ʒ nomine spolium inde capto eques Romanus id quod antea nemo curru triumphali reuectus est: & statim ad solis occasum transgressus excitatis in pyreneo ttopheis oppida octingẽta. lxxvii. ab alpibus ad fines hyspaniæ ulterioris in dictionem redactam uictoriæ suæ ascripsit / & maiore animũ sertonium domuit belloq́ʒ ciuili. quod omnia concutiebat externa extincto: iterum triumphales currus eq̃s Romanus induxit totiẽs imperator anteq̃ miles. Postea ad tota maria & deiude solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincentium: neq́ʒ enim ipsi coronantur sed patrias suas coronant. Hos ergo honores Vrbi tribuit in delubro Mineruæ: quod ex manubiis dicabat Gn. Pompeius magnus imp. bello. xxx. annorũ cõfecto fusis fugatis occisis / in ditionem acceptis hominum centies uincies semel octoginta tribus millibus. Depressis aut captis nauibus. dcccxlvi. Oppidis / Castellis mille quingentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a Meothis

lacu ad Rubrum mare subactis uotum merito Mi/
neruæ Triumphi uero quem duxit. iii. Kal. Octob.
M. Messala. &. M. Fisone Consulibus.. præfatio hæc
fuit. Cum oram maritimam a prædonibus liberas/
set: & imperium maris popu. Ro. restituisset ex Asia
Pontho Armenia Paphlagonia Capadocia Cilitia
Siria Scythis Iudeis Albanis Hiberia insula Creta/
Basternis & super hæc de regibus Mitridate atqꝫ Ti/
grane triumphauit summa summarum in illo gloria
fuit/ut ipse in cōditione dixit. cum de rebus suis dis/
sereret Asiam ultimam prouinciarū accepisse: eādēqꝫ
mediam patriæ reddisse. Siquis ecōtrario simili mo/
do uelit percensere Cæsaris res/qui maior illo appa/
ruit: totum profecto terrarum orbē enumeret/ quod
infinitum esse conueniet.

Sequuntur & uerba Plinii ubi agitur de Fortitudine
L. Dentati: qui Tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio.
A. Thermo Coss. haud multo post exactos Reges
innumerosissima suffragia habet centies uicit prelia
tus: octies ex prouocatione uictor . xlv. cicatricibus ad
uerso corpore insignis nulla intergo. Item spolia ce/
pit. xxxiiii. donatus hastis puris duode uiginti: phale/
ris. xxv. torquibus tribus & octoginta. armillis. clv. co
ronis. xxxvi. Cuneis. xiiii. Aureis . vii. Muralibus tri/
bus . Obsidionali una . Fisco æris . x. Captiuis . xx.
millibus. Imperatores nouem ipsius maxime opera
triumphantes sequutus . Prætereo quod optimum

in operibus eius reor uno ex Ducibus. T. Romulo ex consulatu ad populum conuicto male acti imperii rei militaris: haud maiora forent Manlii Capitolini decorani perdidisset illa exitu uitæ: ante. xxii. annos bina ceperat spolia. primus omnium equus Coronam muralem acceperat. vi. Ciuitas. xxxvii. Dona. xxxiii. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruilium magistrum equitũ seruauerat. si non regno suo seruasset. Verum sunt in his quidem uirtutis opera magna: sed maiora Fortunæ. M. Sergio ut equidẽ arbitror nemo quemq̃ hominum iure prætulerit: licet pronepos Catilina gratiam non derogarit. Secundo stipendio dextram manum perdidit. Stipendiis duobus ter & uicies uulneratus est: ob id nã manu neutro pede satis utilis uno tantum seruo plurimis postea stipendiis debilis miles bis ab Hãnibale captus: neq̃. n. cum quolibet hoste res fuit. bis uinculorum eius profugus xx. mensibus nullo non die in cathenis aut compedibus custoditus: sinistra manu sola q̃ ter pugnauit: duobus equis suffossis. Cremonã ab obsidione exemit. Placentiã tutatus est duodena hostium castra in gallia cepit/quæ omnia ex Oratione eius apparent habita cum in prætorio sacris arcerẽ a collegiis ut debilis. Quos hic coronarum aceruos constructus hoste mutato. Etenim plurimis refert ini que cuiusq; uirtus tempora inciderit: quas Trebia Ticinusq; aut Trasimenus ciuicas coronas deberẽ

Quæ cannis corona merita: unde fugisse summum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere Sergius uicit etiã fortunam. Ingeniorũ gloriæ quis posset agere delectum per tot disciplinarũ genera / & tãtarum rerum operumq́ uarietate: nisi forte Homero uate græco nullũ feliciorem extitisse cõuenit siue operis forruna siue materia extimetur. De uiris peritis & excellentissimis Ro. longum esset narrare. Opa enim illorum adhuc extant.

De diuitiis Ro.

m Arcus Crassus negabat diuitẽ nisi qui reddi tu annuo legionẽ tueri posset. scribit. n. plinius lib. xxxiii. C. Asinio Gallo. &. C. Mario Cyrino Cos. vi. Kl. Feb. Caius cecilius claudius Isydorus testamento suo edixit / q̃uis multa ciuili bello perdidisset / tamen relinquere seruorum quattuor millia cẽtũ sexdecim. Iuga boum tria millia sex centa: reliqui pecoris. cc. quinquaginta septem mill. innumerato pondo sex centa millia / qui funerari se iussit sextertiis undecim millibus. Caluus uero orator querebatur uasa coquinaria ex argento fieri: at nos dicit Plini. Carrucas ex argento celare inuenimus / & lectos mulierum iam pridem totos operiri argento & Triclinia quædam quibus argentum addidisse primus tradit Caruilius folio eques Ro. Idem & aureos fecit lãcesq́ e centenis lib. argenti / quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse cõstat & alia multa incredibilia.

Narrat deniq; Plinius lib.xxxvii. Auctoritatem Catulli poetæ uidentis consulem ciuem dicens Auuiq; Seruilii Noniani quem consulem uidimus illeq; proscriptus fugiens hũc e fortissimis suis omnibus Annulum abstulit secum/quem certum est sextertiis uiginti millibus extimatum.

Quid præterea dicendum est de.P.Clodio/quẽ Milo occidit sextertiis centum quadraginta septem millibus domo empta habitasse. Itaq; & ipsum Miloñ sextertia septingenta millia æris alieni habuisse.

Omitto multa de Cæsare Aug.đ quo Suetonius ait. Aedes sacras uetustate collapsae aut incendio assumptas refecit:easq; & cæteras opulẽtissimis donis adornauit/utpute qui in cellam capitoli Iouis sexdeci millia pondo auri gemmasq; ac margaritas quingenties sextertium una donatione contulerit.

Quid dicam de nobilissima & potentissima Fabiorũ familia/quæ propriis sumptibus bellum contra Veientes summens in uno conflicto sex supra trecentos eiusdẽ familiæ milites patritii ordinis uiros amisit: Diues apud Romanos habebatur:qui exercitũ Ro. poterat ex propriis alere sumptibus/ pro ut. M. crassus aluit & alii q̃ plures fecere. Quis præterea ĩ Italia est beatissime pater Iuli nostro tempore princeps seu ciuis tam potẽs tantaq; præditus suppellectili.ut erat Lucullus ipse Romanus quem cicero Xersem appellauit/qui ad uiginti quinq; mil.hominum honorifi-

ce suscipere poterat: nec tñ Lucullus solus ea in Vrbe diues habebatur, teſtis Plinio/cum etiam uiginti ciuium millia & eo amplius in Vrbe Romana fuiſſent/ qui cum Lucullo de diuitiis contendere potuiſſent. Clodius uero Aesopi tragedii filius Romæ ſingu/los uniones ac precioſiſſimas margaritas in conuiuio magnificentiæ cã ad ſorbendum dedit.

Ancus autem Martius ſalis modios ſex millia in congiario dedit Po. Ro. qui primus ſalinas inſtituit.

T. petronius iuris conſultus moriturus inuidia Ne/ronis principis/ut menſam eius exheredaret Trullam murinam trecentis ſextertiis emptam fregit. Sed Ne/ro(ut par erat)principes uicit omnes .cccc. ſextertiis fragmenta emit/& cupidinem unã parauit q̃ potaret Omitto Trullam criſtallinam centũ quadraginta millibus empta a matre familias nec diuite. Opera ipſa ædificiorũ diuitias Ro. ciuium demonſtrarunt.

De nonnullis triumphantibus.

i Vlius cæſar quinquies triumphauit.

Primus excellentiſſimus triumphus fuit gallicum. Sequentem uero egit Alexandrinũ. Deinde põticum. Proximum Aphricanum. Nouiſſimum uero Hyſpanienſem diuerſo quemq; apparatu: aſcenditq; capitolium ad lumina. xl. Elephantis dextra atq; ſiniſtra Lychnos geſtantibus / teſte Suetonio / Pontico Triumpho inter pompæ fercula trium uerborũ prætulit titulum. VENI. VIDI. VICI.

Quid dicam de Pompeio Magno: qui primus triũ/phans Myrrhina uasa inuexit sexq; pocula ex eo triũ pho capitolino Ioui dicauit/quæ primum ad hominum usum transiere. Abacis etiam escariisq; uasis inde expetitis. Excreuitq; in dies eius rei luxus Myrrhino.lxxx.sextertiis tres Pompeius ipse magnus in tertio Triumpho transtulit alueum cum texaris lusoriũ e gemmis duabus latum pedes tres longũ uero ped. iiii.& lunam auream pondo.xxx.millium: tactos triclinares tres uasa ex auro & gemmis abacorum nouem: Signa aurea tria Mineruæ matris & Apollinis/coronis ex margaritis.xxxiii. Montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circũdata uitæ aurea. Museum ex margaritis in cuius fastigium horologium erat cũ imagine GN. Pompeii e margaritis/& alia q̃ plura spolia aurea.

Omitto triumphum Scipionis Aphricani: qui teste Liuio lib.xxxii.in triumpho suo argenti pondo centum millia.xxii.in pub.ærario posuit ad urbẽq; statuas pulcherrimas & infinitã predam perduxit.

Paulus Aemilius ex uetustissima Aemilioꝝ patritiorum familia post uictoriã de hugubris habitam profectus est cum exercitu contra Perseum Macedonũ Regem: ipsum tandem cum filiis ac filia captum cũ uniuerso thesauro Macedoniæ Romam deduxit: cui S.P.Q.R. Præparauit triumphum: Omnia tẽpla Vrbis aperta erant sertis & floribus exornata/& in oĩ

bus locis Vrbis/per quæ trãsiturus erat arcus lignei triumphales fabricati uariis ornamentis erecti fuere. Prima.n.die uix Signis Figuris Collossis Tabulis transmittendis suffecit.

Secũda uero die Macedonum arma multis curribus delata fuere sicut erant scuta gateæ Thoraces Ocreæ omnia ex auro adornata. Post hæc autem in curribus sequebantur uiri qui nummismata ferebant argẽtea in uasis.cccl. Quodlibet.n.uas erat trium talentorum quattuorq; uiri singula uasa regebant: alii uero crateras/phialas argenteas / ornatissimosq; calices aureos deferebant. Tertia uero die stabant Tibicines classicum & bellicum sonum dantes / post quos. cxx. boues albi deauratis cornibus uictis & sertis ornati ducebantur cum patenis & uasis sacrificandi. Postea uero sequebantur & uiri ut supra portantes aurea nummismata in uasis/numerus uasorũ trium Talentorũ fuit.lxxxiii.cum aurata fiala decem Talentorum pretiosis margarittis exornata cum aliis q̃ pluribus uasis aureis magni ponderis lapis pretiosis adornati. Post hæc erat ornatissimus Persei Regis deuicti currus cũ spoliis & diademate cum armis eius in altum extẽsis Postea uero Darius & Alexander Regis filii cum pedagogis & alumnis fortunium suum pro ætate non intelligentes: quos pulcherrimos paruulos ad lachrimas Senatus populusq; uniuersus præ gaudio commotus est: omnisq; turba regis filios & filiã ad mise-

ricordiã cõuersa est. Ipse uero Perseus rex post filios demissa facie trepidus ac turbatus icedebat: post quẽ amici eius & duces & potẽtes & familiares ibant mœsti & lachrymantes: ut spectaculum letitiæ & doloris uisum est: uictores & uicti lachrymabantur. Post eũ aureæ coronæ deferebantur: quas a ciuitatibus Græciæ Aemilius dono acceperat: numerus enim coronarum erat. cccc. Postremo uero Aemilius ipse triumphans uictor ornatissimo curru inuectus sequebatur purpuram auro cõtextam indutus laureatus laurique ramusculũ manu dextra gerens: quem trahebant q̃ttuor equi candore certantes cum niue. Milites uero subsequebantur in ordine canentes patria carmina salibus permixta: nonnulli uero Aemilii laudes & uirtutes: currum subsequebantur captiuitate liberati raso capite & pileati deinde equites laureati. Erãt ibidẽ & arma uictorum laureata in triumpho/qui triũphabant coronam lauream cum peruenisset ad capitoliũ post sacrificia ponebat in Iouis gremio.

Iulianns imperator Romam cum triumpho uia Flãminia ingressus aureo carpento ciues obuiam factos mira benignitate inspexit & ueneratus est dicitans illud Cyneæ Pyrrhi legati uerum esse tot se uidere Reges in urbe Roma/quot ciues populum romanum ad risum cõcitauit: ꝙ porta urbis igrediẽs celsas & fastigiatas: arcusque triumphales ĩpaltos & latos/homo

paruæ ſtaturæ/caput incuruaret more anſerum/leſio/nem ueritus. Is præterea campum Martium cum admiratione inſpiciens ſepulchrum Aug. Cæſaris tot ſimulachris marmoreis & æneis ornatum. Forum Ro. Iouis Tarpei delubra. Thermas. Porticus in prouinciæ modum auctas Amphiteatrum Tyburtino lapide extructum uariis picturis & ſtatuis adornatū tantæ altitudinis. Pantheon. Templum Pacis circū maximum tot aquæ ductus. tot Arcus triumphales. tot ſtatuas per Vrbem ad ornatum poſitas obſtupuit ac tandem dixit. Naturam uires omnes in unam Vrbē effundiſſe. eadem uerba in noua urbe cæteris paribus ut alter Iulianus dicere poteſt. Si. n. inſpiciamus palatia Pontificum/& ædes ſumptuoſiſſimas Cardinalium adornataſq; uineas maximis ædificiis picturis/& ſtatuis exornati obmitto pulcherrimas Domos & Vias ampliſſimas/& templa ipſa inſtaurata tempore Syxti cum pōtibus & tuæ beatitudinis. tamen ut ad inceptum redeam prædictos triumphātes omnes tua Sanctitas ſuperauit. deuictis Potentiſſimis hoſtibus fidei Chriſtianæ expulſiſq; tyrannis Ciuitates eccleſiæ occupantibus:

Primus triumphus tuæ ſanctitatis fuit de uictoria recuperatæ Bononiæ: quā Vrbem ingreſſus more triūphantium Sanctitas tua triumphali curru inuecta īcedebat cum hymnis & canticis præcedētibus proceſſionibus & magiſtratibus totius ciuitatis & uicinorū

oppidorum. Post quem exornatum triumphū subse-quebantur Cardinales Reuerendissimi numero. xx. cum epīs xliiii. & multis prælatis & curialibus.

Erant & milites ipsi uariis armis exornati uestibusq; sericei auro contexto circum ornati cum insignibus ruereis. Inter quos erat Præfectus urbis & Senogal. nunc uero dux Vrbini nepos tuæ sanctitatis cū exercitu ecclesiæ uariis armis exornatus. Erat & Nobilissimus Marcus Anto. Columna capitaneus Po. Florentini cum multis Romanis uiris expertis. Erant & alii milites Floren. Bononienses/& Perusini/Pistorienses uniuerso populo spectante cum plausu & lætitia conclamentes. Iuli iuli. Pater patriæ & cōseruator libertatis & Po. Bononiensis.

Omitto Templorū ornatmenta & Arcus triumphales per uniuersam Ciuitatem erectos auro/sertisq; exornatos cum epythaphiis de liberatione patriæ a Tyrannica seruitute. Omitto præterea laudes & carmina pluribus in locis afixa & recitata audiebat̄ undiq; Clangor tubarū/& classicū sonitū & bellorū strorū. Erant præterea nōnulli ministri tuæ sctītatis/q publice īter plebem ipsam spargebant auream pecuniā & argenteam in signum liberalitatis & magnificentiæ quod ipsi Romani triumphantes in eorū triumphis usq̄ fecisse legitur/mirabilæ dictu/donec ad Templum. s. Petri uentum fuit/in quo peractis solemnibus sacrificiis ad palatium postea uentum est: ubi &

pecunia multa aurea in publica platea militibus spar
sa fuit spectaculi gratia dataqꝫ benedictiōe unusqsqꝫ
gaudens ad propriam remeauit. die.xi. mensis No-
uēb.M.D.VI.quo anno & flores rosarum & poma/
& tempora extiua fuere e mẽse decembrio. Et omnes
Bononienses dicebant uere Iulius pater est cœlorum
& Planetarum.

Secundus Triumphus fuit recuperatis ecclesiasticis
rebus in ingressu magnæ urbis Romæ:ut tēpla om-
nia Vrbis aperta uariis sertis & floribus exornata erāt
uiæqꝫ ipsæ arabicos odores spirabant:in quibus erāt
erecti cōtinui arcus lignei auro exornati/ columnisqꝫ
de argentatis suffulti. Erat p̄terea ipse arcus Domitia
ni in campo martio adeo exornatus ac uariis statuis
& picturis instauratus a bona memoria Georgii car.
Vlixbonensis & ep̄i portuensis ac si nouiter ipse Do
mitianus iterum triumphasset.

Omitto magistratus & officiales ac totam curā Ro.
cum processionibus & Clero totius urbis/qui oēs in
die palmarum/occurrerunt obuiam dicentes: Benedi
ctus qui uenit in nomine domini liberator Vrbis &
ampliator imperii conseruatorqꝫ libertatis ecclesiæ
donec uentum est ad Vaticanum in templo Diui Pe
tri Apostoli/ut alias deo dante maiora de tua sancti-
tate scribam/ac Tertium triumphum duobus prædi
ctis in meliorē forma redactis addam/quod erit ma-
ximū de infidelibus ipsis ac perfidis maumethanis.

De magnitudine imperii & triumphis.

t Rriumphus nõ idem ualet quod ouatio teste Pomponio Læto:q dicit:Domitis multa cæ/de hostibus habebatur triũphus/ & boues cornibus auratis mactabantur:cum uero hostes sine pugna & sanguine cum ducibus nostris conuenissent/ qm̃ res per acta sine cæde esset ouatio erat.pedes ingrediebatur Vrbem/qui sic uicisset sine ferculorũ pompa myrtho coronatus una cum militibus:tibicines ouantem præcedebant:quæ paciferæ choreæ instrumenta sunt in sacris mactabantur oues: unde ouationis nomen. In triumpho clangor tubarum. In ouatione uero cõcentus tibiarũ.ille Martis hic Veneris erat. Scribit p̃terea de magnitudine imperii romani dicens. Ab ortu usq; ad Indos propagati imperii fines:nõ Euphrates/non Tygris uetuere/non superbæ regum persarũ minæ:a meridiæ Aethiopes per legatos adcersere: ab Aquilone barbareæ/feræq; legationes Sarmatarũ domitæ: ab occasu Gensoriacus Oceanus admirabilis uictoriæ:testis est simul & Brittannicus. Igitur toto terrarum orbe undiq; Romana arma illustres uictorias adsecuta sociis lætitia præbuere: rebellibus metũ terroremq; pugnare cupientibus. Porro Persæ armis Ro.cedere cõfessi intra positos terminos se tenuerũt. Vergilius nanq; Maro.

Imperium sine fine dedi. De ueneratione principum Ro.beatissime pater scribere non audeo. dicit

enim prædictus Pomponius. Dioclitianus uero Ro. principum uictoriosissimus diuinos honores impera toribus Augustis habendos præcepit: nam cũ priores ut Consules salutarentur. Primus ipse uoluit adora ri: uelut in eo esset cœlestis maiestas: fratrem solis ac lunæ se nuncupans: Imperatores antea manus exos-culandas nobilibus præbebant: postea uero subleua-bant ad oris osculum/ uulgus genua exosculabatur. Dioclitianus edicto sanxit uti omnes sine geberis di-scrimine prostrati pedes exoscularent/ quibus etiam ueneratiouem quandam adhibuit exornans calcia-menta auro & gemmis & margaritis/ quod fecisse ante. C. Calliculam memorant. de triumpho domi-tian. parpulchre scripsit Pomponius lib.ii. Quid plu ra? Augustinus tria uidere uoluisse dicitur. s. Romam triumphantem. Paulum prædicantem/ & Christum in carne.

De laude ipsius urbis:

d E Vrbæ Roma multa dicenda forẽt. paucis ta men uerbis expediam. Dicit.n. Pli.lib.iii. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse meri-to. si breuiter atq; in transcursum in hunc modum di-catur. Terra omnium terrarum alumpna/ eadẽ & pa rens numine deum electa/ quæ cœlum ipsum clarius faceret: sparsa congregaret imperia: ritusq; moliret: & tot populorum discordes ferasq; linguas sermonis commercio cõtraheret ad colloquia/ & humanitatem

homini daret/breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum/quos quis attigerit? tanta rerum singularum populorũq; claritas tenet. Vrbis Roma uel sola in ea & digna etiã festa ceruice facies/ quo tã dem narrari debet opere?

Et qualiter Campaniæ ora per se fœlixq; illa ac beata amenitas/ut palam sit uno in loco gaudentis opus eẽ naturæ. Iam uero tota uitalis ac perhennis salubrita/tis cœli temperies est tam fertiles campi:tã aprici col/les/tam innoxii saltus:tam opaca nemora.tam muni fica siluarum genera:tot montium afflatus/tanta fru gum & uitium olearumq; fertilitas:tanta nobiliũ pe/corum uellera:tot optima thauris colla:tot lacis/tot amnium/fontiumq; ubertas totam eam perfundens tot maria/portus:gremiumq; terrarum cõmertio pa/tens undiq;/& tanq̃ ad iuuandos mortales ipsa auida in mare ꝓcurrens:neq; ingenia/ritusq; ac uiros & lin gua manuq; superatas cõmemoro gẽtes:ipsi de eã iu/dicauere græci/genus in gloriam suam effusissimum quotam partem ex ea Græciam magnam. Scribit præ terea.lib.vii.gentem in toto orbe præstantissima una omni uirtute haud dubiæ romana extitit.

Strabo ait. Hos quidem prosperos rerum euentus ip sa regiones natura præbet adiecit ei Romanus popu/lus quicquid ex prouidentia consultandum erat.

Nam cum in condẽdis ædificiis græci acuti maxime

ac solertes fuisse uideātur/cum pulchritudinē & munimētum ingeniose prospicerent/portusq; & agri feracitatē. hi ea maxime animaduerterunt: quæ illi par/uifecerunt. Hormisdas a Constantino imp. quid de Vrbe Ro. sentiret. Id tātum placere respōdit. quod didicissent ibi quoq; homines mori (ut philosophū decebat) loquutus est. Quid dicam beatissime pater de ciuibus & populi ro. numero? Censu Romæ agitato iuuenta sunt ciuium ro. lxix. centena & . cxliiii. mil. Olympiade. ccvi. salutis uero Christianæ an. xl. viii. Hæc est illa Roma/que genuit Scipiones & Fabios/Metellos/& Lucullos/Sullam & Marium/ Oratium/& Mutium/Fabricium/& Dentatum/Marcel/los/& Pompeios/atq; ipsum Cæsarem/& Augustū. Hæc est illa præclara Vrbs quæ tot excellentes ingenio uiros edidit Varronem. s. atq; Catonem: Salustium/Tullium. & Hortensium. Omitto Gracchum: & M. Antonium/aliosq; multos prudētissimos uiros. Hæc tandem illa est æterna & potens aureaq; Roma quæ perdomito orbe terrarum genuit Sanctissimos pontifices uidelicet.

Cletum & Clementem Marcellum & Syxtum Gregorios & Leones atq; Siluestrum & alios multos: & ad id summi culminis fastigium peruenit ut omniū populorū regna/omniū gentium imperia magnitudine/potentia/uirtute superauerit. Iuuēcus hyspanus in euangeliorum opusculo heroicis carminibus au/

ream Romam nominat. Pompo.uero læ.terrarũ deã & gentium Reginam appellat/quam Vrbem Franc. Petrarca mundi caput & urbium reginam uocat. Hic xp̃s profugo Vicario fuit obuius hic petrus in cru/cem actus: hic truncatus est Paulus: hic assatus Laurẽtius. hic sepultus uenienti Stephano Prothomar. lo/cum fecit: hic spreuit. feruens oleum Ioannes. hic Agnes post obitum uiuens suos flere prohibuit. Sed quo pergo? possum ne tibi in hac parua papiro Ro/mam designare? Profecto si possim/non oportet: no sti omnia/non quia Romanus ciuis: sed quia talium imprimis rerum curiosissimus ab adolescentia fuisti/ qui.n. hodie magis ignari rerum romanorum sunt: q̃ romani ciues: iuitus dico. Nusq̧ minus Roma co/gnoscitur/q̃ Romæ: qua in re non ignorantiam so/lam fleo (q̃q̃ qd ignorantia peius est?) sed uirtutũ fugam exiliumq̧ multarum. Quis enim dubitare põt quin illico surrectura sit: si ceperit se Roma cognoscere? Forliuiensis autem scribit. Propria quædã habet Vrbs Roma adeo præclara excelsa & admiranda: ut nedum alibi in orbe inueniantur. sed nec etiam trans ferri liceat optari: qui Romam ipsam rerum caput & Dominam non uiderit temere quicquam alicubi ad mirabitur. Quid plura beatissime pater? Quæ nã est illa urbs in toto terrarum orbe sub aureo sæculo fun/data nisi roma i Latio & Ethruria posita? Plinius. n. libro tertio ait. Saturnia inquit est ubi nunc Roma.

Antipolis uero ubi Ianiculũ in parte Romæ. Habet enim sancta Vrbs limina apostolorum Petri & Pauli & terram sacro martyrum cruore purpuream & alia loca deuotissima cum indulgentiis & reliquiis sancto rum & sanctarum dei de quibus in sequenti libro nõ nulla dicam: secundoq́ finem imponam.

Bartholomeus Cyniscus Francisco Albertino.

Qui cupis euersam iam per tot sæcula romam
 Primeuam in faciem cernere: nostra legas:
His nanq́ inspicies fora cuncta: Theatra: Cloacas:
 Aelogya: Eurypos: Balnea: Templa: Vias.
Quicquid quale & ubi septem sub regibus: & quid
 Induperatorum tempore: & ante fuit.
Hæc mælius nemo est qui concinnauerit unq̃
 Quæ uatum mille uix monumenta canunt.

Bart. prædicti Tetrasticon.

I/liber impauidus domini subiturus amici
 Iudicium/hic musas/hic helicona colit.
Non est quod timeas si tu laudaris ab illo.
 Spernere tunc ronchos inuidiamq́ potes.

De noua Vrbe

S Yxtus Quartus summus & maximus Pontifex cepit Vrbem instaurare. Primus.n. obscuras porticus destruxit. ac uias & plateas urbis dilatauit & lateritio ope strauit: ecclesiasq; multas dirutas a fundamentis in pristinam formam redegit. Successores uero ipsum imitari conati sunt. Postremo sanctitas tua & syxtum ipsum cæterosq; breui temporis spatio superauit: opera enim ipsa dilucide ueritatē rei demonstrant. ut noua urbs merito appellari possit. Multum tamen differt ab illa prima antiquitate: Nam quanta Roma fuit ipsa ruina docet.

Pompo.lætus lib.ii. Ro.hy. scribit. Badulam qui & Totila flagellum dei appellatur: post euersam italiam Vrbem ipsam solo adequasse. dicit enim Gotthi duce Totila Vrbem romam prodirione Isaurici militis xvi. Kl. Ian. Porta celimontana ingressi imperio potiti sunt: nec eo contenti bona diripiunt. Mœnia bona ex parte solo æquant: domos aliquot igni absumūt: incolas omnes cuiusq; gradus atq; ordinis rex potissimum Totila ab Vrbe abire præcepit: ducturus alio in loco coloniam. Multitudo omnis in propinquas Vrbes se recepit/sine habitatoribus urbis relicta est: mansitq; in ea solitudine amplios.xl.diebus.

Hæc sunt tua monimenta parens romule: hæc est illa

æterna Vrbs terrarum dea gentiumq; Roma/cui par est nihil/& nihil secundũ:quæ undiq; uicto pene or be ad uectos triumphos recepit:cuius imperium oc/cidentis oceano & trans tygritanis regnis terminatũ: tu ne illa Roma ad quam tot sunt sub cœlo gẽtes cõ uenire ius erat:'Tu ne illa/quæ innumerabiles colo/nias emisisti:'Sed iam ciuili intestinoq; hodio eo lap sa es:ut honorificentior habereris:si nomen tuũ tan/tummodo extaret.Scribit prætetea incendium in Vr be surgentibus flammis diebus. xiiii. emicuisse. sed nõ omnia ædificia in cineres iuisse. Verumtñ tres re/giones Portam.s.Capenam.Piscinam pub.& Auen/tinum ipsum adeo consumpsisse ut neq; tũc neq; po/stea restitui poterit/scribit præterea.Hoc in loco di/gredi non ineptum putemus/ut scilicet ostendamus epũm ro.caput catholicæ fidei semper fuisse. Roma ipsa terrarum dea & gentium regina poscere uidetur dei sedes & imperii generis humani/sed ubi noua ro/ma præsentibus Aug.lacertos extulit absentia princi pum nostra Roma paululũ imminuta utraq; tamẽ Vrbe principatum sibi uendicante & quæ seequunť.

De origine Vrbis & nomine satis ab Igino & Fabio pictore & Beroso dictum est & perpulche ab Io. An. Viterb.uiro Clariss.

Fabius pictor ait.Denominare.n.aut imponere gen/tibus & locis noua nomina:tm̃ regiam ducumq; ius est.Suscepto igitur italus italiæ imperio : tum filiam

suam Romam nomine: Siculis & ab originibus i la-
tio præfecit. Quæ relicta capena medium palatinum
tenuit/& i uertice ubi hæret exquilio Romam oppi-
dulum condit quod Valentiam sonat. post eius obi-
tum ob plaudes neglectũ oppidũ fuit usq; ad aduen
tum Aueandri/qui cum oppido simul restituit no-
men. Quæ quidem Vrbs Syxti & tuæ sanctitatis tẽ-
pore instaurata & in nouam formam redacta est / &
quotidie diuersis i locis ædificiis ãplissimis exornat.

De nonnullis ecclesiis & capellis.

d E primaria basilica lateranesi mentionem nõ
faciam: in stationum opusculo satis dictum est
ac etiam in palatio Constantini in laterano: tamẽ pẽ
beatissime: iterum atq; iterum prædictam basilicã cũ
baptisterio appẽditio pene collabente Sanctitati tuæ
plurimum commendo antequam corruat.
Basilica diui Petri apost. principis in Vatic. a beato
Siluestro Pa. eiusdem nominis primo fuit. quæ cen-
tum marmoreis est substentata columnis: quamqui-
dem nunc tua beatitudo amplificat. excedit enim ad
mirationem & magnificentiam Greciæ in ædificatio
ne Templi Aephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis
factum a tota Asia. Templi. n. lõgitudo. ccccxxv. pe-
dum. Latitudo uero. ccxx. Columnæ cxxvii. a singu-
lis regibus factæ. lx. pedum altitudine ex his. xxxvi.
cælatæ. teste Plinio. lib. xxxvi. Nil mirandum est Bea-
tissime pater. Nam templũ cathedralis ecclesiæ sancte

Mariæ floris nuncupatum/ciuitatis nostræ Florenti-
næ e septis quadratisq; lapidibus constructum cum
nonnullis capellis emusiuo adornatis marmoribus
diuersorum colorum totum incrustatum excedit p̃-
dictæ Dianæ Templum. Latitudo.n. ipsius est ped.
ccciiii.in parte crucis/corporis uero.cxlviii. Longitu-
do totius ecclesiæ ped.ccccc. Altitudo uero.cxl. Alti-
tudo autem marmoreæ testitudinis in medio positæ
ped.ccciiii. Turris uero campanarũ marmorea uariis
statuis exornata ped.cclxxx.omitto pauimentũ mar-
moreum inceptum & sepulchra pulcherrima ipsius
Templi celeberrimi/quæ omnia deo dante sanctitas
tua uult superare in supradicta basilica:quod præcla-
rum & admirabile opus iam ad sydera tendit fabri-
cæ/cui sanctitas tua Fatium.s.R.E.Car.tit.s. Sabinæ
instituit.

Obmitto turrim campanarum:quam tua beatitudo
plumbeis laminis exornauit.

Basilica diuæ Mariæ maioris a diuersis pontificibus
ampliata:quam fundauit Ioãnes patritius romanus
tempore Liberii.PP.quam postea Xyxtus.iii. amplia
uit & musiuo exornauit ut in stationũ opusculo di-
xi. Alexander uero.vi.laquearia aurea posuit supra q̃
hoc anno tua beatitudo tectum cum trabeis instaura
uit:omitto organum & turrim pulcherrimam cãpa-
narum:quam tua beatitudo plumbea teca & Aurata
pila cum cruce exornauit.

Ecclesia.s.Laurentii extra muros quam nuper Reuerendissimus Oliuerius Carrapha Card.Neapolitañ. exornauit & laquearia aurea uariis picturis adornata restituit. De aliis ecclesiis principalibus & antiquis satis in opusculo stationum dixi.
Ecclesia.s.Crucis in hier.in nonnullis locis cum pulcherrima capella emusiuo a Reuerendissimo Bernardino hyspano ti.car.instaurata est cum imagine prædicti uiri doctissimi ac sacrarũ cerimoniarũ erudiss.
Ecclesia.s.Mariæ de populo a Syxto.iiii.fuit ab ipsis fundamentis cum claustro instaurata:quam hoc anno tua sanctitas non degenerans a patruo Syxto ampliauit pulcherrimisq; picturis & sepulchris cum nouis capellis & cœmiterio Iulio exornauit ut dicam inferius de capellis:
Ecclesia.s.Mariæ de pace a Syxto.iiii. fundata postea uero ab Oliuerio Carrapha car.neap.exornata.
Ecclesia.s.Mariæ in dõica uulgo in nauicula antiqua & deuota/quam nuper Reuerendissimus Ioãnes de medicis Florentinus primarius Diaconus Cardi. S. R.E.eiusdem tit.collapsam in pristinam formam restituit. De præclarissima familia medicorum satis in stationibus dixi:quæ quidem in locis piis omnes alias familias nostri temporis superauit: ut opera ipsa nõ solum in Italia multis in locis apparent sed in ipsis ecclesiis & locis terræ sanctæ uisuntur in laudem prædictæ nobilissimæ familiæ auctores multi præ/

clarissimi diuersa opuscula publicarunt.
Ecclesia.s.Mariæ de Loreta urbis & ecclesia.s.Rocchi ex helemosinis pub.fundatæ sunt tempore tuæ San.
Ecclesia.s.Mariæ de anima apud ecclesiam pacis a natione almanorũ instauratur & amplificatur.
Ecclesia indiuiduæ trinitatis in colle hortulorum a rege Francorum incepta & a reuerendissimo Gulielmo maclouiense presbytero card. & episcopo pnest. exornata qui lapides maioris capellæ ex gallia ad urbem propriis sumptibus transferre iussit.
Ecclesia.s.Saluatoris cũ ecclesia.s.Lodouici ibidem cõtigua fundata est a natione gallorum.
Ecclesia sanctæ Barbaræ perpulchra constructa est a natione Anglicorum.
Ecclesia sancti Io.baptistæ cum fraternitate Florẽ. ab ipsis florentinis constructa.
Est & alia ecclesia.s.Io.bap.de misericordia cum hospitale in qua sepelliuntur corpora qui pœnam capitalem merentur a Natione Florentinorum fundata apud Velabrum.
Ecclesia.s.Petri in monte aureo siue Ianiculo perpulchra a fundamentis restituta a regina hyspaniorum.
Ecclesia sancti Iacobi in circo flammineo a natiõe hyspanorum diuino officio solemniter quottidie uenenatur maxima cum reuerentia.
Ecclesia.s.Stephani in Celio monte & alia ecclesia sci Theodoli marty.apud palatium maius a Nicholao

Papa.v.instaurata.
Ecclesia.s.Saluatoris de pede montis in trans Tyberim cum alia ecclesia sancti Ioannis san. Cosmæ & Dam.cum monasterio &.s.Stephani in columnis ripæ cum alia ecclesia ꝓpinqua ad radices Auentini.
Et ecclesia sanctorũ.Quirici & Iulictæ cũ ecclesia sctĩ Vitalis mar.& s.Susannæ & Viti & Modesti mar.
Et ecclesia sctõrũ mar.Nerei & Archilei cum ecclesia sancti Stephani in Vaticano cum nonnullis capellis quæ omnes collapsæ a fundamẽtis syxtus. iiii. anno Iubilei restituit.
Omitto extra Vrbem ecclesiam.s.Pancratii cum aliis multis/quibus addidit reliqas & indulgentias.
Ecclesia.s.xii.Apostolorum cum porticu & uestibulo instaurata fuit a tua beatitudine/ut apparet in epithaphio marmoreo cum his litteris.s.
SEDENTE Syxto.iiii.Pont.max. Iul. Car.s. Petri ad Vinc.nepos hanc basilicã pene collabẽtẽ re stituit.
Ecclesia.s.Petri ad Vin.cum habitationibus fratrum a tua beatitudine maxima impensa instaurata est.
Ecclesia.s.Blasii de pannetta apud Iuliani palatium a fundamentis incepta est a tua beatitudine. cui quidẽ gratiam concedat dñs perfinitam uidere.
Ecclesia s.Laurentii in damaso a Damaso.PP.cõstructa:quam postea collapsam Raphael Riarius Reuer. Card.tit.s.Georgii a fundamentis restituit.
Ecclesia sanctorum Sergii & Bacchi instaurata fuit a

Reuerendissimo Gabrieli Card. Agriensi.

Ecclesia sanctorū Petri & Marcellini a reuerē. Philippo Car. Cenoman. collapsa in pristinam formam restituta est.

Ecclesia. s. Marci ab ipso Marco. PP. fundata postea a Paulo. ii. instaurata postremo uero a reuend. Car. de Grimmanis exornata.

Ecclesia. s. Augustini cum habitationibus fratrū constructa fuit anno christi. M. cccclxxiii. a reuerēdissimo Guliermo de Estouteuilla episcopo Ostiensi Car. rothomacensi & S. R. E. Camerario.

Ecclesia. s. Anastasiæ deuotissima/quam collabentem partim uero dirutam reuerendissimus robertus Vir doctissimus eiusdē ti. presbyteri Car. Nanteñ. in pristinam formam restituit ampliauitq.

Sunt & aliæ multæ ecclesiæ instauratæ de quibus ne sim prolixus mentionem non faciam.

Capella Nicolai. v. & alia secreta Eugēii. iiii. quas frater Io. flor. ord. præd. perpulchre depinxit in palatio apostolico sunt a tua beatitudine picturis & marmoribus ac porta pulcherrima exornatæ.

Capella. PP. syxti. iiii. in palatio apostolico ppulchra in q̄ sunt picturæ noui & ueteris testamēti cum pontificibus sanctis/manu & arte mirabili nobilium pictorum concertantium uidelicet. Petri de castro plebis/ & Alexādri & Dominici & cosmæ atq Philippi floren. quā tua beatitudo ferreis catenis muniuit; ac su-

periorem partem testitudine? pulcherrimis picturis & aura exornauit opus præclarum Michaels Archãgeli floren. statuatiæ artis & pictura præclarissimi. Omitto sacrarum locum ab Innocentio. viii. fundatum ampliatum uero a tua beatitudine: in quo sunt ad honorem dei & ornatum prædictæ capellæ paramenta gemmis & auro cum unionibus contexta. sũt & uasa multa aurea & argentea cum pulcherimis candelabris deauratis: quæ omnia tua sanctitas donauit. Sunt ibi præterea reliquiæ & cruces & calices & alia ornaméta a Paulo Syxto & Innocentio/atq; Alexandro Pontificibus instituta. Omitto pluuialem ditissimũ/quem magnus presbyter Ioannes Indianus dono misit syxto pont. max. Omitto regnum trium coronarum preciosis margaritis a diuersis pontificibus exornatum. Omitto præterea aliud regnũ ditissimũ idest infulam pontificalem cum aliis ornamentis/& indumentis pont. a tua beatitudine. Quid dicam de xii. Apostolis argẽteis deauratis a tua beatitudine largitis. Plura? prædictos omnes Põtifices quas sanctitas superauit.

In ecclesia. s. Petri est capella cum choro & pulcherrimis collumnis porphir. spolia thermarum Domiani quæ uocatur Syxti capella: in qua est sepulchrũ æneum syxti. iiii. quæ omnia tua sanctitas in minoribus constituta benemerenti patruo posuit: ut dicam in Epythaphiorum opusculo.

Eſt & alía capella parua ſed pulchra in eccleſia ſancti Petri ad uincula cum ferreis cathenis beati Petri apoſtoli/quam tua beatitudo æneis intrinſecus & extrinſecus ſculptis exornauit tabernaculis.

In eccleſia ſanctorũ.xii:apoſtolorũ eſt capella maior pulcherrime depícta cũ tabernaculo marmoreo. iiii. porphireis columnis ſubſtentato cum alío tabernaculo marmoreo corporis Chriſti & apoſtolorũ Phil. & Iacobi ſimulachris cum ſepulchro Raphael. germano/quæ omnia poſuit tua beatitudo anno ſalutis Chriſtianæ.M.cccc.lxxyii.ut aptius dicam in epytha.

Omitto marmoream aquilam ìnter antiquas ruinas repertam/quã ſuper portã eccleſiæ.S. tua collocauit.

In eccleſia.ſ. Mariæ de populo ſunt multæ capellæ uariis picturis & marmoribus exornatæ maiorẽ uero capellam tua beatitudo fundauit/ ac uarriis picturis exornauít manu Bernardini Peruſini in qua ſunt ſepulchra pulcherrima ut dicam ínferius de ſepulchris.

Omitto Coronationem Virginis argenteam cũ Angelis pondo lib.cl.quam tua ſanctitas dictæ capellæ donauit cum aliis muneribus.

In Baſilica.ſ.Petri in Vatic.eſt tabernaculũ marmoreum.iiii.porphireis ſuffultum colũnis : in quo ſunt xii. Apoſtoli ſculpti cum paſſione martyrii apoſtolorum Pet.& Pauli:manu Mathei pullarii flo. ſculptoris præclariss:quod quidem opus mirandum Syxtus iiii.reſtituit auroq; exornauit.

In Basilica.s.Mariæ maioris in capella maiori ẽ pulcherrimum tabernaculum marmoreũ manu Minii florenti impensa uero Reuerendissimi Gulielmi de Estouteuilla Camerario.
In ecclesia.s.Laurentii in Damaso est tabernaculum & capella sacratiss.Corporis Xp̃i uariis marmoribus & picturis/quod opus societas eius cum dñã Theresia Hyspana fundauit.
In ecclesia.s.Mariæ super mineruam est capella in honorem Vir.Mariæ & beati Thomæ de Aquino constructa ac dotata a Reueren.Oliuerio caraphe.Card. Neapo.epis.Hostien.quam Philippus alterius Philippi de Lippis pictor excellentiss.Flor. mira arte depinxit ut opa eius Flor.in templo diuæ Ma. Nouellæ demonstrant.
Est & alia capella de Tornaboniis flor.depicta a Dominico Girlãdario flor.ut opera eius flor. in templo trinitatis & Mariæ nouellæ demonstrat.
Est ibi alia capella Vir.depicta a fratre Io.flor.
Sunt in Vrbe aliæ multæ capellæ ornatissimæ:ut est in ecclesia.s.Mariæ de ara cœli & de pace &.s.Petri in mõte aureo &.s.Marci & honorii & aliarũ ecclesiarũ.

De palatiis Pontificum.

PAlatium lataranense a ueteribus pont. instauratũ est/in quo nõnullæ ãtiqtates eo.apparẽt.
Palatium apostolicum.s.Petri in Vaticano instauratum fuit a Nicolao.iii. Vrsino deide a Nico.v.& Eu

genio.iiii. Postea uero a Paulo pio.ii. & a Syxto.iiii.q artium & bibliotecas & capellá extruxit.ac ut dicam a fundamentis ipsis totum restituit. Deinde uero ab innocentio & Alexandro ampliatum est. Postremo uero quantum a tua beatitudine ampliatum & instau ratum sit res ipsa est in promptu. Plus enim tua S. hucusq; fecit quam omnes alii prædicti per annos cẽ tum non fecere: in quo sunt portæ uariis marmori/ bus cum statuis adornatæ a tua beatitudine. Sunt p̃/ terea aulæ & Cameræ adornatæ uariis picturis ab ex cellentiss. pictoribus concertantibus hoc anno instau ratæ. Prætereo faciles ascensus ad commoditatẽ ædi/ um palatinarum cottile opus ex laterculis & lapide Tyburtino: ut ad summitatem usq; tecti facile possit equitari. Omitto laquearia pulcherrima auro & pic/ turis exornata in ipsis aulis uariis marmoribus & por phireticis lapidibus stratis.

Palatium. s. Mariæ maioris a Nicolao. v. inchoatum opus sumptuosiss. & imperfectum quod quidem ꝑ ut erat tua beatitudo exornauit ac portis ac ualuis & fenestris & aliis necessariis rebus muniuit: ecclesiáq; ipsam imagine argentea Virginis exornauit tectũq; super laquearia instaurauit.

Palatium sanctorũ. xii. apostolorum a Martino qnto Colũp. inchoatum quod quidem postea tua beatitu/ do a fundamentis sumptuosissimo ædificio restituit ac statuis uariisq; picturis & marmoribus exornauit

una cum ecclesia ibidem inclusa: quod quidem Reueren. F. Sotherinus flor. uult perficere.
Palatium. s. Marci a Paulo. ii. incoatum. postea uero a Laurentio Cibo Car. beneuentano exornatum. postremo uero a Reuerendiss. Domi. Grimanno cum ecclesia exornatum est.
Palatium. s. Sabinæ in quo Honorius. iii. & alter. iiii. Eugenius. ii. Pontifices habitarunt & antiquum ac deuotum: quod quidem reueren. Car. montis regalis instaurauit: postea uero a Fatio Sanctor. Viterb. eiusdem tit. Cardi. cum Viridario in nonnullis locis instauratum in quo loco erant ædes sabinæ ro.
Palatium Conseruatorum & Senatoris Vrbis in mõte Tarpeio ampliatum est a diuersis pontificibus. s. a Bonifacio. ix. Martino. v. Syxto quarto. & Innocentio. viii. multisq; in locis tempore tuæ. S. pulcherrimis picturis exornatum. In quo sunt monimenta q̃ plura Ro. S. statua Herculis ænea cũ hac inscriptiõe.
SYXTO. IIII. PONT. MAX. REGNANTE.
Aeneum Herculis simulachrum aurea mala secũdũ uiuente Tropeum sinixtra gerentis in ruinis Herculis Vict. fori boar. effosum conseruatores in monumentum gloriæ romanæ heic locandũ curarunt.
Est ibi caput Collossi fracti cum hac inscriptione.
Tempore Innocentii Pont. Max. viii.
Caput ex collosso Cõmodi Ant. Aug. Alt. tricenũ cubitum inter ruinas templi pacis in multa frusta re-

perto cōspiciundū cōseruatores Vrbis ro. heic iusset. Palatium nouum Iulianum cum ecclesia. s. Blasii de pānetta ibidem īclusa habet turres & loca fortissima pro cōmoditate & utilitate pub. quod quidē præclarum opus a fundamentis ipsis tua sanctitas extruxit cum ampla & recta uia noua: Omitto aliud palatiū apud ecclesiam sancti Petri ad Vincula nuper inceptum a tua beatitudine. Sunt & alia multa ædificia diuersis in locis Vrbis a Syxto & tua sanctitate cōstructa/quæ ad utilitatem pub. & ornatū urbis pertinēt. ut alias deo dante copiosius scribam.

De domibus Cardinalium.

d Omus reuerendissimi car. s. Georgii cum statuis ac picturis columnis & multis marmoribus suffulta cum ecclesia ibidem inclusa est perpulchra: quam R eue. R ap. riarius saonensis. S. R. E. Camerarius a fundamentis erexit.

Domus Vrsinorū propinqua cum orologio campi Flo. quam eximius Franciscus Venetus Vicecancell. fundauit/postea uero a R eueren. Petro R hegino siculo præsbytero Cardi. intus & extra uariis exornata est statuis atq; picturis.

Domus reue. Francisci Piccolominei car. senensis nō longe est a pdicta in qua erant statuæ grarum positæ.

Domus cancellariæ/quam R hodericus Bergia uice cancellarius reparauit. Galeottus uero nepos tuæ sanctitatis Vicecancell. multis in locis ampliauit ac sta-

tuis marmoreis ac pulcherrimis picturis exornauit.
Domus sancti Laurentii in lucina apud arcum domi
niani a pluribus card. ampliata.s.a Ioanne morinensi
& a Philippo Calandrino summo penitentiario: po/
stremo uero a Io.bap.Cibo & a Georgio ulisbonési
patria portugall.cardinalibus/cui quidé Fatius car.
sanctæ Sabinæ nónulla pro cómoditate addidit pro
ut eius insignia indicant.
Domus.s.marcelli fuit constructa a reue. Io. Veneto
epo Port.card.ti.s. Angeli.
Domus.s Mariæ in uia lata a Reuerendiss.Gabrielle
Agriesi Car.ti.s.Sergii & Bacchi fundata fuit. Postre
mo uero a Reueren. Fatio de sanctoriis Viterbensi
Card.titu.s.Sabinæ sumptuosiss. ædificiis ampliata
cum atrio & porticu & capellis & Aula pulcherrima
depicta. Omitto Viridaria/in quibus sunt uasa mar/
morea sculpta cum sacrificiis & raptu Sabinarum.
Omitto aquarum conseruationem subterraneam/ &
cameras uariis picturis & statuis exornatis ut eius in/
signia palmæ indicant.
Domus Cardinalis Columnensis apud ecclesiam.s.
xii. Apostolorum quam Io.ii. Diac.Cardi. Colum.
pluribus in locis instaurauit.
Domus Francisci Portii non longe a prædicta. quã
Reueren. Pet. Fuscherus car. ampliauit.
Domus reue. Oliuerii carraphæ in Quirinali solatii
gratia constructa est ab eodem Reue. Oliuerio card.

Napo.cum uinea & horrulo & aliis locis multis pi-ſturis & epitha.exornatis cum epigram.multis.
Domus Reue.Io.Stephani Ferr. Pedemontani car. Bononien.apud equos marmoreos cum hortulo / & pulcherrimis habitationibus.non longe a qua eſt ui-nea dñi Vlixis de Fano cum domo pulcherrima / in quo loco effoſſa fuere multa marmora cum ſtatuis e quibus unam habet in ædibus ſuis fractam. Cupidi-nis uero dormientis miro artificio ſculpta eſt in pala tio mantuæ
Domus cum uinea & plurimis hortulis apud eccleſi am ſanctæ Agathæ reue.Federici Diac. Car.s. Seueri ni/in qua ſunt Viridaria perpulchra non longe a qua eſt uinea noua reuer.car.de medicis flor.
Domus Antoniotti Ianuenſis epi præneſt. & Card. S.R.E.tit.ſ.Praxedis apud eccleſiam tituli prædicti quamquidem Reue.Gabriel de fano eiuſdem tituli presbyteri car.ampliauit.
Domus ſancti Anto abb.non longe a prædicta quã Reueren.Fatius ti.ſ.ſabinæ collabentem reſtituit cũ eccleſia ſcti Andreæ penitus deſtituta ac pauimentũ cum tecto renouauit & alia q̃ plura cum hoſpitali/& horreis addidit in augmentũ & ornatũ dictæ ecclĩæ:
Domus reue.Ioannis de medicis flor.priamii Diaco ni card.eſt apud Alexandrinas & Neronianas Ther mas non longe ab eccleſia ſcti Euſtachii/in qua ſunt nõnulliæ portæ marmoreæ mixtæ cum pulcherrima

Bibliotecæ statuis & picturis exornata.
Domus sctī Augustini a Reuerēdissimo Dominico Card: Firmiano tit. s. curis fuit constructa: quam postea Reueren. Franciscus Cusentinus car. exornauit.
Domus sancti Apollinaris ædificata fuit a reueren. Guliermo de estouteuilla Car. Rothomacensi: postea uero ab Hieronimo reuer. epo. sabin. & a Leonardo Agen. cardinalibus exornata.
Domus cum turri de Flisco apud puteum albū / quā Vrbanus Lauaniæ comes fundauit: postremo uero a Nicolao Lauaniæ comite Cardi. de flisco ampliata est ac uariis picturis decorata.
Domus reue. Iuliani de Cæsennis Diaconi Card. cū speciosa porta exornata / quam Iulianus eiusdem domus Diac. Card. patruus fundauit / in qua sūt statuæ Ro. super portam uero uisuntur insignia reuera cum his carminibus litteris aureis.
Iulius auratas reuirenti in robore glandes
Pollicitus pacem iuraq; remq; dabit.
Domus reue. Io. Iacobi apud ripam Tyberis.
Domus Farnesia ab Alexādro reue. de Farnesio tit. sācti Eustachii amplificata est atq; exornata.
Domus s. Mariæ trans Tyberinæ: quam reuer. Marcus Saonen. doctiss. uir eiusdem titu. Cardi. cum horto & aliis habitationibus instaurauit.
Domus s. Crucis apud plateam iudeorū site uisūtur cum monumentis priscorum ro.

Domus reue.car.Sabelli ro.non longe ab ecclesia sci Nicolai in carcere in qua sunt duo sepulchra marmorea cum statuis sculpta & Herculis erumnæ ibidē uisuntur:Sub ædibus prædictis est Theatrum Marcelli Dorico Ionicoq; more pulcherrime constructum p ut existunt uestigia.

Domus Laurentii manilii in platea iudeorum uariis epithaphiis & picturis Ro.exornata.

Domus bufalorum nō longe a columna antoninā.

Domus Hieronymi de picis apud ecclesiam sci Laurentii in damaso nōnullis picturis exornata / atrium cuius lapidibus tyburt.& marmoribus adornatū est.

Domus de ualle & saxolis atq; butii & Mapheis nouæ sunt uariis picturis & statuis adornatæ.

Est & domus epi.N apud turrim argentinam cū scala pulcherrima apud quam Reue.Iulianus.ii.de Cæsarinis Diac.car.s.Angeli porticum pulcherrimā cū columna preciosa construxit.

Do.ursinorū in monte Iordano & aliis locis positæ.

Domus Bernardini de monte falco in Aghonis platea cum puteo pulcherrimo.

Domus mellinorū est apud ecclesiā.s.Mariæ de aīa.

Do.ciuiū ro.de scā cruce cum pulcherr.statuis.

Do.Io.de mōte mirabili episcopi Vasion.apud ecclesiam sancti Aug.

Domus cum uinea apud portam Septi.augustini de Chigis Senensis.

Domus Hadriani ab ipſo Hadriano car. fundata.
Do.de Finario: quam Carolus card.conſtruxit.
Domus de Sotterinis a Reueren. Franciſco florenti. Card. Vulterano conſtructa.
Domus pulcherrima.ſ.Clementis a reueren. domini co conſtructa/in qua ſunt infraſcripta carmina in lapide pario ſculpta.

Stet domus hæc donec fluctus formica marinos
 Ebibat/& totum teſtudo perambulet orbem.

Quã poſtea R. Franc.de rio card. papien. exornauit.
Do.in platea.ſ.Petri a.R.Marco Veneto conſtructa
Sunt & aliæ multæ domus in Vrbæ.de quibus breuitatis cauſa taceo.
Nullam facio mentionẽ de Turribus: una quæq.n. domus reueren.cardinalium turres habet.
Eſt turris ſubura in Subura: quæ corrupto uocabulo appellatur turris ſecura pro ſubura.

De hoſpitalibus.

h Oſpitale.ſ.Spiritus in ſaxia ædificatum fuit ab innocentio.iii.poſtea uero a fundamẽtis cum eccleſia opere ſumptuoſo inſtauratũ fuit a Syxto.iiii. Pont.max.in quo Carolam reginam Cypriam recepit a qua munera multa cum ſanctis reliquiis accepit ut dixi in ſtationum & Epythaphiorum opuſculo: & dicitur in ſaxia a uico ſaxonum: qui ſaxones tẽpore Hadriani primi pontificis in dicto loco ob urbis & eccleſiæ defenſionem recepti fuere.

Eſt & hoſpitale digniſs.ſ.Saluatoris in laterano.
Eſt & hoſpitale ſancti Saluatoris & Mariæ de conſolatione apud capitolium ex helemoſinis conſtructũ cum hoſpitale Ianuenſium a camera ap͞lica ãpliatũ. Omitto hoſpitale Almanorum/Anglicorũq;/& gallorum/atq; Hiſpanorum/Florentinorũq; & aliarum nationum. Tamen pater Beatiss.nullum ex prædictis inuenio/ut eſt illud.ſ.Mariæ nouæ de florentia ab Eugenio.iiii.commendatum/eccleſiam cuius conſecrauit/in quo loco ad minus ſũt.ccc.infirmi/totidẽq; mulieres in hoſpitali coniuncto cum omnibus medicorum ſubuentionibus.Omitto hoſpitale præclarum.ſ.Mariæ de miſericordia a Pio.iii.maxime commendatum.Omitto præterea hoſpitale ſãcti Saluatoris de congregatione presbyterorũ/ac ſancti Io. Bap. de Bonifacio & alia quæ quidẽ oĩa ſunt nu. xxxviii.

De Bibliotecis nouæ urbis.

IN Palatio apoſtolico in uaticão eſt illa præclara biblioteca a Syxto.iiii.conſtructa cum eius imaginæ/ac pulcherrimis picturis exornata cum his Carminibus.

Templa domum expoſitis:uicos fora mœnia põtes
Virgineam Triuii quod repararis aquam.
Priſca licet nautis ſtatuas dare cõmoda portus
Et Vaticanum cingere Syxte iugum.
Plus tamen urbs debet/nã quæ ſquallore latebat
Cernitur in celebri biblioteca loco.

Sunt picturæ doctorum & alia carmina ut dicam in opusculo,epitahaph.
Est & alia biblioteca apud prædictam/quæ græca dr ab eodem syxto constructa cũ camera custodũ.
Est & tertia biblioteca pulcherrima/in qua sunt codices auro/& argento sericinisq; tegminibus exornati a prædicto syxto cõstructa:in quo loco Vergilii opera uidi litteris maiusculis conscripta.
Omitto strumenta geometriæ & astronomiæ & alia quæ in liberalibus disciplinis pertinent auro & argento picturis exornata.
Est præterea biblioteca noua secreta ppulchra (ut ita dicam) Pesilis Iulia:quam tua beatitudo construxit signisq; planetarum & cœlorũ exornauit/additis aulis & cameris ornatiss.atq; de ambulatoriis auro / & picturis ac statuis exornatis nõ lõge a capella syxtea: Omitto bibliotecam sci Petri a diuersis pont. cõstructa & a tua beatitudine exornata.
In ecclesia sanctoꝝ.xii.Apostolorum & scti Petri ad uincula/sunt bibliotecæ a tua beatitudine cõstructæ atq; picturis exornatæ.
Præterea sunt in Vrbe aliæ multæ bibliotecæ ãtiquæ ut apparet in ecclesia.s.mariæ ara cœli & mineruæ & sancti Augustini & sabinæ & aliorum locorum.
Est præterea in ædibus Reueren.Io. de medicis flor. primarii diaco.Cardi.biblioteca pulcherrima codices cuius magnificus Laur.pater eius ex græcia nonnul

los per angelum Politianum transflatare ac multos Flor. transcribere fecit: in qua sunt nonnullæ statuæ marmoreæ cum Satyro pulcherrimo. sunt ibi præterea opera multorum philosoþ & poetaþ/ oratorũq;. Omitto opuscula infinita diuersorum auctorum in laudem præstantissimi Cosmi de medicis/ qui Venetiis bibliotecam pulcherrimam construxit in ecclesia sancti Georgii. Vidi præterea nonnulla opuscula in laudem Petri & Laurentii de medicis quæ oĩa Guertinus uir doctiss. mihi ostendit. sunt præterea opera multa super Platonem a Marsilio Ficino flor.
Extant & opera Baptistæ Leonis de albertis flor. exquisitissimæ doctrinæ: qui libros. x. de architectura composuit: quos Bernardus eius frater doctiss. uir emendauit/ ac Laurentio medici (ut erat uolũtas auctoris mortui) præsentauit cum aliis opusculis: quæ omnia noster Romulus aretinus efflagitauit ut imprimerentur: & accepta copia illius architecturæ lib. Sigismũdo uiro doc. & secretario sanctitatis tuæ donauit. in qua biblioteca pro cõmodo suo quisq; studere potest non obstante præsentia Reueren. Car. uiri doctissimi græcarum/ latinarumq; litterarũ & musicæ peritissimo. Lilius enim Vicentinus ait. Diuoq; Laurentio basilica ornatissima eximio opere/ ac magno impendio a deuotiss. Cosmo mediceo constructa cum biblioteca/ qui & celebrari monasteriũ beati Marci Euangelistæ or. s. Dominici a solo ædificauit:

cum pulcherrima bibliotecca latina & græca atq; Hebrea: aliudq; apud Fesulas canonicorum Rego. ubi bliotecis adeo pulcherrimis & librorum copia refertis: ut oēs superarent: quas suo tempore habuit italia.

De castro sancti Angeli.

C Astrum. s. Angeli: ut supra diximus in mole Hadriana ab ipso. Helio hadriāo imp. cōstructum fuit. molesq; Hadriani dicebatur. postea uero turris Crescentii. Postremo autem castrum sancti angeli propter apparitionem Angeli tempore Gregorii Pa. ob quam causam est ibi capella cum picturis miraculi dedicata ut in stationibus dixi. & a Bonifatio .ix. cepta muniri: deinde ab Alex. vi. postremo uero a tua beatitudine multis in locis instaurata: in qua mole sunt porticus cum uiridario & fortiss. turribus in quo loco pontifices ipsi tuto se defendunt. Sed conqueror de fortuna beatissime pater/ob gratiam uero lætor. sum nanq; patre Sancto matre uero angelica/nomineq; Frācisco a michael āgelo patruo educatus sub tutela uero Xanctæ uiduæ natus florenti patria inuida fortuna mihi erumnas & inopiam tribuit cū seruitute uoluntaria quāuis patientia / duce uirtute/ sit uictrix fortunæ (ut tuæ sæpe accidit sāctitati) quā deprecor ut seruulum albertinum respiciat / ac semp defendat.

In dicta mole uidi affixa in die coronatiōis carmina infrascripta aurelii Sereni Munopoli.

Oraclo uocis mundi moderaris habenas
Et merito in terris diceris esse deus.
Te nemo superat sancta pietate/fideq;/
Relligione graui/moribus/atq; probis
Tanta tibi est animi probitas/quod iulius alter/
Inter pontifices nemo repertus adhuc.
Nullus adhuc fuerat tanto iam nomine dignus
Tu solus Iulii diue secundus ades.

De Beluidere.

Inter palatium apostolicũ & palatiũ innocentii.PP.viii.in loco/q Beluidere dicitur.tua. S. construxit ædificium perpetuum opere sumptuoso uariis lapidibus/& æneis/marmoreisq; statuis exornatum.Omitto loca pulcherrime depicta/in quibus ciuitates Italiæ cebertimæ depictæ uisuntur. Omitto præterea loca amplissima & amena dorico more constructa cum turribus & balneis/& aquæ ductibus. Sunt ibi nemora ferrarum & auium cum Viridariis & hortulis/quibus in locis homines solatii causa uagari/debacchariq; possunt.Omitto loca sumptuosissima thermarum more constructa: adeo q; equester per latum & altum parietem tripliciter ab uno palatio ad aliud facile peruenitur maxima pontificũ/ cardinaliumq; cõmoditate una cũ utilitate & pulchritudine.Omitto locum pro conclaui designatum a tua Beatitudine & montes ipsos adæquatos/& ualles ad impletas & alia multa ibidem maximis sumptibus/

breuiq; curriculo temporis constructa: quæ quidem omnia aliam Vrbem demonstrant. Omitto deniq; latum/& altum parietem recto tramite designatum a palatinis ædibus ad molem usq; Hadriani cum amplificatione Leoninæ ciuitatis & alia q̃ multa ibidẽ designata a tua sanctitate.

De Porticibus.

IN Vaticano est porticus.s.Petri duplex/in pariete unius est nauis fluctuans cum Apostolis emusiuo depicta ab Iocto Flor.pictore excellentiss. simul cum architectura: ut apparet in præclara turri marmorea ecclesiæ florentinæ. Opera cuius per Italiam multis in locis extant: fuitq; a Benedicto. xi. põt. max.in Auinionem ad pingendum martyrum hystorias accitus ingenti præcio / morte interueniente opus omisit. In sepulchro marmoreo cuius sunt car.

Ille ego sum per quem pictura extincta reuixit.
Vt aperte dicam in epitha.opusculo.

In prædicta porticu.s.Pet.uisuntur carmina incisa.

Quem liquidos pelagi gradientem sternere fluctus
Imperitas fidumq; regis trepidumq; labantem
Herigis:& celebrem reddis uirturibus almum
Hoc iubeas rogitante deus contingere portum.

Apud gradus marmoreos plateæ.s.Petri est porticus pulcherrima a Pio.ii.fundata.uulgo Benedictio pontificis dicitur: postea uero ab Alexan.postremo autẽ a tua Beatitudine ampliata opus. quidem necessariũ

oportet enim ceptum principium cum plateæ latitudine adimplere quod quidẽ esset opus præclarum.
Est porticus claustralis palatina a Syxto fundata.
Est porticus.s.xii.apostolorum a tua Beati.fundata.
Est porticus sancti Petri aduincule a tua. S. constructa/in qua depicta fuere carmina infrascripta litteris aureis apud insignia ruerea.

Astra palatinis quæ tangit ab ædibus hospes
Hac primum nata est Iulia quercus humo.

Sũt in Vrbe & aliæ porticus diuersis in locis cõstruc.

De uiis & plateis.

u Ia Pontificum notissima/per quam Pont. ad Laterañ.incedit a Syxto.iiii.ampliata/deinde ab Innocentio.viii.Postremo a tua Beatitudine multis in locis ampliata.
Via Iulia noua a ponte Iulio ad Syxti usq; pontem quam tua Beati.incohauit ad utilitatẽ totius urbis.
Via Alexandrina in ciuitate Leonina ab Alexan. vi. inchoata tuæ uero beatitudinis tempore perfecte cũ alia uia ꝓpinqua nõ longe a porta uiridaria/quã tua Sanctitas hoc anno ordinauit.
Apud pontẽ.s.Angeli est uia Syxtina cum his carminibus in lapide marmoreo incisis.

SYXTI.iiii.Pont.Max Iussu.
OPT. AC PIIS

Quam bene Xystina hæc quæ ꝓp fluminis undas
Auctoris meruit nomen habere sui.

Hæc Mariæ quo tẽpla dedit uia tramite recto
Fecit ut a Petri sedibus esset iter
Xyste tuũ munus iam nunc Xystina uocati
Roma potes: minus est condere quam colere.

Via.s.Celsi a Syxto instaurata & a tua Beati. ãpliata.
Via iudeorũ cũ aliis duobus ꝓpinquis a tua.S.ãpl a.
Via.s.Luciæ in ponticis obscuris cum alia ibidẽ propinqua hoc anno ampliata fuit a tua beatitudine.
Omitto uias multas in campo Martio & apud ecclesiam apostolorum & Mariæ sup mineruam atq; Nicolai & transtyberinæ regionis quas quidem sanctitas tua dilatauit ac lateritio opere strauit.
Sed miror cum tui præcessores beatissime pater minime aliquid pro commoditate uiatorum ac etiam curialium uiarum ausi fuerint prosternere uel ampliare Bonum esset: ut tua.S.cum tot & tanta in urbe fecerit in itinere ab urbe ad Bachanum usq; pro utilitate cõmuni: ut perpetua sit tuæ sanctitatis memoria iter sit tutum prostrata uia nemore in parte deleto curare.
Platea.s.Petri a syxto & Pio & tua beatitudine ampliata est cum platea sancti Celsi a Mariæ Rotundæ & iudeorum & Agonis.
Platea.s.Eustachii & martii campi & piscinæ & Laurentii in damaso atq; Marcelli &.s.xii. apostolorum a pluribus põtificibus institutæ ac tempore tuæ. S. lateribus stratæ fuere edditis Cloacis.in platea iudeorum uidi lapidẽ marmoreum cũ his litteris sculptis.

&

IVLII.II.Pont.Opt.Max.
AVSPICIIS.

Jacobus Albertinus & Hieronymus picus Aediles. Angustia uiæ ad forum iud. offensi coactis regredi domib.ampliand.coerauer.idemq; probauerunt anno Christi.M.cccccviii.

Omitto plateas transtyberinas & aliorum locorũ Vrbis/quas omnes tua.S.exornauit amplificauitq;.

De sepulchris memorandis.

IN Basilica lateranensi est sepulchrum æneum uariis marmoribus exornatum Martini. P.v. Columpnẽsis non longe a quo est lapis marmoreus cum inscriptione.R.Alberti de albertis flor.Car. tit. sanctæ Crucis.anno xp̃i.Mccccl.v.cum alio sepulcro porphiretico miro artificio sculptum.

In ecclesia beati Petri in Vaticano in medio capellæ syxti est perpulchrum æneum sepulchrum uariis statuis exornatum:qd̃ quidem tua beatitudo patruo syxto summo pont.B.M.Pos.an.xp̃i.Mccccxciii.

Non longe a quo est aliud æneum sepulchrum qd̃ quidem Laur.Cibo Car.posuit patruo innocentio PP.viii.B.M.

Omitto sepulchra duo Pii.ii. &.iii. seneñ. marmorea manu flor.statuis & picturis exornata.

In ecclesia Diuæ Mariæ maioris est sepulchrum io: Patthii Fundat.ecclesiæ in labro porphiretico cũ aliis sepulchris memorandis.

In ecclesia.s.Mariæ de populo sunt multa sepulchra Cardinalium uariis picturis & statuis exornata.
In maiori uero capella sūt duo sepulchra marmorea pulcherrima quæ tua sanctitas Ascanio mariæ Vicecancellario/& Hieronymo saonensi Card.ben. Mer. pos.manu Andreæ sansuini flor.excel.statuarii.
In ecclesia.s.Mariæ Nouæ est sepulchrum marmoreum ad sinistram maioris capellæ unionibus exornatum:in quo requiescit corpus Reuerē. ac sapientiss. Alemāni de admirariis florentini card.titu.s.Eusebii Omitto sepulchra ecclesiarum multarū ut est in ara cœli & sanctæ Mariæ super mineruam & Augustini &.s.Pauli & Agnetis uir.extra Vrbem.
Tamen beatissime pr̄ in ciuitate flor. uidi sepulchra multa ænea/& marmorea miro artificio sculpta:de quibus mentionem faciam ut sanctitati tuæ aliquantulum delectationis dem.ut est in ecclesia diui Laurentii sepulchrum mangnifici cosmæ de medicis marmoribus & lapidibus porphireticis exornatum cum æneis craticulis & hac inscriptione.s.
DECRETO Publico Pater Patriæ.
Non longe a quo est aliud præclarissimum sepulcrū æneum uariis marmoribus porphireticis exornatum quod quidem Laur.& Iul.de medicis posuerunt pr̄i patruoq3.Omitto alia sepulchra medicea ibidem posita uariis marmoribus & picturis exornata.
In ecclesia.s.Io.bap. est sepulchrum æneū Io. cossæ

quondã.PP.uariis pictatis & marmoribus exornatũ.
In ecclesia sanctæ Cruci sunt multa sepulchra marmorea ut dicam in opusculo epitha. Omitto sepulchra Abbatiæ &.s.Mariæ nouellæ & Trinitatis cum lapidibus marmoribus ac porphireticis uariisq; picturis exornata. Omitto præterea nonnulla sepulchra e lapide indice constructa uulgo paragone maximæ existimationis & pretii auro exornata.
In ecclesia.s.Mariæ de Carmino est sepulchrum marmoreum statuis & picturis exornatum quod quidẽ Reue.Franc.Car.Vulterr.& magnificus Pet. de Sotherinis eius frarer primus & perpetuus dux & Confalonarius.S.P.Q.F. Viri doctiss.atq; ditiss. Thomæ equiti deaurato pr̃i.B.M.posuerunt.
Omitto sepulchrum excell. maximæ existimationis ad honorem sc̃ti Io. gualberti in ecclesia indiuiduæ Trinitatis constructum.
Omitto sepulchra multa extra urbem ut est in eccl̃ia s.Miniatis sepulchrum marmoreum Reue.Iaco.car. tit.s.Eustachii ut dicam in epitha.
Est & aliud sepulchrum marmoribus & porphireticis lapidibus exornatum in ecclesia montis Olíueti a Gugliermo de Capponibus flor. ep̃o corton. cum capella & aliis ædificiis constructum.

De ualuis & columnis æneis.

IN Basilica lateranensi stant quattuor ingẽtes colũnæ æneæ/quæ tẽpore Titi (ut circũfert)

& Vespasiani ad Vrbem translatæ fuere/aliqui autẽ credunt eas fuisse columnas quas Virgilius in tertio Geor.lib.memorat.

Fulgentes ære columnas sub Aug.principe.

Erant & aliæ columnæ multæ in Vrbe.

In baptisterio & scã scõꝝ sunt portæ æneæ ut ĩ statio nibus dixi.Omitto portas æreas.s.Adriani & Mariæ Rotundæ & Oratorii.s.Petri in Vaticano & aliorũ locorum ut in capella.s.Petri ad uincula cum inscri-ptione Syxti & Iulii.

In basilica.s.Petri est præclara porta ænea.quam Eu-genius.iiii.fabricare fecit a præclariss.Ant.flor.ærario sculptore.Tamen pater beatiss.portæ baptisterii di-ui Io.bap.in ciuitate flor.positæ multum a prædictis differunt: in quibus inenarrebili sculpti æris opere noui ac ueteris testamenti hystoriæ apparẽt: utrarũq; sculptor fuit Laur.cionus flor.statuarie quidem mi-rabilis artifex:quod opus non minore tamen spacio qua quinquaginta annorum tempore absoluit.

Omitto portas æneas cum duobus suggestis & aliis rebus in ecclesia diui Laurentii manu Donati floré.q & æneum sepulchrum Io.pp.in bapt.fabricauit.

In Cathedrali est porta ænea manu lucæ de Rubea sculptoris præclarissimi.

Omitto statuas pulcherrimas pub.ĩ locis positas: ut apparet in cathedrali & turri Campanarum & pala-tio priorũ libertatis &.s.Michae.& in ædibus medi-

ceis ac patianis ab ipsis flor. fabrefactæ.

De officina cudendæ pecuniæ.

n On longe ab ecclesia. s. Celsi tua sanctitas officinam pecuniæ cudendæ construxit: in quo lo loco Aurum & argentum deargẽtatumq; Aes florẽtinorum more perducere facit. Fiunt enim argenti nũmi Iulii appellati cum apostolorum ac Ruereæ familiæ insignibus cuduntur q; medii Iulii ac diuersarum pecuniarum genera imprimuntur / quæ nunq̃ huiusmodi Romæ nec in terris ecclesiæ uisa sunt.

Omitto aureos nummos uariis carecteribus impressos cum æneis trientibus deargẽtatis: quæ omnia ad Vrbem ipsam florentini transtulerunt mutatis insignibus. Aureus nummus florentiæ extensus fuit anno xp̃i. Mccccxxiiii. quia lucri gratia / quædam aliæ ciuitates illum extendentes figurabant / in quibus nũmis ab uno latere Christus cum Io. Bapt. baptizan. ab alio uero lilium: in æneis uero de argentatis Ioan. Bap. solus ab altera parte lilium prædictum.

Omitto alias officinas & ponticas multas diuersarũ rerũ a tua Bea. cõstructas ad utilitatẽ & ornatũ urbis.

De fontibus & pontibus.

i N Vrbe plures sunt pontes ut supra enarraui inter põtem Syxti Aelii Hadriani erat põs triumphalis / quem nunc tua beatitudo uult instaurare & iam Iulius pons a populo Ro. appellatur fundamentæ cuius extant diruta non longe ab ecclesia sãcti

Spiritus de aliis pontibus nullam facio mentionem q̃uis a tua beatitudine multis in locis instaurati sint. Pons sci Bartho. a Benedicto instaurato ut aapparet in lapide marmoreo.

BENEDICTVS Almæ Vrbis summus Senator restaurauit hunc pontem fere dirutum.

Pons. s. Mariæ a martino. v. columnensi instauratus. in platea Diui Petri in Vat. est fons uariis marmoribus ab innocentio & alex. & a tua Beati. instauratus. Est & fons in loco/qui Beluidere dicitur cum puteo & aquæ ductibus subterraneis miro artificio constructus milliario. ii. ad Vrbem perductis a tua. S.

Est & fons aquæ Virginis in triuio Fonte in campo martio a Nicolao. v. & Syxto. iiii. restitutus: in quo loco. D. Bartholomeus de doxis aduocatus consistorialis perpulchras ædes fundauit cum Viridario / & fonte marmoribus exornato / ubi dicta sapientum sculpta sunt. in parte uero anteriori ædium legitur inscriptio cum his litteris.

VIRGINEM Aquam Ad. viii. ab Vrbe lapidẽ uia prænestina collectam. M. I. F. C. Sentio. Sp. Lucretio Coss. aduxit.

Prædictam aquam hoc anno non sine maximo dispendio tua. S. instauratis aquæ ductibus restituit.

Est & fons marmoreus apud ecclesiam. s. mariæ transtyberinæ / quem Lupes Car. fũdauit / ut carmina sculpta denotant / & cum desicatus fuerit Reuerendiss.

Marcus Vigerius Saonensis uir doctiss. eiusdem titu/
Car. in pristinam formam restituit.
Sunt & alii fontes in Vrbe in campo martio diuersis in locis ut est in domo Io. piccinini & i uinea eiusdē

De Cloacis & purgatione Anienis.

m VLtis in locis Vrbis sūt Cloacæ a diuersis pon/tificibus constructæ: ut eorū insignia demon/strant: nouissime uero pluribus in locis nōnullas in staurauit ac nouas construxit tua beatitudo. Quæ q/dem alueum Tyberis & Auienem ipsum purgare fe cit/ut nauigalibus fieret. Opus qdem præclarum & utile Vrbi Ro. Tyburtinæq; ciuitati: quæ quidē om nia miro artificio & ingenio a tua sanctitate adinuen ta sunt/ut naues ipsæ facillime in Tyberim ipsum perducantur onuste/maxima cōmoditate simul cum utilitate totius Vrbis. De Tybride flumine regali nullā facio mentionē: qui sæpe urbem ipsam inun/dauit: ut fuit tempore Alex. ut apparent in lapidibus marmoreis apud ecclesiam mineruæ & mariæ trans/pontinæ & sancti Eustachii: in radicibus apēnini ori/tur ab alia uero prædicti montis parte nascitur Ar/nus fluuius Regalis.

De Aedificiis a Iulio secundo diuersis in lo/cis constructis.

i N urbe ipsa magnū & admirabile opus basi lice. s. Petri in Vat. Sāctitas tua incepit anno Christi. M. dvii. die. xv. mensis April. in fundamen/

tis cuius tua beatitudo primũ lapidẽ marmoreũ cum aureis nummis solẽniter posuit manu propria pro/ sentibus.xxxv. Cardinalibus & tota curia & po.ro.cũ hymnis & canticis post missam de spiritu sancto a R. Francisco Sotherino Flo.Car. Vulterano ibidem solemni pompa celebratam/in quo lapide erant inci sæ infrascriptæ lr̃æ a Dñico antonio de chiarellis.

IVLIVS. II. PONT.MAX. AEDEM DIVO Petro dicatam uetustate collabentem in digniorẽ am plioremq; formam ut erigat fundamenta iecit anno Christi.M.D.VII.

Omitto cerimonias multas quas eodem die ibidẽ fie ri uidi a pontifice & Card.& prælatis.

Quid dicam de ecclesia.s.Mariæ de populo & Scõrũ xii.apostolorum &.s. Petri ad uincula. &.s. Blasii & sanctæ Agnetis extra Vrbem ac.s.Mariæ de Cripta ferrata:q̃s collabẽtes.S.tua restituit cũ ædibus fratrũ. Omitto palatium sancti Petri tot in locis instauratũ & gimnasium publicum apud ecclesiã.s.iacobi apo/ stoli ac palatium nouum iulianum & aliud palatiũ s.Petri ad uincula hoc anno inceptum.

Quid præterea dicam de sumptuoso Palatio. s. xii. apostolorum cum Viridario pulcherrimo/qđ qdem opus Reueren.Franciscus sotherinus flor.uult perfi/ cere & iam incepit?

Omitto præclarum opus cum aquæ ductibus in lo/

co qui beluidere dicitur/ac multa alia ædificia extra Vrbem construcťa/ut apparet in ciuitatibus Hostiæ Tyberinæ ac portueñ. & ciuitatis Veteris & Viterb. & aliarum ciuitatum ecclesiæ in quibus palatia Pontificum. S. tua construxit. Omitto arcem ipsam Surrianam & aliorũ locorũ ædificia.

Quid dicã de ecclesia. s. Mariæ de Loreta instaurata? Omitto palatiũ magnũ ĩ ciuitate ꝓpria Sao. cõstruc. Quid dicam de arce inexpugnabili Bononiensis ciuitatis a tua beatitudine fundata? Omitto palatiũ episcopale. s. Petri constručtum & palatium pontificis instauratum cum capella pontificis a tua sanctitate.

Omitto statuam æneam cubitorum. xx. quam Boñ. populus tuæ sanctitati posuit manu mich. arcangeli flor. Quid plura? in galliam usq; ædificia pluribus in locis construxit sanctitas tua ut apparet in Auinionensi ciuitate quottidieq; nouas incipit fabricas.

Beatissime pont. iuli. gratias agamus dño Deo ñro/ qui fecit Victoriam & dedit potestatem humilibus: deposuitq; supbos ac potẽtes VENETOS de sede ciuitatum ecclesiæ & aliorum principũ tempore tuæ sanctitatis/quæ quidem nunq̃ tempore aliorum Põ/tificum ea pace & tranquillitate/qua nunc uiuũt / extiterũt in quibus templa ad honorem dei & palatia ad utilitatem Pontificum & ornamentum ciuitatis ædificãda fore in ipsis uisitationibus a tua beati. creditur.

De laudibus ciuitatũ Florentiæ & Saonensis.

d E ipsa Italia beatissime pater nullam facio mẽtionem ait.n.Plinius. Hæc est illa italia diis sacra: quæ.L. Aemilio.P.C.Statilio Regulo consulibus nuntiato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis atq; etiam sine traspadinis: equitum octoginta mill.armauit: & quæ sequũtur. Est enim italia prouincia Europæ & omnium totius orbis celeberrima numine diuino electa: quæ ut orbem ipsum clariorẽ faceret: spatia congregauit imperia/in qua est æthruria cuius caput est Florentie pulchra/de qua: ut in ꝓhemio dixi nõnulla scribam.

Florentia initium habuisse uidetur ante domini nr̃i Iesu xp̃i aduentũ annis octoginta tribus Romanoꝝ Colonia. Zaccharias.n. Lilius Vicentinus in lib. de situ orbis dicit. Florentia urbs inclita & nobilissima totius æthruriæ nunc primaria/que ante xp̃i aduentum nonagesimo anno a Syllanis militibus condita fuit: hanc Vrbem omnium italiæ pulcherrimã Arnus regalis fluuius placidus interfluit undis / q̃ atriis & pontibus nobilissimis templisq; deo dicatis/ac magnificis ciuium ædibus decoratur/eam Totilum gothorum Rex per fraudem cepit ac diruit: quam postea Carolus manus imperator cum ex Vrbe Roma tempore Leonis in galliam rediret mœnibus ac portis instauratam maiorẽ ambitũ circũdedit ac nobiles florentinos per uicina oppida diffusos in Vrbem ip

ſam reduxit eum feſulanis eamq; digniss. priuilegiis donatã liberam eſſe uoluit legeſq; ac magiſtratus conceſſit. in qua multi Pontifices pater beatiſſime Concilium & Synodum fecere/ut fuit tẽpore Felicis. PP. ii. anno xp̃i. M. L V. poſtea uero a paſcale. ii. celebrata fuit Synodus anno xp̃i. M. c. v. in qua fuerunt. ccc. xl epiſcopi congregati fuerunt præterea multi pontifices qui flor. habitarunt: ut fuit tempore Martini. v. Columnenſis ro. & Eugenii Veneti. PP. iiii. qui per biennium florentiæ cum Cardinalibus & tota curia cõmoratus eſt/& concilium ibidem celebrauit/ ĩ quo græci eorum imperatore præſenre de proceſſione ſpiritus ſancti/idem quod Ro. tenet eccleſia cõſenſerũt maximamq; cathedralem eccleſiam: cuius teſtudo in terris ſingulariis Philippi Brunelleſchi flor. architecto curante nullis ſubſtentaculis abſolutam prædictus Põtifex ſolemni pompa dedicauit anno xp̃i. M. ccccxxxvi. die uero. xxv. martii atq; plenariam indulgentiam cõceſſit: in qua baſilica iacet corpus Stephani. pp. ix. qui obiit florentiæ anno dñi. M. lvii. Ciuitas prædicta obſeſſa fuit ab Henrico imp. anno Xp̃i. M. lxxx. tamen in pontificis partes perſeuerauit. Henricus florentinos iterum obſidet Vrbani. ii. tempore quia pontificis partes ſequebantur. De laudibus / & pulcherrimis templis & ſumptuoſiss. ædificiis prædictæ ciuitatis. Alias deo dante nõnulla ſcribam. habet. n. eccleſias parrochiales numero. xliiii. computa=

tis.xii.prioriis e quibus nonnullæ collegiatæ.
Habet præterea Cenobia uirorum:ac mulierum ſan/ctimonialium.lxxvi.Hoſpitalia.xxxviii. Fraternitates puerorum.ix. Virorũ uero ſine numero abſq; Capellis / & Oratoriis multis. Omitto præterea eccleſias multas & Palatia infinita apud ipſa mœnia Ciuitatis undiq; conſtructa:Quæ quidem ædificia aliam Vrbem demonſtrant. Nunc uero de nonnullis uiris excellen. prædictæ ciuitatis mentionem faciam.
De uiris ſanctiss. habuit Zenobium epũm ac ciuem flor. qui ſæpius in Ambroſiana: nunc uero.s. Laur. eccleſia dicta:miſſam cum beato Ambroſio celebrauit/ac ut alter Martinus uiuens tres mortuos flor. ſuſcitauit. Quid dicam de aliis epis.ſ. Andrea & Podio atq; Antonio/per merita quorum Deus oſtendit ſigna multa in populo: Eugenium/& Creſcentium cõfeſſores omitto/q crebris miraculis corruſant. Quid dicam de io. Gualber. Abb. qui primus ordi. Vallis umbroſæ inſtituit:brachium cuius demones fugat/ ac lunaticos & ab immundis ſpiritibus oppreſſos per impoſitionem ipſius brachii liberat: Omitto præterea multos Viros ſanctos ord. minorum & prædicatorum/Seruorũq; &.s. Benedicti & Auguſtini. De monialibus & ſanctiss. Viduis/ac nobilibus matronis ne ſim prolixior finem imponam. noia quorum ſcripta ſunt in cœlis ac uenerantur in terris.
De uiris excellentibus in Thologia & philoſophia

Antonium habuit & Honofrium archiepos floreti. Robertum de Bardis & marsilium ficinũ/qui nonus Plato a Politiano/& Landino appellatus est. Habuit præterea Leonardum brunum hystoricum. &. L. datum Aloysium marsilii Barth. lapacinum. Pallã strozium/& Angelum aciaolum. utriq3. n. aurati equites cum Donato eiusdem familiæ philosophi celebrrimi erant. In iure uero ciuili Acursium cum Francisco filio Dinum muscellanum Laurentium de Rodulfis Io. Andreã flor. natione/Bonien. uero adoptione. In poesia uero Dantem Aldigherium & Io. Boccacium & Franciscum Petrarcham/q̃uis nonnulli aretinum uelint. Franciscum barbarinum omitto/& claudianum (teste Zacharia Vicentino) modernos uero habuit Aloysium pulcium & Naldum naldi/ a quo nonnulla de componendis carminibus didici: primitiasq3 fructuum eidem præsentaui/& alia carmina ad Nicolaũ baldellam Cortonensẽ condiscipulum misi ut dicam in opusculo pontificum/& sapientum sententiarũ. Omitto Dominicum Floc. & alios multos. In Oratoria uero Baptistamleonem de albertis Poggium blandolinum/& Lapum litteris græcis & latinis eruditiss. Guidonem de caualcantibus / Gabrie. Landinum Nicolaum de salutatis in epistolis/& Nicolaum de nicolis. Omitto modernos. s. Christophorum Landinum/& Matheum palmerium/& ambos Rinuccinos/ac Beniuenios/& Lippos uiros doctis.

ſeipſum Marcellum/& alios multos.
in Geometria Paulum geometra/& Petrum mariaz/ Omitto Fatium de Vbertis/ de quo io. Annius ait Fatius de Vbertis flo.optimus / atq; eruditiss. Coſ/ mographus/qui in ſua geographia antiquitatem Vi terbem exploratiss. habens. ait.n. tribus nominibus dictam Thuſcam Veiuzam/& Viterbum/de qua ci/ uitate beatiſſime pater nonnulla ſcripſi in opuſculo de ſignificatione & expoſitione arboris Palmæ dedi/ cato.D.Dñico franciſci Viterb.Secretario.R.Cardi. ſanctæ Sabinæ.Quæ ciuitas Viterb. habuit habetq; uiros multos excellen.Card & epos . Omitto ipſum Egydium Generalē ord.s. Auguſtini.uirum doctiss. & prædicatorem excelleñ.Scribit præterea prædictus Annius.Fatius florē. hyſtoricus ſimul & præclarus Coſmographus illuſtrior Blondo fuit:ut qui inge/ nio Thuſco excelluerit/& explorata loca melius / & certius tenuerit.
In Aſtronomia Bonactum/ſed exula patria Forliui enſem appellari uoluit.Omitto Laurētium Corniū.
In Medicina uero phiſicos multos habuit excellen. ut fuit Dinus de Garbo & alter Dinus de gualdo/& Thadeus/Turſianuſq; eius auditor . Omitto Tho/ mam/Nicolaum Falcutium/& ianottū manet. quos quidem excellentiſſimos uiros uiuere dico:nam cum uirtute ipſa/& gloria diem ultimam clauſerunt.
In arte uero militari multi fuere peritiſſimi apud di/

uersos impatores ac reges & duces/ut dñs Philippus scolarius eques flor. apud Sigismũdum imp. honore & auctoritate primus hẽtur/hic copiarũ Dux factus xx amplius ꝑliis uariis tpibus Sarmatas & Turcos in xpianos in ruentes supauit anno xpi. M.ccccxvi. In expeditiõe uero turcoꝶ Bonaguisius de bonaguisiis ciuis flor. præfectus gentis Italorum cum multis flor. uiris expertis in arte militari primus fuit in obsidione magnæ Damiatæ ciuitatis/qui cũ suis urbem ipsam primus introiuit ac insignia Christianorum supra mœnia erexit.

Quid dicã de Ioãne Strotio capitaneo Marchionis mãtuæ/q gloriosus ad portas usq; ciuitatis mediolanensis cuncta uastauit?

Quid ꝑterea de Petro Caroli strotio ac Petro de Caponibus? Omitto Io. de medicis/& alios multos/qui ut ueri antiq. Roma. multis & diuersis ꝑliis hostes superarũt: uictriciaq; insignia cum spoliis inimicorũ ad pãtriam triumphantes redierunt.

In regimine uero & cõsilio habuit infinitos: ut fuit D. Nicolaus acciolus uir strenuus/ ac doctiss. in rebus gerendis sapientiss. qui in regno Neapoli. noĩe Ioãnæ Reginæ gubernator extitit an. D. M.ccclxvi. Mortuusq; Neapo. anno ætatis suæ. lvi. quo mortuo nõnulli tumultus in ipso regno oriri ceperunt.

Omitto ꝑterea multos uiros ex familia medicea/ strotia/bardea/atq; albizea.

Quid dicam de uiris excellentibus in pictura ut fuit Iočtus ac Thomas masacius. Stephanus symia. Thadeus ghaddus. Philippus carmellita. Io. ord. prædi. Andreas & Paulus ocellius. & Piscellus. Omitto modernos. s. Leonardum uincium. Dñicum Girlandarium a quo nõnulla a teneris annis didici. Alex. botticellum. Philippum brandolinũ & Laurentiũ crediũ. In sculptura uero Donatũ & desideriũ/ac Lucam de Rubea: q terreas statuas cũ uiro mixtas: ut optimus inuentor primus fuit. Laurentiũ de Cionis. Andreã Varrocchiũ: & Antonium rossellum. Philippũ Bru. & Minium. Omitto Antoniũ & Mattheũ pullar. & Michaell. arcangelum qui & pictura excellentiss. Omitto pterea Andream sansuinum & Antoniũ de ponte Seuio. Omitto ĩpressores & miniatores & scriptores infinitos & moniales ipsas: quæ quidẽ diuersa uolumina pontificibus ac regibus scripsere ac picturis & auro exornarunt. in architectura uero habuit prædicta ciuitas Philippũ brunellescũ. Bernardũ rossum. Franciscum ciecam. Laurentium de medicis qui & musica & oratoria præclarus fuit cũ arte militari: ab oĩbusq; appellabatur amator oium uirtutum & pater uirorum excellentiss. tpe cuius felicissimo erant omnia peccata ad quẽ reges non solum & principes Christiani aratores & munera mittebãt. sed magnus turcus ac ipse Babiloniæ saladinus oratores & munera balsami & auri sericinasq; uestes & aialia in his par

tibus nunq̃ uisa cum tẽtoriis carbasinis & sericeis uariis coloribus & auro exornati bis ad Laurentiũ prædictum miserũt: quæ oĩa propriis oculis flor. prospexi Quid plura. Põtifex summe cœlum & terra. viii. die ante obitũ eius ꝓdigia & signa dedere/ut oĩbus florẽtinis notum est: Quo mortuo: statim uniuersus Orbis ad bella se conuertit. Italiaq; potẽs occasiones undiq; ac prædatiões multas sensit: suosq; principes cũ regibus ꝑdidit: quæ oĩa prius consilio magni uiri in pace consistebant: redeamus ad architecturã in q̃ fuit peritus & Bart. gargiolus & Anto. ambo architecti Alex. vi. Omitto iulianũ gallensem & alios multos. in musica uero habuit Franciscum cæcum. qui musica & astronomia nõ solum peritus fuit sed & poesia. Nam a Venetorum Duce uiro doctiss. coronatus: deinde uero ut poeta a rege Cyprio laureatus fuit.

Omitto Antoniũ & Franciscũ & alterum Antoniũ a quo nõnulla didici (ut in musicæ opusculo scripsi) Omitto præterea Micha. archangelũ & uxorem ac ipsas moniales peritissimas. Sed dolendũ est flendũq; opa. n. multorũ excellentiss. flor. esse abscondita inuidiæ cã ac multa in bibliotecis põtificis & mediceis uidi quæ non sunt impressa.

Quid dicam de mercatura ut fuit Cosmas medices/ & alii innumerabiles uiri ditissimi? Omitto Bartho. melchionem apud fidelissimũ regẽ portugal. qui nõ nullas naues nostro tpe propriis sumptibus cum re

gia classe contra perfidos infideles parauit.
Omitto agriculturæ peritiss.infinitos. Quid p̄terea dicam de lanificiis & sericinis linteaminibus arte frigia & auro atq; argento circũtextis: uulgo brocchati & ricchami/& aliis cuiuscunq; generis exercitiis? Nõ uiri tantum laudandi sed & mulieres ipsæ laudandæ sunt: quæ Romam usq; uenere/ut monasteria nõnulla reformarent/nouissime uero iussu tuæ.S. moniales uenerunt ad monasterium.s.Siluestri. Multas calamitates/ac bella ciuilia diuersis temporibus simul cum peste perpessa est florentia. Nam lugubris/& miserãda pestis pene per orbẽ uniuersum trium annorum spatio usq; brittanos deseuiit/& ãno xp̄i.M.ccc.xl.amplius sexaginta hoĩum millia Florentiæ intra Vrbem assumpsit:& per agrũ cuncta pene deserta reliquit: quæ ciuitas prius anno dñi.M.clxxvi. duobus incendiis magna ex parte cõcremata fuit. Omitto dissensiones & ciuilia bella & pecuniam infinitam ĩ emptione ciuitatis Lucanæ. Quid dicã de bellis cõtinuis cum potentatibus italiæ. Ipsa.n.in medio multarum ciuitatũ tanq̃ cor ipsius italiæ constringitur: & semp (a oibus parti) uiriliter se defensatur: habet.n.ecclesia a parte una/ab alia uero Ianuenses ac Venetos ab alio latere Lucenses ac Senenses ab altero nanq; Bononienses/& Principes nõnullos cum quibus sæpe pugnat nõ sine maximo dispendio. Decies centena & ducenta sexaginta sex aurei nummi millia per sex

tantum huius anni.M.cccxci.menses in mediolanen si bello a florẽtino populo impensa sunt atq; integre persoluta.Omitto pecuniã innumerabilem datã Ste-phano bauariæ duci/qui uenit ĩ flor.auxilium/ & nil memorabile gerens in suã regionem reuertit᷑. Omit-to thesaurũ infinitũ quod Robertus Imp.a flo.po.ac cipit cõtra Galeatium medio.ducem/qui max. exerci tu in Italiam trãsiit/& nulla memorabili gesta re trãs alpes ipsas reuertitur an.xp̃i.M.cccci. De Pisanorum bello non facio mentionẽ:in quo Venetorũ milites bis cum insig.& equitibus a floren.profligati & capti fuere.Quid plura? soli contra Venetos & ianuenses ac Lucenses/Senensesq; ac Pisanos atq; ipsum Valen tinum Borgiã/ac exules florentinos impetũ unanimi ter facientes eodemq; tẽpore resisterũt/ac uictoria tã-dem potiti sunt.Omitto liburnorum obsidionem.

Ciuitas ipsa sub eius imperio benigno nõnullas ciui tates e duodecim æthruriæ habet: quarum Mezẽtius dominabat᷑.s.ciuitates Pisarũ Fesularũ & Volaterra rum:& Aretii.habet & pistoriũ & alias cum oppidis munitiss.& locis fortiss. Omitto Colonias multas more Ro.quas emisit & noua oppida fundauit / Vt placet Leonardo Aretino/qui scribit. Vrbs uetus a florentinis originẽ habuit/quæ oĩa Lilius Vicẽt. cõ-firmat.Senenses pr̃ Beatissime uolunt.S.tuam in nu mero conciuium ac pont.suorũ habere : cui oratores cum muneribus miserũt.nosq; irrident dicentes nul-

lum habuisse pontificem. Non.n.sciunt oēs flor. decreto pub.& priuilegio legis ciues Saon.& econuerso q̄ ciuitas p̄clara Saonēsis habuit habetq3 Car.multos & Pōt Senēses uero (inuitus dico) nūc taceāt absq3 car.ullis: lætentur uero fl rentini tris.n.habent cardi. absq3 conciuibus Saon.lætetur & inclyta ciuitas Saonensis de cōciuibus flor.qui ut alter sol ubiq3 lucēt ac florent. Bonifacius nanq3.viii. Pont. maxi. iubileū indixit & publice prælatorū assensu concionatus est & recensuit seco anno.xii.legationes quarū Florentini extiterant principes a diuersis mundi principibus accepisse: & legato2 inde nominibus atq3 familiis palam exhibitis iniunxit.in gloriam ingitur Floren. nominis affirmo in gubernatione orbis terrarū Florentinos aliud elementum fore. Vere prophetauit: nam in nouo mundo Albericus Vespulsius Flo.missus a fidelissimo Rege Portugal. Postremo uero a Catholico Hyspaniarū Rege primus adinuenit nouas insulas & loca incognita: ut in eius libello Graphice ap/paret/in quo descripsit sidera/& nouas insulas/ut ēt apparet in Epistola eius de nouo mundo ad Laurentium iuniorem de medicis. Legitur præterea q3 ipsi Romani a Florentinis populares quasdam leges per legatos anno Xp̄i. M.cccxxxviii. poposcerunt: quibus quidē Flo.populus statuta ipsa (ut bonus filius) maxima cū reuerentia concessit. Zacharias Vicenti.in descriptione orbis dicit: Florētia ianifici ac serici mer

catura præceteris illustratur ciuitatibus:uitiũ & olearum fœcunda/ac fructuũ omnis generis abundans/ uiris quoq; bonarum artium doctrina preditis: om/ niq; genere laudis præstantissimis exornatur.
Qua propter Beatiss.Pater IVLI Ciuitas & ciues p se nobilitate clarent & uirtutibus.nõ.n.opus est/ ut a me laudentur.Solus nanq; Deus laudãdus & glorifi candus est:cui laus/honor/uirtus & gloria / potestas & imperium sempiternum.
Ex Vrbe die.iii.Men. Iun.M.DIX.in die Sanctiss. & indiuiduæ Trinitatis in ædibus Reuer. Cardi. tit. sanctæ Sabinæ.

Francisci Albertini Disticon.

Si nunc errarem/fateor me errare libenter:
Nam sine censore nullus in orbe fuit.

Vincentius Rauẽnas ad libellum.

Mirantur cuncti/ac omnis mirabitur ætas:
Quod rerum summam parue libelle tenes.
Sic te non cupiet doctorum turba uirorum
Et dicent omnes tu mihi gratus eris.

Impressum Romæ per Iacobum Mazochium Romanæ Academiæ Bibliopolam qui in fra paucos dies epythaphiorũ opusculũ i lucẽ ponet ãno Salu.M.D.XV.
Die.xx. Octob.

